

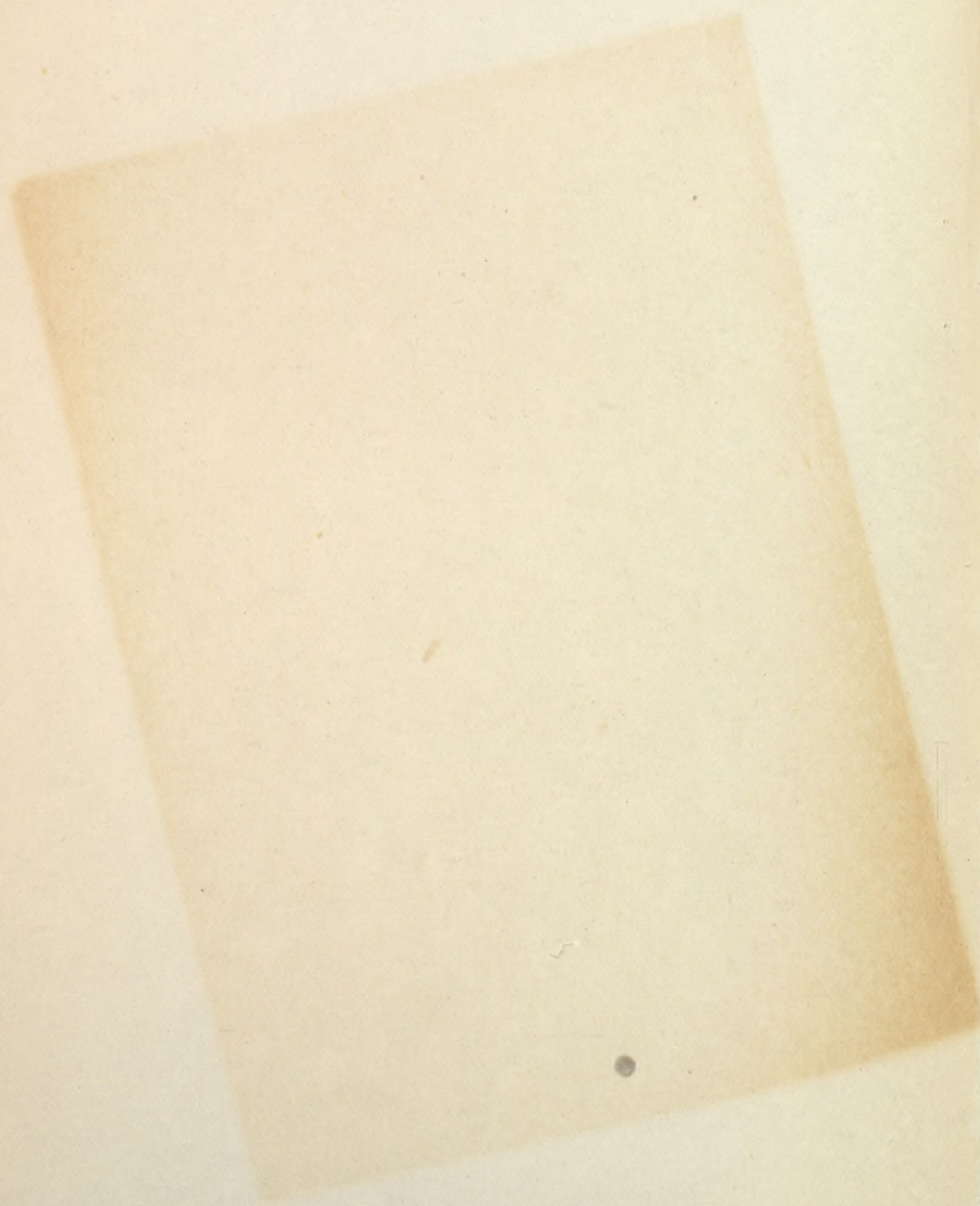
302.939

**MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK
1971**

3

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

2

MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK

1971

3

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dr. Czére Béla, Dr. Füzes Endre, Hetés Tibor
Dr. Korek József (szerkesztő)
Kovács István (szerkesztő)

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

Kiadja a Népművelési Propaganda Iroda - F. k.: Nemes Iván igazgató
Készült az NPI sokszorosító üzemében, Budapest - F. v.: Mátrai Emil
71-2925 - Példányszám: 900 - Terjedelem: 14 A/5 iv
+ 3 lap műnyomó melléklet

A múzeumok és az idegenforgalom kapcsolata

Az Országos Múzeumi Tanács első ízben foglalkozik e kérdéssel úgy, hogy a múzeumi hálózat tapasztalataiból indul ki ugyan, de az idegenforgalom gyakorlatában és elméletében jelentkező igények figyelembevételével bocsátja vitára az anyagot. A téma mindig aktuális volt, s ma még inkább az, mert nő az idegenforgalom s vele együtt gyarapodik a múzeumokkal "partnerként" kapcsolatba kerülő idegenforgalmi hivatalok, szervek száma is. Az idegenforgalom növekedése - akár hazai, akár külföldi vendégeket mozzgat - maga után vonja a múzeumok látogatószámának növekedését is. Általánosságban azt tapasztaljuk, hogy egyes területeken a múzeumok látogatóinak néha 50-60 százaléka (az utazó, kiránduló diákok, országjáró felnőttek, külföldi látogatók) a nem helyi lakosságból tevődik össze. (A külföldiek múzeumlátogatására vonatkozó adatokat lásd a Melléklet I. fejezetében.)

Véleményünk szerint a magyar múzeumok 1971. évi 7,1 millió látogatójából kb. 4 millió főt az idegenforgalom - "az újkori népvándorlás" - produkált, akár a szervezett, akár a spontán érdeklődés hozta őket a múzeumba. Ebből következően nem volt és nem is lehet közömbös ma sem a múzeumi és az idegenforgalmi szakemberek számára egyrészt a kapcsolatok állása, másrészt a sajátos szempontok egyeztetése.

A múzeumok és az idegenforgalom kapcsolatainak szempontjából felvetődő kérdéseinket az alábbi csoportosításban tárgyaljuk:

⁺ Az Országos Múzeumi Tanács 1971. évi november havi értekezletének tárgyalási anyaga.

- I. A múzeumok kiállításpolitikája, közönségszolgálat, .
- II. az idegenforgalmi szervek információs és szervezési tevékenysége,
- III. az idegenforgalmi szervek múzeumlátogatási és tárlatvezetési tevékenysége és ennek anyagi vonatkozásai,
- IV. az idegenforgalmi rendezvények, kiadványok tervének egyeztetése a múzeumokkal,
- V. az idegenforgalom és a múzeumok között fennálló egyéb kapcsolatok (a műemlékek, természeti értékek bemutatása, irányítási kérdések, stb.) helyzete.

+ + +

I. A múzeumok kiállításpolitikája, közönségszolgálat

1. Abban, hogy évről évre növekszik a múzeumok látogatottsága, kifejezésre jut az a törekvés is, hogy a múzeumok egyre színvonalasabban, vonzóbban mutatják be tájegységük, vagy egy-egy tudomány- vagy művészeti ág múzeumi értékeit. Állandó kiállításokkal arra törekszenek, hogy legértékesebb anyaguk didaktikusan, látványosan rendezve álljon a hazai és külföldi látogatók rendelkezésére. Bővülő időszak kiállítási tevékenységük szűkebb rétegek speciálisabb igényeit igyekszik sokrétűen kielégíteni, illetőleg egy-egy időszerű téma bemutatásával hozzájárulni a helyi közművelődési kívánalmak teljesítéséhez. A kiállítási terveket má már hosszabb távra készítik múzeumaink s ez a színvonalas kivitelezés mellett a tematika szélesítését is lehetővé teszi.

2. Egyre több történik a múzeumok részéről nyújtható ismeretanyag bővítésére. Javul a helyzet az állandó, és főleg az időszak kiállítások illusztrált vezetőinek, katalógusainak megjelentetését illetően, de még nem kielégítő a példányszám és az idegennyelvűség tekintetében. Probléma jelentkezik ott is, hogy ezek a múzeumi ismeretterjesztő kiadványok késéssel, vagy egyáltalán nem jutnak el az idegenforgalmi közönségszervezéssel, vezetéssel foglalkozó szakemberekhez. Ennek okai között a tisz-

teletpéldány-rendszer problémáit és a terjesztés nehézségeit, továbbá az idegenforgalmi szervek ezirányú érdektelenségét is megemlíthetjük.

3. Lépéseket tettünk, de még nem megfelelő mértékben, az idegennyelvű tájékoztatásra kiállításainkon. Több múzeumban 1970-71-ben megkezdték a két-három nyelvű feliratok pótlását, és mintegy 30 db kisteljesítményű i n t o n t is alkalmaztak, néhány múzeumban idegen nyelven is beszélő tárlatvezetők is működnek már; azonban a kérdés nincs megoldva. Fokozni lehetne a muzeológusok tárlatvezető tevékenységét, amennyiben a múzeumok közönségszolgálat az igények és szükségletek irányában kifejleszhető lenne, továbbá megtalálnánk azt a formát, amellyel díjazásukat biztosítani lehet. Javasoljuk gyarapítani a kölcsönözhető - elsősorban a szomszéd államok nyelvén (román, szlovák, szerb, horvát, cseh, lengyel) készült - összefoglaló tájékoztatókat.

4. A kívántnál kisebb hatékonyságú a múzeumi propaganda elsősorban a plakátok és szóróanyagok terén. Azt a keveset, amire költségvetési lehetőségük van, a múzeumok maximálisan felhasználják - elsősorban plakátra -, de ezeket is a legritkábban láthatjuk pl. az idegenforgalmi irodákban, szállodákban, üdülőkben.

5. A nyitvatartást illetően a múzeumok - létszám és bérezési problémáik, valamint szervezeti nehézségeik miatt - nem tudnak az idegenforgalom igényeihez megfelelő módon alkalmazkodni. Néhány múzeumunk ugyan már megoldotta a hétfői, vagy a meghosszabbított időtartamú nyitvatartást a főszezonban, azonban további lépéseket kellene tenni a csoportos látogatók fogadására a zárási napokon, illetőleg a nyitvatartás előtti és utáni időkből. Ebben a vonatkozásban a szolgáltatást igénylő szervezetnek is részt kellene vállalnia a felmerülő, költségvetésben nem biztosítható anyagi terhekből.

II. Az idegenforgalmi szervek információs és szervezési tevékenysége, múzeumi propaganda munkája

1. Úgy látjuk, elsősorban szemléleti és gazdaságossági szempontból bírálható, hogy az idegenforgalmi szervek - beleértve a tanulókat mozgató, üdültető szerveket is - a múzeumok megtekintését a kívátnál sokkal kisebb mértékben érzik feladatuknak. Kivívó a gasztronómiai jellegű, vagy más "magyaros specialitások" bemutatására fordított energia és propaganda. Úgy érezzük, jobban kellene törekedni arra, hogy mind a belföldi, mind a külföldi látogatók szocialista Magyarországról kialakuló képében az ország kulturális és természeti értékei az eddiginél nagyobb szerepet kapjanak. Véleményünk szerint mind a hazai, mind a külföldi turisták és kirándulók egyre fokozottabban igénylik a kulturális látnivalókat.

2. Fontosnak tartjuk, hogy a dolgozók üdültetését, az iskolák országjárását szervező - idegenforgalmi szerveken kívüli - személyek is tartsák szem előtt a múzeumlátogatások fokozásának szükségességét. Az ilyen természetű múzeumlátogatások száma is növekszik ugyan, azonban a kultúrfelelősök, pedagógusok és népművelők még nem élnek megfelelően a bőséges lehetőségekkel. A közvetítő csatornák, a tájékoztatást és propagandát végző szervek felelősségteljes munkáján múlik, hogy a kulturált pihenésre vágyó egyéni vagy csoportos kirándulók, üdülők s az őket programmal ellátók tudjanak azokról a látnivalókról, élményekről, amelyekben a múzeumok felkeresése esetén részük lehet.

3. Alapvetően fontosnak tartjuk az idegenforgalommal közvetlenül, vagy közvetve foglalkozó szakemberek alapos "naprakész" tájékoztatását a múzeumi látnivalókról; ennek az idegenvezetők képzését és továbbképzését szolgáló tanfolyamokon is helyet kell biztosítani.

III. Az idegenforgalmi szervek múzeumlátogatásai és tárlatvezetési tevékenysége és ennek anyagi vonatkozásai

1. Az idegenforgalmi szervek, utazási irodák, üdülők, iskolai kirándulások révén mozgatott látogatócsoportok múzeumon belüli tájékoztatása, vezetése nincs kielégítően megoldva. Ideális megoldás lenne, ha a múzeum által nyújtandó - részben ingyenes, részben térítéses - szolgáltatásként a múzeumi alkalmazottak a mindenkori igénynek megfelelő tárlatvezetést adnának. Megállapítható, hogy - a kivételektől eltekintve - az idegenvezetők által adott múzeumi vezetés általában felszínes, felületes. A múzeumok számára fokozottabban kellene biztosítani az idegenvezetőképzésben, továbbképzésben való közreműködést. Ezt elősegítheti, ha múzeumaink megteszik észrevételeiket, javaslataikat az idegenforgalmi szervekhez, és ezek igénylik is azt.

2. Gazdasági szempontok egyoldalú érvényesülése is megfigyelhető, különösen olyan helyeken, ahol műemlékek, kiállítások az idegenforgalmi szervek, vagy magángyűjtők kezelésében vannak. Ezekben a helyeken (pl. Sopronban, Visegrádon) nem mindig a leglényegesebb látnivalót keresik fel a csoportokkal, hanem a saját kezelésben levőket. Egy-egy város, település valamennyi múzeumi kiállításához érvényes belépőjegy vagy jegytömb - amelynek ára a tárlatvezetések díját is tartalmazhatja - az ilyenfajta anomáliákat megszüntetheti. A kölcsönös előnyök biztosítására irányuló szándékot és eljárást kétoldalú megállapodásokban lehetne rögzíteni; ez az itt mutatkozó nehézségeket egy-szersmindenkorra kiküszöbölhetné.

3. Gyakori eset, hogy akár az utazási költségek limitálása, akár a látogatócsoportok tagjainak önkéntes és személyenkénti jegyváltásával járó idővesztés miatt a csoportok vezetői mellőzik a múzeumok felkeresését. Tapasztalataink szerint a kirándulók ilyen "eltanácsolása" a fenti pénzügyi nehézségek mellett a programok sűrítésével is kapcsolatban van. Ilyen tekintetben kifogásolható az útiprogram összeállításában mutatkozó szemlélet ("materiális élmények"). Úgy érezzük, hogy ezen a téren a

művelődéspolitikai szempontokat az eddigieknél jobban kellene érvényesíteni.

4. Az ismétlődő múzeumlátogatások belépődíjainak fizetésével kapcsolatos időveszteséget, adminisztrációs nehézségeket, továbbá az idegenforgalmi szervek anyagi érdekeit is figyelembe véve, szükséges lenne újszerű, a gazdasági mechanizmus adta lehetőségekre is tekintő belépőjegy-elszámolást és kedvezményt rendszeresíteni. (Múzeumi bérletek árusítása kedvezményes áron egyéni, csoportos és külföldi látogatók részére; idegenvezetőknek, idegenforgalmi szerveknek utólagos elszámolásra kiadott múzeumi belépőjegyek, azok felhasználásának mértékétől függő százalékos engedménnyel; csoportos jegyek nyomtatása 10-20-30-40-50-es stb. létszám-átlagra - biztosítva ebben az esetben is a kölcsönös rentabilitást -, egyes utazási irodáknak eladható "éves bérletek" kibocsájtása meghatározott látogatásra, stb.) A visszaélések lehetőségének kiküszöbölése érdekében a múzeumi és idegenforgalmi szervek pénzügyi szakemberei dolgozhatnak ki megfelelő módszereket, szabályokat.

IV. Az idegenforgalmi rendezvények, kiadványok terveinek egyeztetése a múzeumokkal

1. Kívánatos lenne, ha a közművelődés különböző szektorában külön-külön szervezett rendezvények a jelenleginél összehangoltabb koordinációt kapnának s jobban biztosítanák a múzeumok bekapcsolódását. Találunk erre jó példákat is (múzeumokban rendezett hangversenyek tárlatlátogatással egybekötve stb.), általában azonban szervezési és elszámolási nehézségek miatt a legtöbb esetben idegenkedést tapasztalunk a komplexebb kultúrprogram megvalósítása iránt. E tekintetben a központi támogatásra szoruló rendezvényeknél fokozottabb mértékű támogatást, kedvezőbb elbírálást kellene biztosítani ott, ahol az ilyen komplexitás megvalósítására idegenforgalmi, múzeumi szempontból hajlandóság tapasztalható.

2. Elég nehéz kérdés az idegenforgalmi jellegű kiadványok: úti-

kalauzok, útikönyvek, leporellók, szórólapok sajátos műfaji igényeinek egyeztetése a múzeumi látnivalók ismertetésének ugyancsak kialakult módszerével. Gyakran merül fel a szakemberek részéről - joggal - a szakszerűtlen vagy éppen elavult szövegezés vádjá az idegenforgalmi kiadványok szerzőivel szemben. Ellenkező részről viszont a szakember-szerző nehézkes, idegenforgalmi szempontokat mellőző stílusa miatt merülnek fel problémák, ugyancsak jogosan. (Néhány idegenforgalmi kiadvány múzeumi szempontból történt kiértékelését lásd a Melléklet II. fejezetében.) Feltétlenül hasznos lenne - ha a problémákat véglegesen nem is oldja meg -, hogy az idegenforgalmi kiadványok múzeumokat és műemlékeket ismertető szövegrészeinél a kiadók a szakmai lektorálást egységesen megkívánják. Kívánatos volna kritikákat, ismertetéseket közölni a múzeumi, műemléki, idegenforgalmi kiadványokról a másik szakterület folyóírataiban. Adott esetben - erről is szólni kell sajnos - fel kellene lépni bizonyos "szerzői monopóliumok" ellen is a magasabb színvonal érdekében.

3. Gyakori a párhuzamosság a kiadványok megjelentetésében. Még az idegenforgalmi kiadók sem egyeztetik terveiket, holott az amúgy is szűk nyomdai kapacitás egyenesen megkívánná (gazdaságosság szempontját sem mellőzve), hogy idegenforgalmi és múzeumi-műemléki kiadványpolitikánk jelenlegi dzsungeljében rendet teremtsünk. Az egyeztetésnek megyei szinten csakúgy meg kellene történnie, mint az országos kiadóknál, finanszírozóknál.

4. Mind az idegenforgalom, mind a múzeumok részéről nem történt elég kezdeményezés közös propagandaanyag megjelentetésére, kiadványpolitikára. Ezen a téren új lehetőségek nyílnának az idegenforgalom számára. (Jó példa: a zalaegerszegi szabadtéri múzeum többnyelvű prospektusa.)

V. Egyéb közös problémák

1. Ismeretes, hogy az idegenforgalmi szervezetek jelenlegi struktúrája, feladatköre változóban van. E változások tartalmához, menetéhez a múzeumi terület illetéktelen, de azt talán

megemlíthetjük, hogy a jó idegenforgalmi tevékenységnek kultúrpolitikai célkitűzéseket is meg kell valósítania; nem szabad tehát egyoldalúan a gazdaságosságra törekednie. A kultúra nem üzlet. Az is igaz, hogy a nem kifizetődő idegenforgalmi tevékenységet - amennyiben művelődéspolitikai célkitűzést is megvalósít - ugyanúgy dotációban lehetne részesíteni, amint ez más ágazatoknál is történik.

2. Éppen az idegenforgalmi szervek gazdaságos működtetésére irányuló szándék miatt nincs megnyugtatóan megoldva az olyan muzeális, illetve műemléki objektumok fenntartása, bemutatása, amelyeket e szervek kezelnek vagy tartanak fenn.

A nem kifizetődő idegenforgalmi szolgáltatások körébe tartoznak - az előbbieken kívül - az értékes belső berendezésű, látnivalójú templomok, egyházi gyűjtemények, középületek bemutatásának problémái is. A fenntartó kellő anyagiak hiányában vagy érdektelenül kezelve ezeket az objektumokat nem tud vagy nem is kíván az őrzésre, tisztántartásra, tájékoztatásra személyi és dologi fedezetet biztosítani. Jelentős kulturális kincseink válnak így hozzáférhetetlenné, idegenforgalmi szempontokból kihasználhatlanokká. E kérdés kedvező megoldása - beleértve a népi műemlékek bemutatását is - egyszerre érdeke a múzeumi, a műemléki és az idegenforgalmi területnek.

3. Bízható kezdeményezéseket látunk - de egyelőre csak szórványosan - a természetvédelmi ritkaságok gondozása és bemutatása terén. Főleg a természettudományi gyűjteménnyel és szakemberrel rendelkező vidéki múzeumaink érzik érdekeltységüket és felelőségüket abban, hogy az illetékes szervekkel együttműködjenek és partnerei legyenek az idegenforgalmi szervezeteknek is. E tekintetben hasznos lenne nemcsak a vélemények cseréje, hanem közös cselekvő program kidolgozása is.

4. Több gondot kell fordítani a nem múzeumi szervek tulajdonában levő műtárgyállomány gondozására, védelmére. A műtárgyak állapota sok helyen szinte végzetes; megóvásukhoz anyagi erőket sürgősen kellene mozgósítani. A kiút a központi restaurálás ki-

építésének meggyorsítása, kiterjedt szolgáltatással. Ez biztosíték is volna a szakszerű munkához.

+ + +

Hangsúlyozni kell, hogy az itt megemlítetteken túlmenően bizonyára számos, mindkét területet érintő kérdés kíván még állásfoglalást. Bizonyos, hogy a szorosabb együttműködés sem fogja megoldani valamennyi közös problémánkat, már csak azért sem, mert menet közben újabb gondok felmerülésére is számíthatunk. Mint láttuk, a múzeumi látogatók jó részét az idegenforgalom mozgatja, és számunkra fontos, hogy ez a közreműködés milyen formában bonyolódik le. Ezért is kérjük az idegenforgalom illetékeseit, hogy a jelen anyagban foglalt kérdésekre - és az itt nem említettekre is - ugyanolyan őszinte együttműködési szándékkal reagáljanak, mint ahogy erre az anyag összeállításában részt vett, főként dunántúli múzeumok kísérletet tettek.

+ + +

Melléklet "A múzeumok és az idegenforgalom kapcsolata" című tárgyalási anyaghoz:

I. Külföldi látogatók a múzeumban

Az idegenforgalmi szezonban néhány múzeumban vizsgálatot végeztünk élőszóval és kérdőívekkel, abból a célból, hogy tájékozódjunk a múzeumok külföldi látogatóinak számáról, nemzeti és nyelvi megoszlásáról, érdeklődésük szakági irányáról, a látogatások időbeli megoszlásáról.

A vizsgált intézmények:

Balatoni Múzeum, Keszthely,
Erkel Ferenc Múzeum és Kiállító Csarnok, Gyula,
Göcseji Falumúzeum, Zalaegerszeg,
Olajipari Múzeum, Zalaegerszeg,
Mátyás király Múzeum, Visegrád,

Savaria Múzeum, Szombathely,
Tihanyi Múzeum, Tihany,
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest.

Az idegenforgalom általános jellegzetességeinek megfelelően a leglátogatottabbak a néprajzi és az egyetemesebb érvényű képzőművészeti kiállítások. Ezt az érdeklődés különösen ott szembe-tűnő, ahol többféle lehetőség is kínálkozik. Tihanyban például a szabadtéri néprajzi bemutató a legvonzóbb, ezt követi a képzőművészeti tárlat. Az igazán színvonalasan rendezett régészeti kiállítás és lapidárium különösebb érdeklődést nem vált ki.

A néprajzi kuriózumok vonzóerejét mutatja Zalaegerszeg átmenő forgalmának emelkedése, melyben jelentős szerepet játszik a szabadtéri néprajzi múzeum. Egyre többen tesznek egynapos kirándulást a balatoni üdülők közül, hogy láthassák a göcseji népi építészet itt felállított múzeumát.

A romantika iránti érdeklődést mutatja vármúzeumaink népszerűsége. Az erre vonatkozó adatok Egerből, Visegrádról, Sárospatakról és Tatáról közismertek. A gyulai tapasztalat is ezt támasztja alá, ahol hatszor többen jártak a várban, mint a mellette lévő képzőművészeti kiállítócsarnokban.

A vizsgált múzeumokban a külföldi látogatók az összlátogatottság kb. 10 százalékát teszik ki, de Tihanyban a nyári időszakban a 30-40 százalékot is eléri.

Az idegenforgalom a múzeumokban júniustól októberig jelentős. Feltűnő, hogy Gyulán a szerdai nap látogatottsága igen gyenge (valószínűleg az üdülők turnusváltása miatt; máshol ugyanis ezt nem tapasztaltuk), ezért foglalkoznak azzal a gondolattal, hogy hétfő helyett szerdán tartanak szünnapot. A hétfői forgalom emelkedése mellett az időjárás is befolyásoló tényező. Keszthelyen pl. esős időben lényegesen emelkedik a látogatottság.

A rendelkezésünkre álló adatok szerint a külföldi látogatók többsége - valamivel több mint a fele - nem szervezett csoport-

tal járt a múzeumokban. Ez az arány érvényes általában is a múzeumlátogatásokra. Jellemzőnek tarthatjuk a Magyar Nemzeti Galéria tapasztalatát, amely szerint a legutóbbi években az egyéni látogatók javára billent a mérleg. Jellemző az is, hogy az egyéni látogatók többnyire a nyugati országokból érkeznek, amint ez a zalaegerszegi Falumúzeum alábbi, április-júniusi külföldi látogató adataiból is kitűnik:

	összesen	ebből csoportosan
Német	300	179
Jugoszláv	119	50
Csehszlovák	92	90
Orosz	91	77
Vietnámi	49	45
Lengyel	37	35
Francia	32	20
Amerikai	22	-
Angol	21	-
Kanadai	16	-
Svéd	10	-
Holland	2	-

A további vizsgálatokból kiderül, hogy a megkérdezettek 18 százaléka egyedül, 27 illetve 22 százaléka családtaggal illetve baráti társasággal látogatta a múzeumokat. Figyelemreméltó a látogatók nemzetisége és nyelvismeret szerinti megoszlása. Egyértelműen megállapítható, hogy legtöbben a német nyelvterületről (DDR, BDR, Ausztria) érkeznek. Valamennyi vizsgált helyen a német a listavezető, s legfeljebb annyi az eltérés, hogy pl. a kishatárforgalom miatt Szombathelyen az osztrák látogatók vannak túlsúlyban. A sorrendet a továbbiakban a helyi körülmények is meghatározzák. Ezzel magyarázható Zala- és Vas megyében a jugoszlávok nagy száma. Az átlagosnak tekinthető sorrend: német, csehszlovák, lengyel, szovjet, jugoszláv, angol, francia, amerikai.

Lényegesebb számunkra a látogatók nyelvismerete, melyről a kérdőívek alapján próbáltunk tájékozódni. A négy leghasználatosabb

európai nyelv sorrendje meglepő, ugyanis a németet megelőzi valamivel az angol.

Angolul tud a megkérdezettek	35,5	százaléka
németül " "	33,0	" "
franciául " "	15,0	" "
oroszul " "	12,5	" "

II. A külföldi látogatók tájékoztatása

Általában célszerű különválasztani a közönség tájékoztatását szolgáló előzetes figyelem- és érdeklődést felkeltő, aktivizáló információt, reklámot, valamint a látogatók helyszíni tájékoztatását.

Érdemes felfigyelni arra, hogy a külföldi látogatók hogyan szereztek tudomást a múzeumról.

A megkérdezettek 41 százaléka hallomásból tájékozódott az ilyen lehetőségekről. Tehát a már itt járt turisták elviszik hírünket és az újabb vendégek az elbeszéltek alapján alakítják programjukat. Nagyságrendben ezután következnek a szervezett csoportok. A látogatók 18 százaléka különböző idegenforgalmi prospektusokból, útikönyvekből, 10 százaléka plakátokról tájékozódott, s csak 5 százaléka tévedt be véletlenül a múzeumba.

Ezeket az arányokat természetesen nem tarthatjuk kedvezőnek. A szóbeli értesülések túlsúlyát - megítélésünk szerint - a céltudatos propaganda hiányosságai eredményezik.

A kulturális értékek népszerűsítése még ma sem megfelelő arányú része a komplex általános idegenforgalmi propagandának. Kedvező változást észlelhetünk az egyes vidéki idegenforgalmi szervek és az Országos Idegenforgalmi Tanács tevékenységében: kiadványainkban egyre gyakrabban tájékoztatnak a múzeumokról is. A fejlődésnek van másik iránya is: nem mindegy az, hogy mit, kiknek

és hogyan reklámoznak. Ezért elemeztük az Idegenforgalmi Tájékoztató Szolgálat által forgalmazott kiadványokat. A 18 vizsgált prospektus egy része általános tájékoztató Magyarországról, másik része tájegységekről, egyes városokról közöl információkat. A tartalmi és kiviteli szempontok mellett a múzeumokról szóló információk mennyiségét, célszerűségét, módszerét és hangvételét is figyelembe véve, három csoportba soroltuk a kiadványokat. Az elemzés eredményeként 6 füzet jónak (I.), ugyanennyi közepesnek (II.) minősül, egyharmada pedig nem megfelelő (III.). A vizsgált kiadványok rövid jellemzése a következő:

I.

A "Budapest-Magyarország" c. illusztrált térkép kizárólag rajzos, de így is megfelelőbb formában foglalkozik a múzeumokkal, mint egyéb szöveges kiadványaink. Néhány magyar város külön kiemelve, emblémájuként az ott található múzeum rajzát közli.

"A budai vár". Rövid terjedelmű prospektus az egyébként nem egyenletes színvonalú "Magyarország" sorozat egyik darabja. Kiemerítően foglalkozik a várnegyed múzeumaival, a legkisebb kiállító helyiséget is megemlíti, sőt még az alakuló Zenetörténeti Múzeumról is hírt ad. Képanyagának jelentős része múzeumépületekről, illetve interieurökről készült.

"A Dunakanyar városai". Szentendre, Visegrád és Esztergom kapcsán részletesen ismerteti a múzeumokat, külön foglalkozik a gyűjtemények sokféleségével; múzeumlátogatási javaslatokat tesz.

"Balaton, Magyarország" Tekintettel arra, hogy a legtöbb gyenge kiadvány a Balatonról szól, ez a füzet mintául szolgálhat - tartalmában, kivitelében egyaránt - hogyan lehet izlésesen, mértéktartóan ismertetni ezt a környéket. Múzeumi szempontból különösen hasznos, mert felhívta a figyelmet a legapróbb kiállításokra is, ismertette a Balaton-környéki múzeumok jellegzetesebb, érdekesebb anyagát.

"Utazási információk, 1970" Kis füzet, mindenre kiterjedő, gondos, figyelmes szerkesztésű és igazán hasznos tudnivalókat közöl. Illusztrálja azt is, hogy röviden - mindössze 17 sorban - hogyan lehet közölni a leglényegesebb információkat a magyar múzeumokról, beleértve a nyitvatartási időről és a belépődíjról való tájékoztatást is (erre a vizsgált közül egyetlen más kiadvány sem tér ki).

"Üdvözljük Tolna megyében" A megyei Idegenforgalmi Hivatal ismertetője. Mindent elmond a megyéről, nevezetességeiről. Mértéktartóan arányos szerkesztésű; a legérdekesebb múzeumi látnivalókra hívja fel a figyelmet.

II.

A "Magyarország" c. összefoglaló kiadvány mindössze 3 sort szentel a magyar múzeumoknak, s annak ellenére, hogy 1970-es kiadású, éppen a Néprajzi Múzeumot említi jelentős látnivalóként. A kiadvány egyébként vitatható "jelmondatokkal" mutatja be a tájegységet, pl. "A magyar puszta: középkori sztyepvidék - modern hotelszobákkal"... "A Balaton olyan, mint az első szerelem; el lehet hagyni, de soha sem lehet elfelejteni"... stb.

"Kulcs a magyar utazáshoz" címmel a legfontosabb tudnivalókat igyekszik közölni a kiadvány, de korántsem olyan szerencsés összeállításban, mint a már említett "Utazási információk, 1970" c. füzet. "Múzeumok és kiállítások" címszó alatt nem túl sikertült összefoglalót nyújt a múzeumok jellegéről (21 budapesti és 30 vidéki-városi múzeumot említ).

"A magyar pusztá"-ról szóló ismertető a témához képest elég mértéktartó. A "Déli bábos romantikán" túl utal a Hortobágy történetére, valódi hagyományaira is. Reméljük, hogy a következő ilyen témájú kiadványok már figyelembe veszik a megnyílt Pásztor múzeumot is.

"A magyar Alföld városai" c. kiadvány Kecskemét, Szeged, Szolnok

és Debrecen nevezetességeit propagálja, szempontunkból közepes szinten, mivel meg sem említi a kecskeméti és szegedi múzeumokat.

"A magyar szőlővidékek" c. kis füzet jellegénél fogva nem szerepelteti kiemelt helyen a múzeumokat, de "Hasznos tudnivalók" címmel betéttlapon közli a szőlővidékek múzeumi gyűjteményeit, főbb kiállításait.

III.

"A Napfényország: Szeged és környéke" c. vegyes tartalmú és igen gyenge nyomdatechnikájú kiadványban a múzeum fényképét közli, Móra Ferenc Múzeum nevét említve, viszont csak a képtárra történik néhány szavas utalás.

"Budapest" címmel harsány, igen vitatható szerkesztésű kiadvány jelent meg. Remélhetőleg fővárosunkról nem ez az egyetlen, forgalomban lévő idegenforgalmi propagandaanyag. Egyébként ebben a "múzeum" szó elő sem fordul. Jellemzi a kiadványt, hogy a "Művészeti élet" oldalán közli a budapesti éjszaka sztriptíz-programját is. Egyedül a Magyar Nemzeti Múzeumról közöl fényképet igen kétes környezetben, ugyanis az oldal hat fotójából öt különböző vendéglátóipari üzemet ábrázol, s közöttük van a Nemzeti Múzeum épületének képe. Felette felirat: Nagy Sándor, Julius Caesar és Napoleon együttvéve sem hódítottak meg annyi embert, mint a magyar konyha!..."

A "Dunántúl történelmi városai"-ról szóló prospektus sem fordít sok figyelmet a múzeumokra pedig a történelmi ismertetés kapcsán igen kézenfekvő lenne megemlíteni Székesfehérvár, Veszprém, Pécs, Szombathely múzeumait! (A pécsi törökkori emlékekről pl. aránytalanul sokat ír, de még itt sem említi, hogy ezek egy része ma is látogatható.)

"A Balaton" Rendkívül rossz minőségű fotók, múzeumokról egyetlen szó említés sincs. A környéket különböző "passziók" tere-

ként ajánlja, mondván: akit a régészet érdekel, itt azt is megtalálhatja...

"Dunántúl" a címe annak a füzetnek, mely szintén igen mostohán bánik a múzeumokkal. Pécs, Szekszárd, Siklós, Szigetvár közül egyedül Szigetvár esetében említ múzeumot, ott is félreérthetően (valószínűleg fordítási hibából eredően úgy hat a szöveg, mintha a Janus Pannonius Múzeum is Szigetváron lenne).

"Nyugat-Magyarország" címmel jelent meg ez az összefoglaló füzet, amely a múzeumok szempontjából nem éppen kedvező. Egyedül a győri Xántus János Múzeumot említi, pedig feltehetően nem kevésbé jelentős a szombathelyi, vagy a soproni múzeum sem.

"Budapest" címmel rövid tájékoztató füzet jelent meg, amely terjedelméhez képest aránytalan, a múzeumok szempontjából sem arányos, pl. a Nemzeti Múzeumot kizárólag építészeti műként említi, s a Hősök tere említésekor egyedül a Szépművészeti Múzeum nevét írja le.

+ + +

+ A múzeumok és az idegenforgalom kapcsolata című tárgyalási anyagot Éri István megyei múzeumigazgató (Veszprém m.), a Melléklet anyagát a Központi Múzeumi Igazgatóság Propaganda és Népművelési Csoportja állította össze.

Az angliai múzeumok iskolai munkája

Nagybritannia bizonyára egyike azon országoknak, ahol a múzeumok és az iskolák között a legszorosabb együttműködés alakult ki. Erről a sokrétű, múzeumonként változó, esetenként más és más eszközökkel, módszerekkel dolgozó együttműködésről nem könnyű számot adni, mert Nagybritanniában sok és sokféle múzeum van s a sokféle múzeum kevés ponton érintkezik egymással, egységes, összefogó intézményeik látszólag nincsenek. Szinte kizárólag tájékoztatási szempontból jöttek létre köztük bizonyos közös vállalkozások.

Ezek közül sajátos célkitűzése miatt is fontos egy, a múzeumokról (és galériákról) szóló minden év júliusában kiadásra kerülő, Museums and Galleries in Great Britain and Ireland c. kiadvány. Ebben a kiadványban nagyon ügyes tipográfiával, sok hirdetésszerű kép és leírás között először helynévszerinti sorban közlik a múzeumok nevét, címét és telefonszámát, a gyűjtemény természetét, kimagasló darabjait, a kiállítás nyitvatartási idejét, esetleg - ahol van - a belépti díj összegét. Ezt követően tárgykatalógust (subject index) közölnek, azaz a különféle gyűjtemény- és műtárgycsoportokat úgy sorolják fel, hogy felüntetik azokat a múzeumokat, amelyekben a kiállításokon, vagy a gyűjteményekben megtalálhatók. Harmadjára a múzeumokról földrajzi mutatót adnak közre Nagybritannia közigazgatási beosztásának megfelelően. Végül pedig a múzeumok és galériák névsorba szedett listáját közlik.

A múzeumok iskolai munkájára nézve ebből a tájékoztatóból keveset tudunk meg, jöllehet más vonatkozásban igen sokoldalú fel-

világosításokkal szolgál. Pl. jelzi az egyes múzeumokhoz vivő autóbuszok számait, azt, hogy milyen az illető múzeumnak a "szolgáltatási rendszere" stb. Iskolai vonatkozásban csak arra tér ki, hogy szervezett iskolai látogatócsoportok - amennyiben különben belépti díj van - a múzeumot ingyenesen látogathatják, előzetes bejelentés esetén szakvezetést kapnak, előadást hallgathatnak. Csak ritkán mond ennél többet, mint például a Cambridgei University Museum of Archeology et Ethnology esetében: "Mornings for students by appointment", vagy a chesteri King Charles's Tower és a Water múzeumok esetében: "Special arrangements for school parties".

Az angol múzeumok iskolai munkájáról az egyes múzeumok kiadványaiból tájékozódhatunk leginkább. Ezek a kiadványok két csoportba sorolhatók. Vannak olyan általános kiadványok, amelyekben az illető múzeum iskolai munkáját, kapcsolatait sok más között csak megemlítik. Ennyi majdnem minden vezetőben, múzeumi ismertetőben megtalálható. Fontosabbak ezeknél az egyes múzeumok iskolai munkájáról szóló speciális kiadványok. Természetesen azoknak a múzeumoknak vannak ilyen kiadványaik, amelyekben az iskolai munka fejlett. Ismertetésünkben három múzeum ilyen jellegű kiadványai, valamint a három múzeumban szerzett személyes tapasztalat alapján szeretnék az angol múzeumok iskolai munkájáról általánosítható képet nyújtani. Az első a glasgowi Art Gallery and Museum, a második a cardiffi National Museum of Wales, a harmadik pedig a Londonhoz tartozó Greenwich világhírű múzeuma a National Maritime Museum.

Glasgowban a múzeumok a legnagyobb ottani múzeum: az Art Gallery and Museum vezetésével és a városi tanács oktatási osztályának (Corporation of Glasgow - Education Department) irányításával közös vállalkozásba kezdtek a múzeumok iskolai munkájának fejlesztésére. A közös vállalkozás eredményeiről időnként jelentéseket adnak ki. 1951-ben, az akkor tízéves közös munkáról önálló beszámolót is jelentettek meg (Educational experiment 1941-1951). E beszámolóból megtudhatjuk, hogy a múzeumot 1941-1951 között 299.476 gyermek kereste fel tanácsadásért, a múzeum által szervezett művészeti (rajzolás, festés) versenyeken 60.796

gyermek vett részt, az önkéntes szombati múzeumi iskolába 11.276 gyermek járt, a továbbképző iskolák tagjai közül pedig előadásokat hallgatott, kísérleteket végzett 62.534 tanuló, a Múzeumi Nevelés Szervezete (Museums Education Department) rendezésében bemutatott kiállításokon 94.901 tanuló vett részt; vagyis tíz év alatt a Múzeumi Nevelés Szervezete összesen 552.888 tanulót aktivizált. Eközben szemléltetésre 1450 diapozitívet, 4600 epidiascop-reprodukciót, 1700 fali képet és 750 filmet használtak fel; évenként körülbelül 320 múzeumi tárgyat, 650 diapozitívet és 480 műnyomatot (reprodukciót) kölcsönöztek ki iskolai célokra.

Nem szabad a számok varázsának hatása alá kerülnünk, inkább azt kell megtudnunk, hogy ezeket a számszerű eredményeket milyen eszközökkel, milyen módszerekkel érték el. Erre nézve is ad felvilágosítást a kiadvány.

Elsőnek azt kell megállapítani, hogy a glasgowi Museum Education Department nemcsak papírforma szerinti testület, hanem több tagból álló, konkrét munkát kifejtő intézmény. Élén a nevelési vezető (education officer) áll. Az intézmény törzsgárdáját a "tanári kar" (teaching staff) alkotja. Ez öttagú és különböző szakosokból (helytörténész, két művészettörténész, természettudós, történész-régész) tevődik össze. Munkájuk abból áll, hogy a muzeológus-szakemberek, ill. a szaktudományok eredményeit a múzeumok lehetőségeinek felhasználásával az iskolai tanulóknak közvetítik. Az intézménynek titkára, segédtitkára is van az adminisztráció, szervezés végzésére, valamint négy technikusa a különböző technikai munkák (restaurálás, konzerválás, preparálás, másolatkészítés, kiállításrendezés, előadás és előadásorozat előkészítés stb.) elvégzésére.

A múzeumi tanárok külön előadásokat, előadás-sorozatokat tartanak az elemi iskolások, a középiskolások, és a felnőtt oktatásban - az iskolán kívüli népművelésben - résztvevők számára.

Kiadványunk szerint az elemi iskolások részére három tárgykör-

ből tartottak előadásokat, és pedig művészettörténetből (A művészek festékes doboza, Sokféle út a képkészítéshez, Gyönyörködés a képekben, Művészet a régi Egyiptomban, Művészet a régi Görögországban, Olasz festők, Holland festők, Francia festők, Angol festők, Régi és modern fazekasság címeken), történelemből (A rómaiak Britanniában, Az angolszászok, A vikingek, A normannok, Erzsébet kora, A viseletek története, A fegyverek története, A közlekedés története, Vitorláshajóktól a gőzhajókig, A régi Glasgow címeken) és természettudományból (Közönséges brit madarak, Kerti madarak, Közönséges brit állatok, A fókák, A méhek élete, Közönséges brit pillangók, Tervszerűség a természetben címeken).

A középiskolások számára már több tárgykörből és speciális tárgyról tartottak előadásokat, előadás-sorozatokat. Így a művészet és kézművesség (Art and Crafts) tárgyköréből Évszázadok viseletei, Kosztüm és színpad, Színház kicsiben, Babaviseletek, Kína, porcelán, majolika, Cserépedénykészítés, A művészi kifejezés alapja, A képszerkesztés modern fejlődése, A hangok megkülönböztetése, Régi és új zeneeszközök címeken), történelemből (Középkori fegyverek, Évszázadok viseletei, Ház és ott-hon, Bútorok és bútorzatok, A családi étkezés, Régi szórakozások, A zene és a nép, Háziiparok, Régi játékok és szórakozások, Glasgow régen címeken), természettudományokból (A naprendszer, Az ismert csillagok, Régi térképek és térképészek, Régi hajózás, A környezet hatása, A Clyde völgyének geológiája, Erdők és parkok, Környezetünk madarai, Környezetünk állatai és Környezetünk növényei címeken) és helytörténetből (Az öreg Glasgow, Glasgow folyói, Glasgow kereskedelme régen és ma, Egészségügyi berendezések, Törvény és rend, Az új Glasgow címeken).

Hasonlóan gazdag volt a felnőtt oktatásban elhangzott előadások és előadássorozatok programja is. Itt három nagy tárgykört alakítottak ki. Az első "A festészet nagy korszakai" volt (ebben a következő előadásokat tartották: Az itáliai művészet Boticelliig, A késői olasz festészet, Flamand művészet, A holland művészet aranykora, Művészet Spanyolországban, A XVIII. századi angol festészet, Francia művészet - Delacroixtól Cézanneig, Fran-

cia művészet a XIX. században, fejlődés Cézanne óta). A másik tárgykör Élet Britanniában (Life in Britain) címmel nyolc előadást tartalmazott (Britannia lakosai, a kő-, a bronz és a vas korban), A római Britannia, A ház és az otthon fejlődése, Bútorok és bútorzatok, Háztartási kerámia és teríték, Évszázadok viseletei, Középkori fegyverek, A közlekedési eszközök fejlődése. A harmadik csoportba természettudományi előadások tartoztak (A sziklák története, A környezet hatása a munkára, Az Őshüllők kora, Az emlősök fejlődése, Környezetünk madarai, Környezetünk emlősei, Közönséges brit vadvirágok, A rovarok társadalmi élete).

A glasgowi múzeumok iskolai munkája jobb megismerését szolgálja számos más kiadvány is. Ezeket a múzeum többi kiadványával együtt széles körben terjesztik. Nemcsak szép, sokszor színes illusztrációkkal díszített, hanem olcsó kiadványok is ezek. Közülük mint elvi alapvetést említhetjük meg a Samuel Thompson által írt The Museum and the school című értekezést (1958-ból), amely a glasgowi múzeumok iskolai munkája fejlődésének rövid összefoglalását is adva jelöli ki az angol iskolarendszeren belül a múzeumok feladatainak idevonatkozó részét és felsorolja azokat a lehetőségeket, módokat, amelyekkel a múzeumok iskolai feladataikat eredményesen elláthatják. Ezek a következők: 1. Iskolai csoportos múzeumlátogatások szervezése; 2. Kölcsönző rendszer (Loan System), azaz múzeumi anyagok rendszeres küldése iskolák számára; 3. Iskolán kívüli oktató-nevelő tevékenység és 4. Vegyes tevékenység. Az iskolai csoportos látogatás szervezésén természetesen nem a szűkebb értelmezést kell értenünk, hanem azt, hogy szorosan kapcsolódik a tananyaghoz, feltételez kellő mélységű előkészítést az iskolában, és feldolgozást, megfelelő didaktikus felszerelést és kalauzolást a múzeumban. A kölcsönző rendszer nem műtárgyak vagy nemcsak műtárgyak kölcsönzését jelenti, hanem másolatok, modellek, makettek, általában múzeumi didaktikus anyag rendszeres kölcsönzését előre megállapított terv, szállítási rendszer szerint. Az iskolán kívüli oktató-nevelő tevékenység közel áll a mi múzeumi népművelésünkhöz, azzal a különbséggel, hogy lényegesen szélesebb körű, vál-

tozatosabb, és ami a legfőbb: szervezett. A vegyes tevékenység körébe katalógusok, kiállítási vezetők készítése, pedagógusok számára készült és adott rendszeres tájékoztatások stb. tartoznak.

1960-ban jelentette meg ugyancsak Samuel Thompson: Museum services for schools című cikkét. Ebből ezúttal azt emelnék ki, amit a múzeumokban működő különféle ifjúsági klubok eredményeiről ír (pl. Junior Naturalists Club). Ezekben a klubokban szórakozva, játékosan, a tárgyak konkrét ismeretére alapozva bővíthetik tudásukat a gyerekek.

A következő kiadvány, amelyről szólva ismertetni szeretnénk az angol múzeumok iskolai munkáját, a glasgowi múzeum 1964. évi felhívása iskolások művészeti versenyére (School children's competition). A verseny ekkor lépett a 16. évfolyamába. A felhívás részletesen leírja a verseny feltételeit, amelyeknek az a lényege, hogy iskolások számára évenként rajzolási-festési vagy mintázási versenyt rendeznek a múzeumban. A versenyzőket az iskolák küldik a versenyre, ahol a múzeum kiállítási anyagához kötötten dolgoznak. A díjazott versenyművekből kiállítást rendeznek.

1966-ban a glasgowi School Museum Service évi jelentést adott ki (Annual report). Ebben részletesen beszámol eredményeiről. A jelentés szerint 33 középiskola vett részt 4 vagy 6 hetes biológiai, régészeti, történelmi- és művészettörténeti múzeumi tanfolyamon. Részletesen szól az előadásokról, előadás-sorozatokról, a szervezett múzeumlátogatásokról, a különféle múzeumi filmekről, klubokról stb. A jelentésből kitűnik, hogy a glasgowi múzeumok kellően fel vannak szerelve (előadóterem, klubszobák, műhelyek, szállítóeszközök, műszerek, munkaeszközök, stb.) ehhez a sokféle, rendkívül szerteágazó munkához.

Egy 1968-ban kiadott füzet arról tájékoztat, hogy a glasgowiak hogyan hívják fel a figyelmet és hogyan ünneplik meg nagyjaik jelentős évfordulóit és hogyan teszik hasznossá emlékezésüket.

A kiadvány (Charles Rennie Mackintosh. Centenary year, 1968.) Glasgow nagy festőjére emlékezik; felsorolja élete főbb eseményeit, munkássága nagy dátumait, ezeket táblázatban elhelyezi kora általános művészeti világában, rövid méltatást ad munkásságáról és közli, hogy a centenárium évében milyen múzeumi rendezvények ismertetik személyét és alkotásait. Mint minden iskolai célokat szolgáló kiadványra, erre is jellemző a nagymérvű didaktikusság, ami páratlan, de nem bántó gyakorlatiassággal párosul.

Hasonló didaktikus összefoglaló ismertetésekét évfordulóhoz nem kötöttek is adnak ki. Glasgowból több ilyen említék: Louise G. Annand ismertetését a skót festészetről (Schottish painting) nemcsak iskolások forgathatják haszonnal. Hasonlóan jó, a gyermeknél nagyobb, mélyebb érdeklődés kielégítésére is megfelelő a múzeum összefoglaló ismertetése az indiánokról (Different Kinds of Indians, The Indian culture areas of N. America), vagy a fegyver- és fegyverzet fejlődését ismertető iskolai füzetük (John Duncanson: Arms and Armour).

Folytathatnánk a glasgowi példákat tovább, hiszen számos más kiadvány beszédesen igazolja azt a nagyarányú, az áldozatoktól vissza nem riadó munkát, amit a glasgowi múzeumok az iskolákban, az iskolásokért végeznek, de szükséges, hogy máshonnan is lássunk példákat, eredményeket.

A Walesi Nemzeti Múzeum Cardiffban (National Museum of Wales) talán még a glasgowi múzeuménál is jobb, kimunkáltabb Iskolai Szolgálattal rendelkezik és elmélyültebb munkát végez. A munkáról évi jelentésekben számolnak be (például: Annual progress report 1966-1967). A jelentések szerint mindazokat a lehetőségeket, formákat alkalmazzák, amelyeket Glasgowban megismertünk. Munkájukból az ide kapcsolódó kiadványaik közül egyre szeretném, mint a legkifinomultabbra, felhívni a figyelmet. Ez pedig a múzeum kölcsönző szervezete, kölcsönző tevékenysége (Loan System). Tapasztalatunk szerint az angol múzeumok közül a Walesi Nemzeti Múzeum ezen a munkaterületen kimagaslik. Modellek,

makettek, fali képek, műtárgymásolatok, különféle didaktikus táblák, ábrák stb. készítésére külön műhelyük van, amelyben több szakember dolgozik. Nagy gonddal tervezték meg és tették lehetővé a kölcsönanyag biztonságos szállítását; a szállításra külön gépkocsijaik, személyzetük van. Érdekes és felettebb célszerű a kölcsön-szolgálat adminisztrációja is. Az iskolák előre elkészített terv szerint, pontosan, formanyomtatványon igényel-ten kapják meg az anyagot. Az állandóan úton lévő gépkocsik a felhasználás után azonnal továbbszállítják. Messzemenően gondoskodnak a megrongálódott, megsérült, bepiszkolódott kölcsön-anyag kicseréléséről, pótlásáról. Minden kölcsönanyagegységhez nyomtatott útmutató, afféle használati utasítás is készül. A múzeum kölcsönző szervezetével nemcsak az iskolai szemléltetést oldja meg a lehető legmagasabb fokon, hanem nagyszerű propagan-dát is fejt ki a múzeumi munka, a múzeumlátogatás érdekében.

A cardiffi múzeum sokféle kiadványa közül mindössze egyre hívom fel a figyelmet. Ez egy általános, illusztrált tájékoztató. Nagy-nyon jól ismerteti a múzeum gyűjteményeit, munkáját, kiállítá-sait, egyéb szolgáltatásait. (Illustrated handbook. Cardiff, 1968.) Rajta kívül csak a kölcsönző szolgálathoz szorosan hoz-zátartozó katalógusokról szeretnék még néhány szót szólni.

1961-ben jelent meg a geológiai kölcsönanyagról tájékoztató ka-talógus (The Museum Schools Service Geology Catalogue of loan material). Ez először is a múzeum szervezetéről, személyzetéről, munkaköréről tájékoztat. Eszerint a múzeumot legmagasabb szin-ten irányító társaságnak elnöke, alelnöke, főszámvevője (treas-urer), a múzeumnak pedig igazgatója és titkára van, a munka-társakon kívül. A munkatársak úgynevezett departmentekben (oszt-ályok) dolgoznak: Department of Geology, Department of Botany, Department of Zoology, Department of Archeology, Department of Art, Department of Industry, Könyvtár (Library). Meg kell je-gyezni, hogy néprajzi részleg helyett a múzeum szerves része-ként a közeli St. Pagansban működik a Welsh Folk Museum (Natio-nal Museum of Wales Welsh Folk Museum St. Pagans. Handbook. Cardiff. 1967.). E múzeumnak is van külön Iskolai Szolgálata (The Museum School Service). Az Iskolai Szolgálatot is egy bi-

zottság (committee) vezeti, amelyben a múzeum vezetőin és szakemberein kívül helyet foglalnak Wales és Monmouthshire oktatási szakemberei is. Az Iskolai Szolgálat bizottságának elnöke van; végrehajtó tisztviseelője pedig a múzeum igazgatójával azonos. A személyzet 5 tagból áll (megfelelnek a glasgowi múzeumi tanároknak); egy geológusból, egy botanikusból, egy zoológusból, egy régészből és egy művészettörténészből.

A felsorolás nem tájékoztat az Iskolai Szolgálat műhelyeiről, az azokban dolgozók létszámáról, a szállító szolgálat adatairól, de néhány kép kíséretében részletesen tájékoztat - pl. méreteit is megadva - a szállítás lehetőségeiről. Szól a geológia tárgykörébe vágó kölcsönözhető anyagokról is. Ezek sokfélék: kiállítási dobozok, modellek, fotók, fali képek, filmek stb. A legérdekesebbek a kiállítási dobozok. Ezek egy-egy kész kiállítást tartalmaznak, részint eredeti anyagból (pl. kőzetgyűjtemény), részint másolatokból, makettekéből stb., a bemutatáshoz csak ki kell őket nyitni. A katalógus minden egyes kölcsönözhető anyaghoz néhány mondatos annotációt közöl. Hasonlóan érdekes és nagyszerű gyakorlatiassággal készült az 1962-ben kiadott művészeti katalógus (Catalogue The Museum Of Loan Schools Service Art Material), valamint zoológiai katalógus (Zoology Catalogue of Loan Material) is. A következő évben adták ki a régészeti katalógust (Catalogue of Loan Material in Archeology).

Katalógusaik közül még egyet, az 1966-ban megjelentetett botanikait ismerem (Catalogue of Loan Material Botany). Ezek a katalógusok sok más, a múzeum Iskolai Szolgálatát ismertető kiadvánnyal együtt ott vannak minden iskolaigazgató asztalán, és ami fontosabb, ott szerepelnek minden tantervben.

A múzeum ilyenfajta iskolai szolgálata különösen indokolt a walesi települési viszonyok között. Kis települések iskoláinak százai jutnak így elsőrendű, didaktikusságát tekintve páratlan szemléltetési anyaghoz, ami végeredményben az iskolák közötti színvonalbeli különbséget eltünteti.

A londoni (Greenwich) Nemzeti Tengerészeti Múzeum (National Ma-

ritime Museum) esetében más a helyzet, nem kell számolni a települési körülményekből származó olyan kötelezettségekkel, mint amilyeneket Cardiffban láttunk. Természetesen a Nemzeti Tengerészeti Múzeumnak is van Iskolai Szolgálat. Tevékenységét a-dottságai szabják meg. Mindenekelőtt az, hogy a világ egyik legnagyobb városában működik, ahol számtalan, igen különböző iskola dolgozik. Az sem elhanyagolandó körülmény, hogy a múzeum történelmi épületekben (The Queen's House - A Királynő Palotája) és nagyfontosságú épület közelében (Royal Naval College - Királyi Tengerészeti Akadémia) van elhelyezve. Bár a múzeum általam ismert kiadványaiból (Sir Geoffrey Callender: The Queen's College. Greenwich, 1964.; P. S. Laurie: The Old Royal Observatory. 1960.; The Old Royal Observatory. A brief guide. 1967.) nem sok derül ki a múzeum iskolai szolgálatára vonatkozóan, de elmondhatjuk, hogy a többi angol múzeumhoz hasonlóan ez is külön ilyen célú szervezettel rendelkezik, aminek megfelelő helyiségei, felszerelése, személyzete van. Nagy jelentőségű az a körülmény, hogy a múzeumba látogató tanulók a legkülönbözőbb múzeumi foglalkozások során kézbevehetik a régi és az új tengerészeti, hajózási eszközöket, műszereket, kipróbálhatják azokat és közvetlen tapasztalat, ismeretek alapján tájékozódhatnak az angol nép életében oly jelentős hajózás minden csínjáról-bínjáról, továbbá az, hogy kéznél van a legpompásabb illusztráció is, a Themze partján szárazra tett 963 tonnás, 1869-ben készült híres Cutty Sark vitorlás, amibe ki-bejárhatnak, minden helyiségét, műszerét, felszerelését megnézhetik a jövő tengerészei. Azonban nemcsak gyakorlati ismereteket szerezhethet az idelátogató tanuló, hanem az angol hajózás története nagyszerű emlékeinek (pl. a Nelson-gyűjtemény) megismerésén keresztül nem lebecsülendő hazafias nevelésben is részesül.

A kiadványokból merített ismereteket a látottakkal, tapasztalattal egybevetve, kiegészítve, összefoglalóan azt mondhatom el, hogy az angol múzeumok kiemelten, központi kérdésként kezelik az iskolákat, mint szervezeteket és a tanulókat úgyis, mint szervezett közösséget, úgyis, mint egyéneket. Igen közelállónak érzik magukat az iskolákhoz és ezért azokkal minél szorosabb kapcsolatokra törekszenek. Ennek érdekében mindenütt külön szer-

vezetést hoztak létre a múzeumokon belül. Ezek a szervezetek általában csak az iskolákkal, az iskolai tanulókkal foglalkoznak, egyes helyeken azonban ezek végzik a múzeum általános népművelő munkáját, propagandáját is. Az iskolai szolgálat minden múzeumban jól felszerelt. Egyetlen múzeumból sem hiányzik a többféle vetítésre is alkalmas előadóterem, a legtöbb helyen azonban klubszobákat, műhelyeket, laboratóriumokat is találunk, sőt éttermeket is, amelyek olcsón és jól ellátják a múzeumba látogató és ott huzamosabb időt töltő diákokat, látogatókat. Az előadótermek, klubszobák, műhelyek, laboratóriumok kellően felszereltek, s az anyagi felszereltséggel egyenes arányban áll személyi ellátottságuk. Az angol múzeumok Iskola Szolgálatában számos pedagógus dolgozik és szakjának megfelelően közvetíti az ismeretanyagot a tanulók felé. Munkájukat - amint már említettem -, a magas színvonalú, szakszerű didaktikusság, valamint a gyakorlatiasság jellemzi. Messzemenően figyelembe veszik a fejlődéslelektan szempontjait és mondanivalójukat a gyerekek korának megfelelően is differenciálják. A didaktikussághoz két nagyon fontos tényező is járul: az egyik az önkéntesség, a másik pedig a játékoság. Ezt viszont csak úgy biztosíthatják, ha felkeltik az érdeklődést. Megállapítható, hogy az angol múzeumok iskolai szolgálati tevékenységének tekintélyes része jól szolgálja a tanulók érdeklődésének felkeltését, majd megerősítését, később állandósítását.

Bármilyen mértékben is érvényesül az önkéntesség, az érdeklődés az angol múzeumok iskolai szolgálatának munkájában, furcsa el-lentmondásként említhetjük, hogy a másik fő jellemvonás, aminek eredményeiket nem kis mértékben köszönhetik, a magas színvonalú, a legapróbb részletekre is kiterjedő szervezethez. A szervezethez az az alapja, hogy a múzeum "szolgáltatásai" erősen összefüggenek a tananyaggal. Ez az összefüggés nemcsak formai és emlegetett, hanem pedagógiaiilag feltárt, iskola- és múzeum-szervezetileg biztosított.

Számunkra furcsa, hogy sok angol múzeum kölcsönző szolgálatával szinte teljes mértékben leveszi az iskolák válláról a szemléltetés gondját. Azonban - ha alaposabban átgondoljuk - ez az an-

gol iskola és múzeum között meglévő, ismertetett szoros, szervezetenként is kiépített kapcsolatból törvényszerűen következik.

A szemléltetés ilyenfajta megoldásának kettős haszna van. Az egyik az, hogy a szemléltetés egységes, ugyanazon színvonalon mozgó mindenütt, vagy legalább is egy múzeum körzetében. A másik pedig az olcsóság. A szemléltetés e fajtája ugyanis lényegesen kevesebb költséggel jár, mintha minden iskola maga szervez szertárt, annak folyamatos fejlesztéséről, fenntartásáról maga gondoskodik.

Alapvető fontosságúnak tartom azt, hogy az angol múzeumokban meglehetősen élesen különválnak a muzeológiai és a népművelési munka (amibe az iskolai szolgálat is beletartozik), anélkül azonban, hogy köztük alá- és fölérendeltség alakulna ki, vagy hogy egyik a másik rovására kiemeléshez jutna. A múzeumon belüli részlegek, a múzeumok szervezeti formái, az iskolák intézményesített múzeumi kapcsolatai minden másnál erősebbnek mutatkozva biztosítják a két sajátos múzeumi munkaterület harmonikus együttélését, eredményes tevékenységét.

Sokat tanulhatunk az angol múzeumoktól általában, de tevékenységük részleteiben is. Legtöbbet talán éppen az iskolai szolgáltatások területén, még akkor is, ha viszonyaink merőben mások, körülményeink másfajta megoldások, módszerek használatára ösztönöznek.

Dankó Imre

Tájékoztató a magyar műemlékvédelemről

Az idén első ízben a Múzeumi és Műemléki Hónap nevet viseli a korábbi Múzeumi Hónap, dokumentálva a két művelődéspolitikai tevékenység szoros kapcsolatát.

A műemlékvédelem - miként a múzeumügy is - szocialista kultúrpolitikánk célkitűzéseit szolgálja. Feladata a művészi, történeti, néprajzi vagy egyéb szempontból értékes építmények megóvása, fennmaradásának biztosítása. Ezek védelméről jelenleg az 1964. évi III. törvény intézkedik; magát a műemlékvédelmi tevékenységet részletesen az 1/1967. (I.31.)ÉM számú rendelet szabályozza.

E jogszabályok alapján a műemlékvédelem hatósági feladatait az építésügyi és városfejlesztési miniszter, ill. átruházott jogkörében: országosan az Országos Műemléki Felügyelőség (OMF), a fővárosban - az OMF szakfelügyelete alatt - a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottságának keretében működő Fővárosi Műemléki Felügyelőség (FMF) látja el. A műemlékekkel kapcsolatos kulturális feladatok ellátása - így a műemlékek hasznosítása az oktatásban, a közművelésben és a hazafias nevelésben - a művelődésügyi igazgatás hatáskörébe tartozik.

A műemlékvédelemnek, mint szakfeladatnak az építésügyi tárca keretében tartása több szempontból indokolt:

⁺Készült az 1971.évi - első - Múzeumi és Műemléki Hónap megnyitására.

1. A műemlékek hatékony védelme csak az építésügyi tárca alá tartozó városrendezési és fejlesztési tevékenységgel szoros együttműködésben oldható meg. A korszerű műemlékvédelem nemcsak az egyes műemlékek, hanem azok környezete, továbbá a műemléki együttesen védelmét is igyekszik biztosítani. A városléptékű műemlékvédelem egész településrészek, főleg régi városközpontok megóvását, helyreállítását, rekonstrukcióját tűzi ki feladatául. Ez a műemléki szakemberek mellett a várostervezők, valamint az épületek, utak, közművek tervezőinek együttműködését igényli, akiknek munkája az ÉVM koordináló felügyelete alatt áll.

2. A műemlékek és helyreállításuk szakhatósági ellenőrzése csak építésügyi hatósági engedélyezés keretében valósítható meg, s ez szintén az építésügyi tárca alá tartozik.

3. A műemlékek többségükben épületek és építmények, fenntartásuk és helyreállításuk az építőipari tevékenység körébe tartozik; e fölött ugyancsak az építésügyi tárca gyakorol felügyeletet.

A védett műemlékállományt a jogszabályok három érték kategóriába sorolják be. A legértékesebbek a műemlékek, amelyeket feltétlenül fenn kell tartani. A viszonylag kisebb értékű műemlékjellegű és városképi jelentőségű építmények fenntartásánál városrendezési és gazdaságossági szempontokat is figyelembe kell venni. Az e három kategóriába sorolt védett építményeink száma igen tekintélyes, az 1970. évi június hó 30-i adatok szerint: 8284; ebből műemlék: 1859, műemlékjellegű építmény: 5307, városképi jelentőségű építmény: 1058.

A műemlék - kategória épületeinek stílus-szerinti megoszlása a következő:

honfoglalás előtti	1,3 %
román stílusú	7,4 %

gótikus	18,1 %
reneszánsz	0,8 %
török-kori	1,1 %
barokk, copf stílusú	47,6 %
klasszicista	18,2 %
romantikus	3,0 %
eklektikus	2,1 %
XX. századi	0,4 %

A jogszabályok védettséget biztosítanak a "műemléki környezetnek" és a "műemléki jelentőségű területeknek" is. A műemlékek környezetének általános védettsége mellett - külön határozattal - mintegy 150 kiemelkedő jelentőségű műemlék esetében tágabb "műemléki környezetet" jelöltek ki, pontosan körülhatárolva.

A "műemléki jelentőségű területek" a nagyobb kiterjedésű műemlékegyüttesek, a legjelentősebb történeti városmagok védelmét biztosítják. Ilyenek: a budai Várnegyed, Sopron, Eger, Esztergom, Győr, Kőszeg, Pápa, Pécs, Sáropatak, Székesfehérvár, Szombathely, Vác és Veszprém belvárosai. Folyamatban van Kalocsa, Magyaróvár, Szentendre és néhány jellegzetes falusi település védett területének kijelölése. A műemléki jelentőségű területeken építési tevékenység csak a műemléki hatóság jóváhagyásával végezhető. Itt az épületek megóvására "rekonstrukciós tervek" készülnek.

A jogszabályok értelmében a védett területeket tulajdonosuk, ill. a kezelő- és használó szerv köteles ép és váltózatlan alakban fenntartani. A fenntartás módját az építési engedélyezési eljáráshoz kapcsolódva a műemléki hatóság határozza meg.

A műemlékek hasznosításának meghatározása a műemléki hatóság és a tanácsi szervek közös feladata; ezek a műemléki értékek megóvását biztosító és méltó hasznosítást a helyi igények figyelembevételével állapítják meg.

Az Országos Műemléki Felügyelőség komplex műemlékvédelmi szervezet, amely

- ellátja a műemléki szakhatósági feladatokat,
- a műemlék-helyreállításokhoz kutatásokat végez (levéltári, adattári, könyvtári, régészeti és fal-kutatás),
- speciális igényű műemlék-helyreállításokhoz műszaki terveket készít,
- az ország területén működő hét építésvezetőséggel speciális igényű műemlék-helyreállításokat végez,
- restaurátor (kőszobrász, faszobrász, falkép) csoportjaival a műemlékekhez tartozó képzőművészeti anyag restaurálását végezteti,
- gyűjteményei (könyvtár, tervtár, fotótár, lemeztár, adattár) felhasználásával elősegíti a kutató tevékenységet,
- szervezi a Magyar Építészeti Múzeumot,
- a tanácsai szervek segítségével szervezi a műemlékvédelem társadalmi hálózatának munkáját,
- indokolt esetben anyagi támogatást nyújt a műemlék-fenntartók helyreállító tevékenységéhez,
- közvetlen kapcsolatot tart más országok műemlékvédelmi szerveivel és résztvesz a műemlékvédelem nemzetközi szervezetének (ICOMOS) munkájában.

Az Országos Műemléki Felügyelőség 1949-től 1970-ig mintegy 300 jelentős műemléki épület állagmegóvását, ill. helyreállítását végezte el saját hitelkeretéből; engedélyével pedig a fenntartó szervek évenként átlagosan 450-500 védett épületen végeznek helyreállítási munkát.

A műemlékek koruk hiteles dokumentumai és így tudományos és kulturális jelentőségük felbecsülhetetlen. Jelentős szerepük van az idegenforgalom fellendítésében is. Műemléki épületeink - váraink, középületeink, várkastélyaink és lakóházaink - a mai élet gyakorlati igényeinek kielégítésére is alkalmasak, többségükben múzeumok, üdülők, turistaszállók, szállodák, vendéglők,

kórházak, szanatóriumok, szociális otthonok, TSz-központok, tanácsházak, továbbá lakások céljára szolgálnak.

Az építésügyi és a művelődésügyi tárca együttműködése leghatékonyabban a műemlékvédelem és a múzeumok kapcsolataiban valósul meg. Az országos és a megyei múzeumok a műemléki helyreállításokat megelőző régészeti és néprajzi kutatásban, a kutatómunkák során előkerült leletek és egyéb emlékek állagmegóvásában és megőrzésében, a műemléképületek múzeumi hasznosításában és bemutatásában működnek elsősorban közre.

Jellemző, hogy az országos és a megyei múzeumok többsége műemléképületben működik. Múzeumaink egy része létrejöttét is egy-egy műemléképület helyreállításának köszönheti, amely helyet adott az addig összegyűlt, esetleg a helyreállítás során előkerült muzeális anyag elhelyezésére. A múzeumok a műemléképületek méltó és jó gazdái. Csaknem valamennyi helyreállított várunk részben vagy egészben múzeum. Nagyszámú kastély és régi középület, továbbá néhány rendeltetését veszített templom is ma múzeum. Emlékmúzeumok találhatóak jelentős történeti személyiségek műemlékké nyilvánított egykori szülőházaiban, lakóépületeiben, a munkásmozgalom történetének színteréül szolgált épületekben. Múzeummá lett több jelentős ipartörténeti műemlék, régi patika és parasztház. A helyükön fenn nem tartható parasztházakat, gazdasági épületeket - szabadtéri múzeumokba szállítva - a múzeumi szervek őrzik és mutatják be. Múzeumi kezelésben állnak a feltárt és megóvott római települések romjai és a római vagy középkori faragványokat őrző kőtárak.

A Múzeumi és Műemléki Hónap változatos programja az idén új műemléki helyreállítások bemutatásával is gazdagodik, mégpedig a következőkkel:

- Bélapátfalva (Heves m.) - cisztercita apátsági kőtár,
- Cserkút (Baranya m.) - rk. templom,
- Eger (Heves m.) - várszékesegyházi romkert,

Győr (Győr-Sopron m.) - patikamúzeum a volt bencés szék-
házban,
Mecseknádasd (Baranya m.) - Szent István templom,
Parád (Heves m.) - kocsimúzeum a Cifra-istállóban,
Pásztó (Nógrád m.) - cisztercita apátság romjai és a benne
létesült múzeum,
Siklós (Baranya m.) - a vár gótikus erkélye és kőtára,
Szarvas (Békés m.) - szárazmalom,
Szombathely (Vas m.) - Smidt-múzeum,
Tiszacsécse (Szabolcs m.) - ref. fa-harangtorony.

A kiterjedt, folyamatos és tervszerű műemlékvédelmi tevékenység
eredményeiről az alábbi - az elmúlt 25 év legjelentősebb műem-
lékhelyreállításait tartalmazó - felsorolás ad megközelítő ké-
pet:

BUDAPEST

Budavári palota - múzeum,
Buda, Várnegyed - lakóházak, tudományos intézmények, múzeumok,
Mátyás templom - múzeum, idegenforgalmi látványosság,
Belvárosi templom - idegenforgalmi látványosság,
Egyetemi templom - idegenforgalmi látványosság,
Simmelweis-ház - Orvostörténeti Múzeum,
Március 15. tér - szabadtéri múzeum (Contraaquincum),
Meggyfa utca - római mozaikpadlók múzeuma,
Nagytétény - Kastélymúzeum,
Aquincum - múzeum (római romterület);

BARANYA MEGYE

Pécs, székesegyház - idegenforgalmi látványosság,
Pécs, Barbakán - idegenforgalmi látványosság,
Pécs, Jakováli Hasszán dzsámi - múzeum,
Pécs, Káptalan u. 2. - múzeum,
Pécs, Széchenyi tér 12. - múzeum,
Pécs, székesegyházi kőtár - múzeum,
Márévár, várrom - turistaszálló,
Pécsvárad, vár - múzeum, turistaszálló,

Siklós, vár - múzeum, szálloda, turistaszálló,
Szigetvár, vár, dzsámi és korániskola - id. forg. látv.,
Sellye, talpasház - múzeum.

BÁCS-KISKUN MEGYE

Kiskunhalas, szélmalom - múzeum,
Szalkszentmárton, Petőfi-ház - múzeum;

BÉKÉS MEGYE

Gyula, vár - múzeum,
Szarvas, szárazmalom - múzeum;

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYE

Miskolc-Diósgyőr, vár - múzeum,
Újmassa, őskohó - id. forg. látv.,
Boldogkő-vár - id. forg. látv.,
Karcsa, ref. templom - id. forg. látv.,
Sárospatak, vár - múzeum,
Sárospatak, volt trinitárius kolostor - szálloda,
Sárospatak, ref. kollégium és könyvtár - múzeum,
Sárospatak, vártemplom - id. forg. látv.,
Szendrő, festőház - múzeum;

CSONGRÁD MEGYE

Szeged, várrom - múzeum,
Szegevár, szélmalom - id. forg. látv.;

FEJÉR MEGYE

Székesfehérvár, romkert - múzeum,
Székesfehérvár, Ybl-ház - múzeum,
Bodajk, Lamberg-kastély - turistaszálló,
Fehérvárcsurgó, rk. templom - id. forg. látv.,
Tác - múzeum (Gorsium, római romok),
Vál, Ürményi kastély - iskola;

GYŐR-SOPRON MEGYE

Győr, Apátúr-ház - múzeum,
Győr, Püspökvár, kazamaták - múzeum,

Győr, volt Bencés templom - id. forg. látv.,
Győr, patika - gyógyszer-tár és múzeum,
Fertőrákos, volt püspöki kastély - múzeum,
Fertőrákos, vizimalom - turistaszálló,
Mosonmagyaróvár, vár - egyetem, múzeum,
Nagyecenk, Széchenyi mauzóleum - id. forg. látv.,
Pannonhalma, Bencés Főapátság - id. forg. látv.,
Sopron, Fabricius-ház - múzeum,
Sopron, középkori káptalanterem - múzeum,
Sopron, gótikus zsinagóga - múzeum,
Sopron, Caesar-ház - lakások, múzeum,
Sopron, belváros és városfalak - lakások, intézmények, múzeum,
Sopron, Szent György templom - id. forg. látv.,
Sopronbánfalva, templomromok - id. forg. látv.;

HAJDÚ MEGYE

Debrecen, Nagytemplom - id. forg. látv.,
Hortobágy, híd, csárda - múzeum, id. forg. látv.,
Nagykerekéi, Bocskai-várkastély - kultúrközpont, múzeum;

HEVES MEGYE

Eger, vár - múzeum, id. forg. látv.,
Eger, székesegyház-romok - id. forg. látv.,
Eger, belváros - lakóházak, intézmények,
Eger, Líceum - főiskola, múzeum, id. forg. látv.,
Bélapátfalva, cisztercita apátsági templom, kolostorromok - mú-
zeum, id. forg. látv.,
Feldebrő, altemplom - id. forg. látv.,
Gyöngyös, Orczy-kastély - múzeum,
Kisnána, várrom - múzeum,
Parád, parasztház - múzeum,
Verpelét, kovácsműhely - múzeum,
Váraszó, románkori templom - id. forg. látv.;

KOMÁROM MEGYE

Csatka, volt pálos templom - id. forg. látv.,
Dorog, római tábor - múzeum,

Esztergom, vár, királyi palota - múzeum,
Esztergom, volt megyeháza - múzeum,
Tata, vár - múzeum,
Várgesztes, vár - turistaszálló;

NÓGRÁD MEGYE

Hollókő, parasztházak - múzeum, intézmények, turistaszálló,
Mátraverebély, rk. templom - id. forg. látv.,
Nógrádsáp, rk. templom - id. forg. látv.,
Pásztó, cisztercita apátsági romok - múzeum,
Tereske, rk. templom - id. forg. látv.;

PEST MEGYE

Érd, minaret - id. forg. látv.,
Leányfalu, római őrtorony-rom - id. forg. látv.,
Nagybörzsöny, Szt. István templom - id. forg. látv.,
Nagybörzsöny, Bányász templom - id. forg. látv.,
Ráckeve, Savoyai-kastély - múzeum,
Ráckeve, gótikus gör. kel. templom - id. forg. látv.,
Ráckeve, gótikus ház - id. forg. látv.,
Szentendre, szerb templomok - id. forg. látv.,
Vác, műemléki együttes - id. forg. látv., múzeum,
Visegrád, Salamon torony - múzeum,
Visegrád, királyi palota - múzeum;

SOMOGY MEGYE

Kaposvár, Szentjakabi kolostorrom - múzeum,
Köröshegy, volt ferences templom - id. forg. látv.,
Balatonszemes, régi postaállomás - Postamúzeum,
Balatonszentgyörgy, Csillagvár - múzeum,
Balatonszentgyörgy, talpasház - múzeum,
Kereki, katonavár - id. forg. látv.;

SZABOLCS MEGYE

Csenger, ref. gótikus templom - id. forg. látv.,
Kisvárd, várrom - múzeum,
Vaja, várkastély - múzeum,
Nyírbátor, Báthori templom - múzeum.

Tiszacsécse, Móricz-ház - múzeum,
Tiszacsécse, fa-harangláb - id. forg. látv.,
Túristvándi, vizimalom - id. forg. látv.,
Tuzsér, kastély - kultúrközpont, múzeum;

SZOLNOK MEGYE

Szolnok, Kossuth tér 4. - múzeum, könyvtár,
Fegyvernek, pusztatorony - id. forg. látv.,
Kengyel, szélmalom - id. forg. látv.;

TOLNA MEGYE

Szekszárd, régi megyeháza - tanácsház,
Szekszárd, apátsági romkert - id. forg. látv.,
Simontornya, vár - kultúrközpont, múzeum;

VAS MEGYE

Szombathely, Isis szentély - múzeum,
Szombathely - Smidt-múzeum,
Csempezkopács, rk. templom - id. forg. látv.,
Ják, románkori templom - id. forg. látv.,
Körmend, kastély - szakiskola,
Kőszeg, vár - kultúrközpont, múzeum,
Kőszeg, Öregbástya, várfalak - id. forg. látv.,
Kőszeg, kálvária - id. forg. látv.,
Pápóc, prépostsági kápolna - id. forg. látv.,
Sárvár, vár - múzeum,
Szalafő, parasztházak - id. forg. látv.,
Velemér, rk. kápolna - id. forg. látv.;

VESZPRÉM MEGYE

Veszprém, Szt. György kápolna - id. forg. látv.,
Balatonkenese, parasztház - vendéglő,
Balatonfüred, középkori templomrom - id. forg. látv.,
Felsőórs, prépostsági templom - id. forg. látv.,
Héviz-Egregy, rk. templom - id. forg. látv.,
Nagyvázsony, Kinizsi-vár - múzeum,
Nagyvázsony, Schumacher-ház - múzeum,
Nagyvázsony, Szt. István templom - id. forg. látv.,

Nagyvázsony, Pálosromok - id. forg. látv.,
Nemesvámos, csárda - id. forg. látv.,
Sümege, vár - id. forg. látv.,
Sümege, püspöki palota - kollégium,
Sümege, rk. templom, Maulbertsch freskók - id. forg. látv.,
Szigliget, várrom - id. forg. látv.,
Szigliget, Lengyel-kúria - üdülő, vendéglő,
Tihany, apátsági templom - id. forg. látv.,
Tihany, apátsági kőtar - múzeum,
Vörösberény, ref. templom - id. forg. látv.,
Vörösberény, rk. templom - id. forg. látv.;

ZALA MEGYE

Zalaegerszeg - szabadtéri néprajzi múzeum,
Egervár, várkastély - üdülő,
Egervár, rk. templom - id. forg. látv.,
Zalaszentmihályfa, rk. templom - id. forg. látv.

+ + +

A hivatalos magyar műemlékvédelem és szervezete 1972-ben ünnepeli megindulásának, fennállásának 100 éves évfordulóját. Ebből az alkalomból az UNESCO nemzetközi műemléki szervezete: az ICOS Budapesten fogja tartani 1972. évi közgyűlését és kongresszusát. Ekkor kerül sor a 100 éves magyar műemlékvédelem munkásságát és eredményeit bemutató nagyszabású kiállítás megrendezésére is a budai várpalotában. Az első Múzeumi és Műemléki Hónap megrendezését a jubileumi esemény-sorozat kedvező előhangjának, bevezetésének tekintjük.

Merényi Ferenc

A múzeumi nyilvántartás, tájékoztatás és a számítógépek

A korszerű számítástechnika betörése a legkülönbözőbb területekre megállíthatatlan, szükségszerű folyamat. Indoka teljesen közérthető: másként nem képzelhető el már az adatok tárolása és feldolgozása, a gyors és megbízható döntés, a tökéletes információ. Ilyen körülmények között szükségtelen azon töprengeni: kell-e muzeológiának a számítógépek felhasználásával foglalkoznia? Természetesen kell, a kérdés csak az lehet: hogyan kezdjük, hogyan és milyen célból próbáljuk alkalmazni? A további lépések egyrészt a kezdeményezés hatékonyságától és azonnal is mutatkozó hasznosságától, másrészt a számítógépek, a számítástechnika elterjedésétől és öntörvényű fejlődésétől függenek, melyeknek "elősegítői" nem, de kiaknázói lehetünk.

Nem véletlenül kerül előtérbe a muzeológia illetően megújítási lehetőségeinek szemügyrevételekor elsőnek a nyilvántartási módszerben rejlő változtatási lehetőség, és ennek következményeként e nyilvántartások adatanyagának közvetlen hasznosítása a tudományos kutatásban, a feldolgozásban és általában a tárgyakkal foglalkozó muzeológusok minden ténykedésében. Ugyanis, ha az eddigi nyilvántartási rendszer kétségtelenül nagy előrelépést és az 1950-es években "forradalmi újítást" jelentő bevezetése óta eltelt húsz évet vizsgáljuk, könnyen megállapítható, hogy ez az idő örökös versenyfutást jelentett a szüntelenül gyarapodó anyag és a vele való mechanikus foglalkozás kielégíthetetlen munkaigénye között. Hiába nőtt meg a tudományos apparátus, a kiegészítő személyzet létszámnövekedése nem tartott ezzel lépést. Így azután akarva-akaratlanul a muzeológia "kínos kötelelességként" hárult a muzeológusra nemcsak a leltárbevétel

minden tudományos igényt és tudást kívánó szellemi tevékenysége, hanem a tárggyal történő aprólékos foglalatosságok sorozata is (leíró- és utalókarton, számírás, elhelyezés stb.).

Számszerűségében igen tiszteletreméltó eredményeink a leltározás és kartonozás terén nem takarhatják el előlünk azt a kétségtelen tényt, hogy egyre inkább áttekinthetetlen nemcsak a begyűjtött múzeumi anyag, hanem az annak valamennyi vonatkozását tartalmazó információ-, utalásgyűjtemény, melyeket az ún. kartonrendszernek kellene tartalmaznia. Napjainkban egy-egy szűkebb tárgycsoport egy-egy alapos ismerőjén kívül tárgyaink nem aknázhatók ki még annyira sem a kutatás számára, mint például az ugyancsak hatalmasan megnőtt publikációs tevékenység folytán közzétett információanyag. Arról pedig, hogy szakos muzeológusokon kívül bárki más kutató könnyűszerrel megtalálhassa, megkereshesse az őt érdeklő anyag valamennyi előfordulási helyét, példányszámát, analóg darabjait, gyakorlatilag alig van lehetőség.

Vizsgáljuk meg tehát, mit és hogyan lehetne újítanunk nyilvántartási rendszerünkön úgy, hogy az necsak a számszerű évi gyarapodás és állománykimutatás "belégjeként" szerepeljen, hanem konkrét hasznosítása is lehetővé váljék.

Kezdeném azzal, hogy a tárgyak leltárbavétele s ennek folyamánaként azonossági számmal való ellátása, tehát elsődleges dokumentálása írásban (esetleg képben is) ezután is elengedhetetlen követelmény, minthogy az volt a muzeológia őskorától kezdve. Más kérdés viszont, hogy a tárgyak "azonossági száma" a mai leltár-rendben megfelelő-e? Nemcsak százegynéhány múzeum, hanem annak különböző osztályai is évente változó, de azonos sorszámjeggyel veszik a tárgyakat nyilvántartásba. Így pl. a 70.1.1. leltári számot hazánkban a legóvatosabb becslés szerint is legalább ezer tárgy viselheti! Ezen a helyzeten a lehető legegyszerűbb módszerrel: múzeumokat, illetve azok gyűjteménycsoportjait megkülönböztető előszámokkal szükséges lesz majd segíteni egy központi adattárolás és feldolgozás esetén.

A leltárbavétel folyamatának természetesen csak egy részét jelenti a szám megadása. A leírás "szabványosítása" többé-kevésbé megtörtént az új nyilvántartási utasítás kidolgozásakor. Nem volt és ma sincs azonban kizárva a szubjektív megítélés lehetősége, akár a színek, formák meghatározásánál, akár a leltározó személyben keltett fogalomkép alkalmazásánál (ez szókincs és más-más szakterület speciális szóhasználatának a leltározó önkényességével való alkalmazása). Csak a figyelmet szeretném felhívni arra, hogy szín-, forma-megnevezés tipológia kidolgozását már száz évvel ezelőtt javasolták az akkori magyar múzeumi szakemberek. Máig sem tettünk ebben előre érdemleges lépést! Holott minden körülmények között szükséges az ún. szabványosítás, még ha nem is kerülne a számítógépek használatára sor. Ez is egyik gyengéje nyilvántartási rendszerünknek.

Tapasztalataim alapján viszont nyugodtan elmondhatom, hogy - különösen az utóbbi években - a kartonozás - akár a fényképpel és esetleg rajzzal is ellátott leírókarton készítése, akár az utalókartoné, - feltétlen formális, bár szép statisztikai adatot produkáló tevékenységünk volt. Nem a kartonozás lebecsülése mondatja ezt velem, hiszen ezeknek a kartonoknak a tárgyak mozgatása, a különféle manipulációk esetén megvan a szerepük. De korántsem nevezhetjük őket a tudományos kutatás teljesértékű segédeszközeinek, holott rendeltetésük eredetileg ez is lett volna. Formálissá váltak például a nagytömegű ásatási cseréptöredékek és az egyedi értékek, egyediséget tükröző műalkotások (képző- és iparművészeti gyűjteményekben főleg) azonos módszerrel történő, tehát azonos munkaráfordítást is igénylő kartonozási munkái - felesleges, de legalább is mellőzhető és sorrendileg sorolható munkatöbbletet okozva - főleg a nagyobb gyűjtemények "naprakész nyilvántartása" esetén.

Ha nyilvántartási és tudományos segédgyűjteményi tevékenységünket korszerűsíteni kívánjuk, néhány alapelvvel szükséges tisztában lennünk:

1. A tárgyakat őrző múzeumok megóvó, őrzési feladatait, - beleértve a nyilvántartás alapján történő számontartást is - a jövőben sem lehet mellőzni.

2. Ugyanakkor feltétlen megoldhatatlan egy ún. központi adattároló, "adatbank" létrehozása nélkül az ország műtárgyállományának korszerű feldolgozása, ideértve a bekövetkezett változások, gyarapodások folyamatos követését, regisztrálását is.

3. Az országos nyilvántartó és informáló, tájékoztató szerepet játszó központ a tevékenységét nem egyszerre, hanem fokozatosan, egyes tárgycsoportokra kidolgozva kezdi meg és végezheti. Ez a jelenlegi hétmilliós gyűjteményanyagot tekintve esetleg egy évtizedig is elhúzódó folyamatos munkát jelent, részenkénti eredményközléssel.

4. A létrehozandó központ programozó, kódoló és más munkák elvégzésére kiképzett szakember (mérnök és technikus) gárdát igényel. Nélkülük muzeológusok ebben a munkában moccanni sem tudnak.

A Bakonyi Múzeumban 1970 őszén vetődött fel a gondolat, - éppen tudományos feldolgozó munka kapcsán - a céhtörténeti anyagban rejlő információk gépesített nyilvántartásba vételére. Ennek módszerét több megbeszélésen alakítottuk ki. (Gyakorlatilag már dolgozunk az országos céhkataszter összeállításán, ennek befejezése 1972-ben várható.) Igen rövid idő alatt kiderült, hogy bizonyos, sajátos ismérvekkel, rendeltetéssel és történeti mondanivalóval bíró tárgyak vagy tárgycsoportok számára külön-külön összeállított kérdéscsoportok alapján kitöltendő kérdőívekre van szükség. Ugyanakkor az is világossá válik, hogy az ország bármelyik múzeumában őrzött azonos rendeltetésű, készítésű stb. tárgy lényegében azonos információrendszerbe illeszthető, azonos összehasonlítási alapjai és a tudományos feldolgozásnál értékesíthető adatai csak valamennyi tárgy egyidejű számítógépbe táplálása révén aknázható ki teljesen!

A számítógépes feldolgozás menetét az alábbiakban tudnám vázlatosan ismertetni:

1. Meghatározandók azok a tárgycsoportok, melyeknek jellegzetességei, történeti-ipari - általában társadalmi - funkciói egyrészt azonosak, másrészt elválaszthatók más tárgycsoportoktól. (Ilyenek pl. a képzőművészeti alkotások, melyeknek legfeljebb alcsoportjai lehetnek; ilyenek pl. az iparművészet területén a bútorok, az üveg-, a kerámiatárgyak - utóbbiak pl. elkülöníthetők gyár, manufaktúrális és népi fazekaskészítményekre -; ilyenek lehetnek a pecsétek, a zászlók stb.)

2. Egy-egy tárgycsoport sajátlagos jegyeit (méret, anyag, funkció, kor stb.) meg kell állapítani, beleértve az őrzésnek, a készítésnek, a lelet megtalálásának helyét, a leltári számot stb. Ezeket az adatokat egyrészt a teljesség, másrészt az egyértelműség jegyében szabványosítani kell (itt van szerepe bizonyos tipológikus szabványosításnak), úgy, hogy a kidolgozandó kérdőívekre csakis egyértelmű válaszokat lehessen adni.

3. A kérdőívek összeállításánál gyakorlatilag a legrészletezőbb és legalaposabb leírókarton anyagát kell megkapnunk kódolható szövegezéssel. Felesleges és a továbbiakban nem hasznosítható adatokat feltétlenül ki kell küszöbölnünk. (Pl. irodalmi feldolgozások említései itt nem regisztrálhatók: erre számítógépes bibliográfia szükséges.)

4. Az adott tárgycsoportba tartozó valamennyi tárgyról záros határidőn belül ki kell tölteni az adatlapokat. Ez a munka muzeológus szakember irányításával folyhat. Az adatlapok felülvizsgálatát - a majdani programozás szempontjából - ugyancsak muzeológus szakembernek, de már számítástechnikus közreműködésével kell végeznie.

5. A kitöltött és ellenőrzött adatlapok kódolása, lyukkártyára vitele a következő fázis, amely lényegében mechani-

kus tevékenység. Ezután a számítógépbe történő betáplálás következik, amelynek első esetben igen jelentős szerepe van. (Ezt a betáplálást a számítógép memóriaegysége nem fogja megőrizni, tehát csak feldolgozási fázisig működtetjük a gépet, függetlenül attól, hogy az elkészült és gondosan tárolandó lyukkártyák, lyukszalagok, adott esetben bármikor a gépbe kerülhetnek, más-más feladatok elvégzése, adatok kigyűjtése céljából.)

6. Az adatlapok összeállításakor, illetőleg a kérdések feltevésekor az összeállítást végző muzeológus és számítástechnikus csoportnak tisztán kell látnia, hogy mit kívánnak az első feldolgozás alkalmával "visszakérdezni" a géptől? Ezt ugyanis a gép által összeállítandó ún. tablón kapjuk meg. A kérdéseket lényegretörően, lehetőleg valamennyi, a további nyilvántartási és feldolgozási munkában felmerülő szempontok alapján kell feltenni (pl. a tárgyak őrzőhelye, leltári száma, rendeltetése, kora, készítési helye, készítője stb. szempontok kérdezhetők vissza a többi között).

7. A számítógép tablót (a csoportosítás, kérdésfeltevés szempontjai szabják meg, hány készül) fotótechnikai eljárással lekicsinyítve, sokszorosítógéppel a kívánt mennyiségben lehet előállítani, egy-egy önálló, vagy akár részekre bontott kötetben, füzetekben. Az így elkészült, a kívánalmaknak megfelelő csoportosításokat tartalmazó adatanyag képezheti az ország muzeális gyűjteményeinek tárgykör szerinti állagjegyzékét, azt, amelynek másként való összegyűjtése egyéb módon már el sem végezhető. Ezáltal múzeumi nyilvántartásunk - megfelelő sorolásban - fokozatosan gépi úton állítható fel, értékelhető, és adatanyaga megfelelően értékesíthető lesz.

8. Az egyszeri adatlap-kitöltés után - újabb tárgyaknak a gyűjteménybe kerülésekor, vagy egy-egy régebbi tárgyra vonatkozó ismeretanyagunk megváltozásakor - a nyilvántartás további bővítése, ill. korrekciója technikai szempontból

igen egyszerű feladat. (Más, és technikailag későbbi időben végezhető el az anyag fotóinak hasonló módon történő rögzítése és tetszésszerű időpontban történő sokszorosítása, másolása, pl. kiállítások rendezésekor, lopás esetén stb.)

A fent vázolt eljárás csak az egyik, bár éppen kezdőlépése a számítógépek alkalmazásának a muzeológia területén. Kétségtelen, hogy a módszer kidolgozása alapos előkészületeket, tudományos megalapozottságot kíván, és költségei sem lesznek kicsinyek. Ezekkel viszont szembeállíthatjuk, hogy a régi, kézműipari módon történő kartonkészítés, majd a kartonok csoportosítása és a kutatáshoz való felhasználása sem egyszerű és költségmentes feladat: a szakemberek egyéni, és meglehetősen körülményes munkáját, idejük jelentős részének ráfordítását igényelte és igényli ma is.

A munka csakis központi irányítás és valamennyi érdekelt szakember konkrét közreműködése révén valósítható meg. Kétségtelen, hogy elsősorban szemléletbeli akadályai lesznek a megvalósításnak, hiszen a régi szemléletű és gyakorlatú kutatóknak szembe kell nézniük azzal, hogy egyéni céduláztatás, kishatékonyaságú individuális érdekek a továbbiakban nem alkalmazhatók a kutatásban, a nyilvántartáshoz elengedhetetlen adatanyag összeállításában és közkinccsá tételében. Az, hogy kollektív munkáról, a tudomány megkövetelte szakmai alázatról beszélhessünk, összefügg muzeológusaink etikai és munkamorálbeli magatartásváltozásával is. Hogy ezt hogyan, mikor és mennyiben sikerül megvalósítani, az egyrészt a kezdeményezés szorgalmazásán, másrészt az egyakarató, de kivétel nélküli részvétel igenlésén múlik. Eddigi tapasztalatom szerint a kellő érdeklődés, a szándék alapos és sokoldalú megvitatása után a magyar muzeológusok képesek részeredményekkel kecsegtető kollektív munka elvégzésére is, ha ennek értelmét, szükségszerűségét, magyarán: elkerülhetetlenségét belátják.

Éri István

Az 1971. évi Balatoni Beszélgetések után — Gondolatok, eredmények, problémák —

Lassan már hagyománnyá válik, hogy Somogy megye Tanácsa a nyár közepén Siófokon Balatoni Beszélgetések címmel széleskörű érdeklődésre számot tartó szimpóziumot rendez egy-egy tudományág - általában a humán szakágak valamelyike - legégetőbb napi gondjairól, megoldásra váró aktuális feladatairól.

1971 nyarán a Balatoni Beszélgetések keretében július hó 12-e és 14-e között a könyvtárak, a múzeumok és a levéltárak vezetőinek országos tanácskozására került sor Siófok Város Tanácsának nagytermében.

E tanácskozás feladata az volt, hogy felmérje a három tudományos és közművelődési szakterület együttműködésének megyei és országos tapasztalatait, s hogy megvitassa kapcsolataik korszerű fejlesztésének lehetőségeit. Miután ilyen jellegű tanácskozásra ezideig nem került sor, ezzel a rendezvényt ismét hézagpótló működésű, számos problémákat tisztázó, megoldásokat kereső fórum jött létre.

A tanácskozást a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési és Múzeumi Főosztályai valamint Levéltári Igazgatósága támogatásával a Somogy megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya, Siófok Város Tanácsa, a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága és a Somogy megyei Levéltár rendezte.

A Beszélgetések megnyitójaként dr. Várkonyi Imrének, a Somogy

megyei Tanács VB elnökhelyettesének vitaindító előadása hangzott el; ezt a múzeumi szakterület részéről Éri István megyei múzeumigazgató (Veszprém m.), a levéltárak részéről Szabó Ferenc megyei levéltárigazgató (Békés m.), a könyvtárak részéről Kellner Bernát megyei könyvtárigazgató (Somogy m.) korreferátuma követte. A továbbiakban Steiner Tibor, a Komárom megyei Tanács VB művelődésügyi elnökhelyettese a közművelődés általános kérdéseiről, dr. Molnár Pál megyei múzeumigazgató (Nógrád m.) a történeti kutatások fellendítése érdekében szükséges jobb intézményi együttműködésről, dr. Varga János, a Levéltári Igazgatóság vezetője a sajátos gyűjtőköri feladatok összehangolásának szükségességéről szólt értő módon és nagy érdeklődést keltve. Az elhangzottak több, mint 40 résztvevőből váltottak ki hozzászólást.

Miután Somogy megye Tanácsa vállalkozott arra, hogy az előadásokat és a hozzászólásokat egységes kötetben egy esztendő múlva leteszi a Balatoni Beszélgetések asztalára, nem lehet céltom itt a tanácskozáson felvetődött sok érdekes elgondolás, javaslat interpretálása. Helyette azokat a saját gondolataimat kívánom röviden összefoglalni, melyeket a tanácskozás eseményei váltottak ki belőlem megyém - Somogy megye - múzeum-, levéltár- és könyvtár-ügyének állásáról: eredményeiről és hiányosságairól.

+ + +

A múzeum köztudottan tudományos intézmény, amely népművelési, illetve közművelődési feladatokat is ellát. Közművelődési feladata a funkcionális és a szakfeladataiból (anyagfelderítés, mentés, gyűjtés, konzerválás, feldolgozás, megismertetés, bemutatás stb.) egyenesen következik s ezért a kívülálló számára ez a kétfajta tevékenység nem válik szét érzékelhetően. Ezt a jelenséget az is előidézi, hogy a közművelődési és a tudományos igény határai - legalább is az eredmények ismertetését illetően - ma már annyira összerosódnak, hogy szinte nem lehet különbséget tenni a tudományos kabinet-kiállítás és a népszerű tárlat, a szakkönyv és az ismeretterjesztő munka, a továbbképző előadás és az ismeretközlő bemutatás között. A tömegkommunikációs esz-

közök gyors fejlődése, illetőleg ezeknek a széles néprétegekre gyakorolt hatása ezeket a határokat fokozatosan feloldja. Ez a megállapítás természetesen vonatkozik a levéltárak és a könyvtárak szaktevékenységére is, ezért mindhárom intézmény akkor végez a kor kívánalmainak megfelelő munkát, ha működésükben ennek a felismerésnek hatásai érvényesülnek.

A felfokozott igény a három intézményt szorosan egymás mellé kényszeríti; nem csak azonos szintű működést, hanem egymás tevékenységét kiegészítő feladat-vállalást és -teljesítést követel tőlük. Az együttműködés alakuló formája egyébként nem valami újszerű társulási forma. Nem egyéb ez, mint a szakmában elődeink "tudományegyetemé"-nek modern, a szocialista fejlődés igényeinek megfelelő alakulása.

+ + +

A múzeumügy a tanácsi kezelésbe vétel óta, de különösen az utóbbi ötéves terv során a megyében igen megerősödött. A tudományos kutatómunka mellett ma már országosan a legjobbak között tartják számon közművelődési tevékenységünket, bár utóbbi anyagi tekintetben még mindig nem kapja meg a megfelelő támogatást. A múzeumok jó közönségszolgálatára mindenütt épít a megyék általános közművelődési programja, e téren a gyorsabb haladást a múzeumi szakterület törvényszerű belső fejlődése és a munkatársak alakuló szemlélete is ösztönzi. A kétségtelenül növekvő feladatok elvégzésére, a múzeumok gazdag tudományos-közművelődési anyaga minél szélesebb csatornákon való közzétételének elősegítésére az utóbbi években egyes megyei múzeumi szervezeteknél népművelő-muzeológus, néhány helyen pedig propagandista munkába állítása is szükségessé vált. Munkájuk eredményei bizonyítják, hogy ma már nem csak jó elképzelés, hanem reális igény is ilyen státuszok rendszeresítése a múzeumokban.

+ + +

A múzeumok tevékenységében az utóbbi években foglalta el helyét, de ma már a klasszikus múzeumi tudományágakkal együtthalad a

legújabbkörtörténeti-munkásmozgalmi muzeológia. Ez a szakág a könyvtárak és levéltárak anyaga nélkül nemcsak élni nem tud, de vegetálni sem. Különösen ez a terület az, ahol a széleskörű és tervszerű együttműködés új távlatokat nyithat meg mindhárom intézmény számára. Megyénkben pl. igen gyümölcsözőnek - és előremutatónak - bizonyult a három intézmény szoros együttműködése az 1971. évi új Latinca Sándor Emlékmúzeum kiállításainak előkészületeiben, vagy a Déldunántúli Népművészeti Hét megrendezésében.

+ + +

A vidéki múzeumi szaktevékenység további erősödésének, fejlődésének egyik gátja a szakemberhiány. Ennek az akadálnak a felszámolása a muzeológusképzés rendszerének megváltoztatásával történhetne. Manapság a végzett muzeológusok többségének lenne lehetősége arra, hogy a fővárosinál jóval előnyösebb anyagi és erkölcsi megbecsülés mellett komoly tudományos státuszokat foglaljanak el vidéken. Nem lehet tudni, hogy milyen okból, de nem teszik! A kérdés másik oldala, hogy éppen a legtöbb szakembert igénylő vidéki múzeumoknak alig van beleszólásuk az egyetemi felvételi rendszer kialakításába, a szakemberképzés arányainak megállapításába stb. Évekkel ezelőtt tervezték, hogy a végzős szakemberek diplomáját csak bizonyos idejű vidéki szolgálat után érvényesítik. Ez a vidéki elhelyezkedés megkedveltetésének egyik eszköze lehetett volna; nem lett belőle semmi! Ma ott tartunk, hogy úgyszólván kizárólag csak a fővárosi múzeumokba törekednek a fiatal szakemberek, s ha ott nem tudnak elhelyezkedni, inkább pályát változtatnak, mintsem hogy vidékre menjenek.

A tervszerű személyi fejlesztés hiányosságain a fiatal szakemberek, vidékre irányításának intézményesítése mellett talán azal is lehetne segíteni, hogy - a helyi anyagi és erkölcsi megbecsülés mellett - a fővárosi múzeumok szakembereivel egyenlő elbánást biztosítanának számukra munkájuk értékelése, publikációs lehetőségeik bővítése és egyéb kedvezmények, pl. külföldi tanulmányutak odaítélése tekintetében. (Azt már csak zárójelben említem meg, hogy nem egy kiváló vidéki muzeológusnak helye

volna az egyetemek vendégelőadói között is, hiszen széleskörű szakismeretet, kiterjedt muzeológiai gyakorlatot ugyancsak lehet vidéken is szerezni. Tény, hogy azok az idősebb fővárosi kollegák, akik fiatalabb éveiket vidéki múzeumoknál töltötték, sokoldalúbbak, feladataikat könnyebben és nagyobb hatásfokkal látják el mint azok, akik pályájuk kezdetétől fogva a számukra kijelölt szűk kis területen folytatják tevékenységüket.)

+ + +

Már szinte két évtized óta beszélünk az "egyetemes" muzeológus-képzés bevezetésének szükségességéről. Ha az orvosképzésben megvalósulhatott a "medicus universalis"-on túli szakosítás lehetősége, akkor hasonlót nálunk is meg lehet valósítani. Ez eredményezhetné, hogy pl. egy régész nem megy el érdektelenül egy elébe került néprajzi tárgy, könyvészeti ritkaság vagy levéltári érték mellett, amint azt ma még bőven lehet látni. Valahol meg kellene már találnunk a helyes arányokat a "museologus universalis" és az egykultúra egyrészterülete egy kicsi részének ellenzős kutatója között!

+ + +

A tanácsi apparátusba való beépülés a Somogy megyei Múzeumi Szervezet számára jelentős megerősödést is hozott. A költségvetés az 1963. évi 523.000 Ft-ról 1970-re 1,189.000 Ft-ra, a tudományos dolgozók száma ugyanezekben az években kettőtől hatra, és - jórészt az előbbi fejlesztések következményeként - a gyűjteményi anyag 10.905 db-ról 29.417 db-ra emelkedett. Növekedett kiállításaink száma is: az 1962. évi 16 állandó és időszakos kiállítással szemben 1970-ben 48-at rendeztünk, s ezzel együtt nőtt az érdeklődés is kiállításaink iránt: látogatóink száma 1962-ben 42.078, 1970-ben 118.138 volt. Ismeretterjesztő előadásaink iránt is fokozódott az érdeklődés: 1962-ben 11, 1970-ben pedig már 74 előadást tartottunk.

Am eredményeink mellett még bőven akad problémánk is. Ilyen pl. néhány fontos státusz (könyvtáros, népművelő-, kiállításrende-

ző-muzeológus, könyvelő, adminisztrátor, teremőr) hiánya, melyek beállítását főként éppen a megnövekedett közművelődési igények teljesíthetősége igényli. Ilyen az egyre súlyosbodó raktározási helyzetünk, mely a korszerűtlenségen és a zsúfoltságon kívül a tűzrendészet állandó kifogásának tárgya is. (Hasonló problémával a Levéltár és a Könyvtár is küszködik.) Ezen a gondunkon csak férőhelybővítéssel lehet segíteni; a megoldásra nagyon elkésve – feltehetően csak a következő ötéves terv során – a megyei múzeumnak a Megyei Tanács mostani épületébe való költözésével kerülhet sor.

+ + +

Az utóbbi néhány országos szaktanácskozáson, múzeumigazgatói és közművelődési értekezleten többször is felmerült az az igény, hogy vidéken tudományos helyi szakgyűjtemények (könyvtári és adattári repertóriumok, helyi bibliográfiák, helytörténeti-, településtörténeti-, néprajzi-, földrajzi helynév-gyűjtemények, kataszterek, szociológiai- és statisztikai felmérések, összehasonlítások stb.) keletkezzenek. Ezek létrehozásában országosan úttörő szerepe van a megjelent vagy még sajtó alatt lévő múzeumi topográfiai köteteknek, földrajzi helynév-gyűjteményeknek, levéltári kresztomátiáknak, helytörténeti olvasókönyveknek stb.

Somogy megyében is megtettük már e téren az első lépéseket, mégpedig a múzeum a levéltár és a könyvtár jól egybehangolt munkájával. Számos értékes résztanulmány és önálló kötet látott napvilágot a közelmúlt években, amelyeknél a három intézmény együttműködése nemcsak nyilvánvaló, de példás is. Ilyen kiadványok pl.: "Harminc nemzedék vallomása Somogyról", a felszabadulási jubileumi kötet, a tanácsköztársasági jubileumi kötet, a Vaszary bibliográfia, a somogyi 19-es sajtóbibliográfia, a periodika-repertórium, a Somogy megyei Régészeti Adattár I. kötete, a Somogyi Régészeti Képeskönyv I. kötete stb.

+ + +

A közművelődés fejlesztésében jelentős szerepe van vidéken az

évkönyveknek. Nálunk még csak a Levéltárnak van évkönyve, de ez elfogad mindegyik társintézménytől a profiljába illő színvonalas tanulmányt, közlést. Mi a "Somogyi Múzeum" című tudományos és népszerűsítő - szinte kismonográfia-szerű - sorozattal kísérletezünk eredménnyel, míg a Könyvtár a "Somogyi Honismereti Híradó" és a "Somogy" című kiadványok gazdája.

A "Somogyi Múzeum" című sorozatot ma már több, mint 150 külföldi múzeum és tudományos intézmény is elfogadja cserealapul. Megbecsülésére jellemző, hogy a benne közölt dolgozatokat rendszeresen referálják nemcsak szocialista, de kapitalista tudományos és népszerű kiadványokban is. Ha a sorozat szerkesztési elvei letisztulnak, jó múzeumi évkönyv alapja lehet a későbbiekben. Hasznát a közművelődésben már most lépten-nyomon tapasztaljuk: felhasználják a megyénkben folyó általános és középiskolai oktatásban, vetélkedőkön, és országszerte a sajtóban is.

+ + +

További kiadványterveinkben első helyen olyan közös, a szaktudományok teljes területét átfogó szakkibibliográfia összeállítása szerepel, amely a somogyi tudományos intézmények összes könyves cikkanyagát - szerző, cím és tartalom szerinti csoportosításban - adja a helyi és az országos kutatás használatára. Következő lépésként egy somogyi helytörténeti lexikon megjelentetését tervezzük; ennek előkészítő munkálatai mind a múzeumban, mind a levéltárban és a könyvtárban már jó ütemben folynak.

+ + +

A megyében tehát a tudományos és közművelődési intézmények között az együttműködés - intézményi szinten csakúgy, mint a kutatók közötti személyes szakmai érintkezésben - gyümölcsözőnek mondható. A gyűjtőkörök megosztásában, az anyag mentésében, egymás gyűjteményeinek szabad felhasználásában máris számos szép eredmény jelentkezik: a megye kutatói közül számosan doktoráltak és doktorálnak a Levéltár anyagából, a szakdolgozatot, pályamunkát készítők seregének karlátlanul áll rendelkezésre a

múzeumi adattár, a Levéltár kutatótermi anyagát a múzeum egészíti ki szükségszerűen az onnan hiányzó sajtótermékekkel stb.

+ + +

Az is ide kívánczok, hogy a három intézmény tudományos dolgozói már hagyományosnak tekinthető módon minden évben a Múzeumi Hónap keretében adják közre tudományos eredményeiket előadásokon, ankétokon vagy más rendezvényeken. De együtt veszünk részt minden más közművelődési megmozduláson is, így pl. az újabban divatos kvízekben, játékos tudományos-ismeretterjesztő vetélkedőkben stb.

Jó példa az együttműködésre a Múzeumi Hónapokhoz a Könyvtár által szerkesztett olvasmány-ajánló jegyzék is. Ez a helyi kutatók megjelent művein, írásain kívül az elérhető országos népszerűsítő- és szakirodalmat is tartalmazza. (A könyvtárak figyelő szolgálata általában sokat tehet a múzeumok sokszor döcögő - tehát nem érdemtelenül bírált - propagandájának szélesítésében, pl. éppen a nagyobb rendezvényekhez készített olvasmány-ajánló jegyzékek készítésével és közreadásával.)

+ + +

Az elmondottakat - mint korábban is említettem már - az 1971. évi Balatoni Beszélgetések előadásai és hozzászólásai nyomán vettem papírra. Feljegyzésem nem a teljes problémafeltárás igényével készült, számos kérdést nem érintettem; köztük olyanokat is, amelyek a következő évek Balatoni Beszélgetéseinek témái lehetnek.

Dravetzky Balázs

Felszólalás

Erdészeti Múzeum létesítése érdekében

Igen tisztelt Értekezlet! - Amikor az "Erdők a közjóért" ülés-szak programját végigolvastam, a kiállítást megtekintettem, és eddigi előadásait meghallgattam, egy évvel ezelőtt felmerült és szűkebb körökben azóta is elő-előkerült gondolat villant fel újra bennem. Engedjék meg, hogy itt, az előtt a testület előtt, amelyik az erdő közjóléti szerepével, az erdő és az ember kapcsolatával, ezek egymásrahatásával foglalkozik, szintén megemlítsem; egy Erdészeti Múzeum létrehozásáról van szó.

Hazánk mintegy 180 intézményt számláló múzeumi hálózatában a klasszikus múzeumi szakágaktól (természettudományok, régészet, történelem, néprajz, műtörténet) a gyakorlati és gazdasági szakterületekig (mezőgazdaság, bányászat, kohászat, közlekedés, kereskedelem stb.) a természet és az emberi tevékenység tárgyi emlékeinek összegyűjtésére, tudományos feldolgozására és tanító-nevelő célzatú bemutatására van már lehetőség; nincs még viszont intézménye az emberi lét számára oly jelentős erdők és a bennük folyt és folyó tervszerű munka emlékeinek gondozására és megismertetésére. Tudunk egy Erdészeti Osztályról a Mezőgazdasági Múzeumban; ennek tevékenységét azonban az anyaintézmény általánosabb célkitűzései erősen körülhatárolják. Amikor az önálló Erdészeti Múzeum megalapításának gondolatát felvetem, olyan intézmény létesítésére gondolok, amelynek tevékenysége speciális kérdések, mint pl.:

⁺ Elhangzott a Magyar Tudományos Akadémián, az 1971. évi június hó 28-a és július hó 3-a között megtartott országos tanácskozáson.

- az erdészettörténet
- az erdőművelés
- az erdőhasználat
- a fafelhasználás
- az erdőmelléktermékek hasznosítása stb.

múltjának, jelenének és jövőjének vizsgálatára és bemutatására terjed ki.

Az erdészetnek, ennek a múltban is rendkívül jelentős, a jövőben pedig az emberi lét szempontjából növekvő fontosságú termelési ágazatnak emlékei napjainkban eltűnőben vannak. Egy-két példát erre:

az irodalomból tudjuk, hogy még a XVIII. század második felében is a hamuzsír egyik legnagyobb exportőre Európában hazánk volt. Készítéséhez a nyersanyag tetemes részét közephegységi erdőségeink biztosították. S ha a ma felnövekvők közül valaki azt kérdezi: mi módon készítették ezt az anyagot? --akkor magyarázunk, rajzolgatunk, pedig itt-ott még megvannak a hamuzsír készítésének eszközei. Éppúgy a már szintén feledésbe menő faszénégetésnek is, de már ezeket is, azokat is lámpással kell keresni. (Csak mellékesen jegyzem meg: nem régen módom volt 8. osztályos általános iskolásokat - egy egész osztályt - megkérdezni, ki tudja, hogyan készítik a faszénét, mi az a "boksa"? Alig néhány gyermek emlékezett, hogy "azt valami nagy lezárt edényben készítik", a boksáról mit sem tudtak, számosan még faszénét sem láttak!)

A híres bakonyi - különösen bakonybéli - favilla-készítők erdei építményeiről manapság már erdészeti munkatársaink is keveset tudnak. Az egyéni vagy a közös gunyhó, de különösen a munkahely: a vallahajtó készségek a kemencével, bizvást egyik különleges érdekessége lenne a létesítendő múzeum erdei építmények gyűjteményének.

Tudják azt a városok lakói, hogy az erdők fái milyen úton és eszközök használatával jutnak el hozzájuk? Pedig ha csak egyet-

len munkaeszközt: a "románszánkót" ismernék, tudom, jobban megbecsülnék a fát.

Rövid felszólalásomban nem vállalkozhatom a létesítendő intézmény teljes programjának ismertetésére. Már az elmondottakból is következik, hogy döntően az erdővel kapcsolatos emberi tevékenység még fellelhető tárgyi emlékei, s mellettük az írásos emlékek (ferrásmunkák, nem levéltári jellegű iratanyag, üzemtervek, térképek stb.) összegyűjtésével, megőrzésével, tudományos rendezésével és értékelésével, továbbá kiadványokban, de főként kiállításokon a nagy nyilvánosság számára való közzétételével kellene foglalkoznia.

Nem kívánok sokat időzni a múltnál, de még megemlíteném, hogy a múzeum a már említett tudományos feladatai mellett speciális eszköztörténeti kutatásokat is végezhetne. Ki gondolná pl., hogy az ölezők döntőfejszéje sokszor autokron, de számos esetben nemzetközi "feltalálóktól" kél útra, hogy alig pár év múlva - más esetben több évtized elteltével - 1500-2000 kilométerrel arrébb szolgálja az embert. Tudunk ilyen vagy hasonló esetről a bakonyi és a borsónyi erdőségek falvaiból is.

Van az erdőnek egy "mellék-üzemága" is, amely alig kisebb jelentőségű, mint a "főprofil", és ez az erdei vadászat. Néhány múzeumunk (már amelyeknek gyűjtési körében szerepel) általánosságban foglalkozik ugyan a vadászattal, de az erdei vadászat speciális kérdéseivel nem! Óhatatlan, hogy amikor az erdei építmények kategóriáját - mint gyűjteményi részt - emlegetjük, akkor a vadászati objektumok és eszközök összegyűjtésére is gondoljunk. Hazánk erdőségeinek vadászati emlékanyaga - ideértve a világi, egyházi és paraszti birtoklásokat - nem kevesebb jelentőségű, mint a középeurópai vadászattörténet összessége. Honunkban sajátosan keveredtek a római és a Mark-féle erdő- és vadászati jog írott és íratlan törvényei. Keveredett a keletről velünk hozott és az itt talált vadászati formák és eszközök használata. Nem lényegtelen hát, hogy tudományos alaposan jegyzékbe foglaljuk az idevágó emlékeket, kataszttert készítsünk arról, hogy merre, hol vannak neves, vagy a tudomány szempontjából fontos vadászati relikviák, eszközök stb.

És még egy: ebben a körben: a közelmúltban megjelent Természet-
védelmi Törvény célkitűzéseinek alapos ismerői előtt aligha
kell bővebben szólanom az Erdészeti Múzeum egy másik lehetséges
fontos feladatáról: ez az intézmény az egyik leghatásosabb pro-
pagálója lehetne az ember és az erdő helyes kapcsolatainak, az
elrontott emberi élettér - a bioszféra - regenerálása éppen
napjainkban oly időszerűvé váló kérdéseinek.

Igen tisztelt Értekezlet! - Amikor az Erdészeti Múzeum létesí-
tésének gondolatával előhozakodom, erre azért vállalkozhatok,
mert megvalósításának lehetőségét is látom.

Hazánkban van olyan szerv, amelynek kereteiben meg lehet - és
szabadjon azt is mondanom: meg kell - valósítani a múzeumot.
Helyzeti adottságait tekintve a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság
- amelynek igazgatósága a közeljövőben Visegrádra települ - a
legalkalmasabb az intézmény létrehozására és fenntartására.

Visegrád község nevét hangsúlyosan kell említenem. Az a körül-
mény, hogy közvetlen környékén az erdészet és vadászat jelentős
történeti emlékei még ma is megtalálhatók, már egymagában is a
múzeum odatelepítése mellett szól. De ismeretes, hogy manapság
már közel egymillió fő keresi fel évente ezt a kedvelt kirándu-
ló- és üdülőhelyet, s ha e nagyszámú vendégseregnek csak 8-10%-
ával számolunk, mint olyanokkal, akik a létesítendő múzeumot
fel fogják keresni, az egyik napról a másikra az ország egyik
leglátogatottabb múzeumi intézményévé válhat. Ez Visegrád másik
adottsága, amit az elérni kívánt kulturális hatás érdekében
mindenképpen ki kell aknáznunk!

Rövid felszólalásom végére érve megköszönöm szíves türelmüket
és figyelmüket. Úgy érzem jó úgy gondolatát hoztam ide, s ha nem
érdeme szerinti részletességgel, hanem csak vázlatosan szóltam
róla, ezt azért tettem, mert e szaktestület előtt egyébként sem
ismeretlen kérdéseket kellett érintenem.

Erdélyi Zoltán

Az első Déldunántúli Népművészeti Hét

Országszerte egyre több olyan rendezvénnyel találkozunk mostanában, amely egy-egy vidék népművészetének alaposabb megismertetését tűzi ki célul. Sok ilyen rendezvény keltett máris országos visszhangot, s lett egy-egy vidék vagy város kedves, megújuló hagyománya.

A Kaposvárott 1970 októberében első ízben megtartott Déldunántúli Népművészeti Hét megvalósítását a Vikár-ünnepségek sikerén felbuzdulva Kaposvár Városi Tanácsa kezdeményezte. Rendezői a szomszédos megyék - Tolna, Baranya, Zala - vezetőivel már a Somogy megyei Tanács támogatásával vették fel a kapcsolatot. A közös célkitűzés: a Déldunántúl gazdag népművészetének magas színvonalú kulturális együttműködés alapján történő népszerűsítése, s egyben a megyékben folyó tudományos munka gazdagítása volt. A terv szerint visszatérő körforgásos rendszerben, de minden évben más megyében kerül sor a Hét megrendezésére, mindig más témakörrel; tudományos tanácskozások, kiállítások, kulturális seregszemlék, kirándulások egyaránt szerepelnek tervezett műsorán.

A kezdeményező Somogy megye vállalta elsőként a rendezvény házigazdájának szerepét, s ezzel együtt a kockázatot is, ami az első próbálkozással jár.

Nem érzem magam hivatottnak arra, hogy a Hét részletes értékelését adjam, de - eseményeit a néprajzos szakember szemszögéből nézve - néhány gondolatot, megjegyzést szeretnék hozzáfűzni.

A tudományos ülészekon első sorban a Déldunántúlon folyó népz-

nei kutatások eredményeiről, jelenlegi feladatairól esett szó, sor került általános, országosan és nemzetközi összefüggéseket taglaló előadásokra is. A résztvevők elsősorban a népzene gyűjtéséről és oktatásáról, a népzene és népművelés kapcsolatáról értekeztek. Általános benyomásom az volt, hogy a vitázó, hozzászóló szakemberek, önkéntes gyűjtők, népművelők, saját ügyüknek érzik a népzene gyűjtést és a népzenevel való nemzeti izlésnevelés fontos feladatait.

A vita során erőteljes hangsúlyt kapott az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők nagy problémája: hosszú évek szorgos munkájával gyűjtött anyaguk nem kerül publikálásra, holott az a hivatásos szakemberek munkáját erősen segítené, és jelentős segítséget nyújthatna a népművelés számára is. E kérdésben a négy megye önkéntes gyűjtőinek megnyilatkozásai teljesen egybehangozóak voltak.

A tudományos ülészek idején Somogyban is két értékes munka várt kiadásra. Az egyik: bemutató Együd Árpád kétévtizedes gyűjtőmunkájából - főként ballada-anyag -, a másik: Király Lajosné "Egy büssüi család dalhagyománya" című összeállítása. (Utóbbinak röviddel később Kaposvár-környéki katonadal gyűjteménye is elkészült.) Az ülészek vitájának hatása is, hogy utóbb Együd Árpád munkájának a Somogyi Almanach köteteiben sikerült helyet biztosítani, Királyné gyűjteménye pedig egy megyei szintű, néprajzi és helytörténeti pályázatokból szemelvényeket tartalmazó kiadványban valószínűleg szintén közlésre kerül.

Kaposvár Város Tanácsa az ünnepi alkalomra népművészeti pályázatot is hirdetett. Az eredmény a várakozást felülmúlva igen kellemes meglepetést hozott. Bebizonyosodott, hogy a különféle országos pályázatok önkéntes gyűjtőink, népművészeink erőt még nem merítették ki, és a "befutottak" mellett még sok a friss erő, új tehetség.

Ezt láttuk többek között a faragóknál is, ahol az "élgárdának" - a Népművészet Mestereinek - jelentkezése elmaradt ugyan, de annál inkább örülhettünk a bemutatkozó fiatalabb, frissebb e-

rőknek, akiknek alkotókedvét láthatólag még nem befolyásolták a HISZÖV megrendelése, a kommersz népi-iparművészeti áruk hatásai. Takács Vendel niklai pásztorember és Szőke László kaposvári tisztviselő művei jó izlésről, kísérletező kedvről és magas technikai színvonalról tettek tanúságot.

A pályázat új távlatokat nyitott Somogy megye fotósai számára. Eddig a néprajzi témájú fotózásnak alig voltak itt eredményei. Az elsődíjas - kiváló fotós hírében álló - Jávori Béla most mutatta meg először, hogy néprajzi tárgy körben is otthonosan mozog. Kiválóan szerepelt két pécsi résztvevő is: Szász István és Lantos Miklós építészmérnökök. Velük kapcsolatban már arról is lehet beszélni, hogy iskolát teremtettek a népi-műemlékek fényképezésével, mégpedig országos színvonalon.

A varrások közül főként a Dombóvár-környéki nők finom és jó izléssel készített fehér hímzései keltettek feltűnést, amelyeket magas technikai tudás, aprólékos műgond, és a legszebb népi fehér hímzések hű követése jellemezte. Szépek voltak a baranyaiak munkái is. Nem maradtak le mögöttük a somogyiak - a buzsákiak és a karádiak - sem, azonban ezek némelyikén elnagyoltság vagy indokolatlan túlszínezés mutatkozott. A tolnai és baranyai munkákon látszott, hogy készítőik hímzőtanfolyamon vettek részt; az aprólékosabb, nagyobb technikai bravúrt kívánó feladatokat is könnyedén oldották meg.

A népművészeti témájú dolgozatok közül teljes elismerést aratott a Lantos házaspárnak a szennai építkezéséről szóló munkája, amelynek fotóanyaga is gyönyörű.

Az ünnepi rendezvény-sorozat újdonsága volt a népi iparművészeti anyaggal izlésesen berendezett kirakatok sora is. Itt első sorban a karádi hímzések arattak sikert.

Kerámiával két somogyi fiatal mutatkozott be szép eredménnyel. Kár, hogy e szakágban nem volt több jelentkező, pedig sok jó fazekas van még a négy megyében!

A pályázati fényképanyagot kiállításon, a faragásokat, hímzéseket és kerámiákat a kis kiegészítésekkel művészi berendezett kirakatokban lehetett megtekinteni Kaposvár főutcáján: a Május 1. utcában.

Tolna és Baranya mai népi iparművészetét a Kilián Ifjúsági Ház kiállítótermében mutatták be. Ugyanitt kapott helyet a régi zalai és somogyi hímestojások bemutatója is. A pécsi Janus Pannónius Múzeum "Temetők népművészete" című gyönyörű fotóegyüttesét a kaposvári TIT helyiségeiben állították ki.

A Rippl-Rónai Múzeumban nyílt meg a Népművészeti Hét fő kiállítása "Somogyi hímzés" címmel, amely régi anyagot mutatott be történeti szempontok alapján. Hogy mennyire igényelt Kaposvár lakossága már egy ilyen kiállítást, azt az is mutatta, hogy csak a Múzeumi Hónap során több, mint 5000-en tekintették meg. A négy megye néprajzos munkatársainak jó együttműködése valósult meg e munkában, a kaposvári Városi Tanács anyagi és erkölcsi támogatása, gyors ügyintézése pedig nagymértékben hozzájárult az összefogás sikeréhez. (A kaposvári bemutatót budapesti követte, először az Iparművészeti Múzeumban, ahol téli időszakban öt hét alatt 7510-en, majd a Fővárosi Művelődési Házban, ahol fél év alatt mintegy 40.000-en keresték fel.)

A Múzeumi Főosztály javaslatára a Rippl-Rónai Múzeumban három napig élő hímzésbemutató is volt: az első napon buzsáki, másnap karádi hímzőasszonyok dolgoztak a kiállítás előterében, a harmadik napon endrédi csipkeverők. Igen népszerű volt ez a rendezvény; voltak olyan látogatók - legtöbbször a fiatalok köréből - akik mindhárom nap már jóval a kiállításnyitás előtt várták a hímzőasszonyok megjelenését.

Az esti seregszemlék színvonala sok kívánnivalót hagyott maga után. Eredeti népi táncosok, énekesek, zenészek is szerepeltek a műsorban; ha úgy tetszik, a tiszta folklór is megjelent, bár környezetéből kiszakítva, funkciójától megfosztva, színpadi produkcióként. Azonban így is tudott a műsor művészi értéket felmutatni, mert az előadtak - ha csak töredékesen is - több

évszázad esztétikai formáit, emberi magatartásmódjait tükrözték. A táncokban érezhettük, hogy a nép tánca szertartás, ünnep volt, a munkában és a közösségi életben megkötött, szinte eltűnt emberi egyéniségeknek művészi kibontakoztatása az adott keretek közt; meg-megújuló alkotási folyamat. Így volt ez a vízvári néni, és a nemrég felfedezett Árok Laci bácsi táncával. Komolyságot, emberi önkifejezésmódot, alkotó áhítatot sugárzott a csángó asszonyok éneke, de ezt éreztük akkor is, amikor az igali néni Fehér László balladáját adta elő. Külön élmény volt a nagytehetségű horvát dudaművész, a drávakeresztúri Arдай József zenélését és énekét hallani. Játszi könnyedséggel muzsikálta két nép dalait: a horvát kólót, a magyar és horvát kanásztáncot. (Arдай József szinte hivatásos zenész, hiszen ma is fontos mellékkeresete a muzsikálás horvát, sokác és szerb búcsúkon, horvát lakodalmakon, sőt zárszámadásokon is.)

A néptáncosok, népzeneészek és énekesek kamara-műsorban is szerepeltek a tudományos ülésszak közben. Ilyen intímabb légkörben összehasonlíthatatlanul jobban sikerült bemutatkozásuk, mint a színpadon.

Némi diszsonanciát éreztetett a menyecskekórusok szereplése. Ezeket a csoportokat rendszerint nem szakemberek hozzák össze; önkéntes csoportosulások. Műsoruk kiválasztásánál azonban már gyakran fordulnak szakemberhez, mert nem tudják elhatárolni a népdalt a népies műdaltól. Főként újstílusú lakodalmi mulatótalokat, népi táncdalokat, karikázókat mutatnak be. Előadásmódjuk gyakran őrzi a népszínművek, hivatásos népdalénekesek, valamint a rádió és a tv műsorainak hatását. Viseletük sokszor hamis(pl. Tolnából a Kaposmentiek fehér nylonblúzban szerepeltek és rettettenesen ki voltak pirosítva, Somogyból a gölleiek az eredeti brokátruhához nem tették fel a kontyot, csak a selyemkendőt stb.).

A menyecskekórusok létjogosultságát e hibák ellenére sem szabad tagadni. Azonban a járási, megyei stb. seregszemléken nemcsak a mutatósság, a színpadiasság, hanem több tényező, tehát szakszerűbb elbírálás alapján kellene a díjakat odaítélni. A népszín-

műves, "pirosítós" népelet képe hamis, nem felel meg a valóságnak!

Viselettel kapcsolatos probléma a táncsoportoknál is jelentkezik, bár más vonatkozásban. Úgy tűnik, hogy koreográfusaink gyakran elfelejtik, hogy viselettípusonként más-más volt a mozgási ideál. Szem előtt tévesztik, hogy a régieőbb, nem túl bő (egy-két alsószoknyás) és hosszabb (a lábszárközépig érő) női szoknyaviseletnél a derék alig mozog, feszes a váll- és a fejtartás, s a nőnek inkább csak kiegészítő szerepe van a táncban (így van ez pl. Erdélyben). A díszesebb, sokszoknyás, rövidebb viseletnél már a járásnál is komoly figyelmet kell szentelni a szoknya ráncainak hullámzó mozgására, s ezt ütemes csípőmozgással érik el. A legkésőbbi, ún. puffándlís, sokszoknyás, kívültevős blúzos női ruházatnál (Kaposmente, Koppányvölgye és pl. Berzence is) a viselet a terhet a csípőről a vállra teszi, s ennek megfelelően úgy a járásnál, mint a táncnál a vállból való mozgás adja meg a ruhaegyüttes harmonikus mozgását.

Még a stilizált, színpadra alkalmasabb ruházatnál is bizonyos fokig szem előtt kell tartani ezeket a mozgásformákat, mert nem csak az egykori viseletet testesítik meg, hanem a megfelelő magatartásmódokat és esztétikai ideálokat is.

Az itt-ott jelentkező bírálható részletek aligha befolyásolhatták jelentékenyen az első Déldunántúli Népművészeti Hét szakmai résztvevőinek és látogatótömegeinek azt az érzését, hogy a rendezvénysorozat - egészét tekintve - igen sikeres volt, és hogy folytatásán érdemes - és szükséges is - munkálkodni.

Knézy Judit

A II. nemzetközi ókori mozaik kutató kongresszus

A Párizsban 1963-ban megtartott I. mozaikkongresszus után az ókori művészeteket kutató régészek e szakmai csoportja Párizs székhellyel állandó nemzetközi szervezetbe tömörült. Az új szervezet 1967-ben tartotta választmányi értekezletét Rómában, s most 1971-ben VIII. hó 30-a és IX. hó 3-a között Franciaországban - mégpedig az ókori emlékeiről ismert Rhône-parti Vienneben - a II. nagyobbarányú mozaiktalálkozót. Az ötnapos találkozó, amelyet a francia vendéglátók szerényen csak kollokviumnak neveztek, mind tudományos eredményeivel, mind programjával, mintaszerű rendezésmódjával példája lehet a jószellemű, érdemes nemzetközi tudományos rendezvényeknek.

A szervezet főtitkára, a francia Nemzeti Tudományos Kutatóközpont egyik igazgatója: H. STERN által vezetett választmány 58 mozaikkutatót hívott meg, de - főként a latin országokból - számos, múzeumokban és egyetemeken működő, mozaikkérdésekkel foglalkozó régész is részt vett a kollokviumon. A meghívottak közül 27-en tartottak előadást.

A W. SESTON elnöki megnyitójával és H. STERN bevezető előadásával megkezdődött program az afrikai provinciák mozaikjairól, majd a keleti-hellénisztikus területek emlékanyagáról szóló beszámolókkal folytatódott. Az előadók egyes mozaikcsoportokat mutattak be, továbbá általánosabb kérdéseket - stílus-eredeteket, technikai, tipológiai és időkeltezési vonatkozásokat - érintettek. Ezek után került sor a központi érdekű itáliai előadócsoportra, amelyhez e sorok írójának egyes pannóniai mozaikokat, továbbá a stílus-eredeteket, mintakönyvi és datálási kérdéseket tárgyaló előadása csatlakozott. Az Ibér-félsziget,

Britannia, Raetia és Gallia gazdag mozaikemlékeit érintő beszámolók, elemzések hangzottak el a következőkben; közülük kiemelkedtek K. PARLASCA-nak Egyiptom mozaikjairól, AVI-JONAH-nak a Gaza-i mozaikműhely római indítékairól, G. BECATTI-nak az itáliai sokszínű mozaikképeiről szóló előadásai. Pannóniai vonatkozásokat tartalmazott E. ALFÖLDI-ROSENBAUM (Toronto) nílusi jelenetekkel foglalkozó beszámolója.

Az általánosabb kérdésekkel foglalkozó elemzések között hangzottak el J. LASSUS-nak a római mozaikról és R. PRUDHOMME-nak az ókori mozaikok szerkezeti elveiről szóló előadásai. Különösen figyelemreméltó volt J. CHRISTOPHE asszonyak az ókori mozaikok díszítményelemek-szerinti technikai dokumentatív osztályozást ismertető beszámolója. Az általa ismertetett - mechanográf-gépesített eljárásokat is tartalmazó - korszerű technikai kísérletek olyan általános leírónyelvezetet ajánlanak, amelyet az egyes kutatók saját közlési nyelvükre tesznek át. Ez a beprogramozott tudományos nyelvezet tehát olyan jelképrendszerben valósulhat meg, amely mentesít a különböző nyelvek használata alól, illetve többnyelvű kódex szerkesztése szükséges hozzá. (Az egyesület kezdettől fogva egyik feladatának tekintette a díszítőelemek egyöntetű jelrendszerének /fiches signalétique/ kidolgozását, amely a közlések eddigi nehézkes, hosszadalmas leírásait jelkulcs-nyelvezetre tömöríthetné.)

A kollokvium igen tekintélyes elnökségében P. LOUIS, a lyoni egyetem rektora, W. SESTON akadémikus, A. BRUHL lyoni egyetemi tanár, P. MONBEIG, a francia Nemzeti Tudományos Kutató Központ igazgatója, P. QUONIAM, a francia vidéki múzeumok főfelügyelője és mások foglaltak helyet. A védnöki bizottságban a francia kultusz- és külügyminisztereket, a francia Nemzeti Tudományos Kutatóközpont vezérigazgatóját, Rhône-Alpes megye prefektusát, Vienne polgármesterét, a táj érdekelt tudományos és társadalmi egyesületeinek, szervezeteinek képviselőit, és nem utolsósorban az UNESCO képviselőjét is ott találtuk. A Vienne-i polgármester által adott fogadáson ismerkedtek meg egymással a résztvevők.

A rendezvények, ülések helyi mozgatója, lelke, mindvégig M. le GLAY lyoni professzor, a táj régészeti felügyelője volt, akinek rokonszenves, derűs, fáradhatatlan egyénisége, kollegialitása mindvégig meghatározta az együttlétek hangulatát. A szakvezetések során vele vállvetve buzgólkodott M. TOURRENC, a táj másik ókori régésze.

A környék római kori művészeti múltjának megismerése az esti Lyon kivilágított műemlékeinek megtekintésével kezdődött, majd Sainte Colombe és Saint-Romain-en Gal új ásatásainak megtekintésével folytatódott. Utóbbi helyeken C. BRASSIER mérnök az ókori padlómozaikok konzerválásának általa kidolgozott módszereit a helyszínen mutatta be. A középkori Vienne emlékeinek megismerése után ez a program a Vaison-la Romaine-i feltárásokhoz rendezett kirándulással zárult.

A kollokvium, amelyet a francia sajtó is figyelemmel kísért (és amelynek szép jelképe: a viennei Orpheus-mozaik főemlékéje a tájon mindenütt előtűnt) igazi példája volt az eredményes nemzetközi tudományos együttműködésnek, amelynek résztvevői nevében G. BECATTI (római egyetem) és P. de PALOL (Barcelona) köszönték meg a rendezőségnek fáradhatatlan szervezőmunkáját és az élményeket.

A tanulságok közül elsőként emelném ki, hogy a hatalmas létszámú, néha több ezer szakembert is egybegyűjtő, általánosabb tudományos kongresszusok mellett - vagy inkább helyettük - ezek a kifejezetten egy-egy körülhatárolt szakmai területet érintő időszaki együttlétek mutatkoznak gyümölcsözőbbnek. Ezeken van módjuk a szűkebb szakág kutatóinak nézeteiket közvetlenül és részletekbe menően is kifejtteni, miután még a kirándulások, helyszíni szemlék és az egyéb társas együttlétek is mind-mind a szakadatlanul áramló véleménycserékre nyújtanak lehetőséget. Így volt ez most is. A tudományág nemzetközi művelői között a közelebbi érintkezések olyan emberi és szakmai kapcsolatokat alakítottak ki, amelyek legtöbbször számunkra hazatértünk után is igen gyümölcsözőek lesznek, ösztönöznek a mozaikkutatás további művelésére.

A tudományos módszerek tekintetében a vitákat egyébként főleg a mozaikdíszítmények, szerkezetek összehasonlításain alapuló stí-luselemzések tipizálób eljárásai és az összes egyéb régészeti, történeti körülményeket is segítségül hívó kutatásmódok szemlé-letbeli eltérései színezték.

Muzeológiaiilag igen figyelemreméltó volt a mozaikok kiemelésé-ről, konzerválásáról, kezeléséről szóló technikai jellegű be-számoló. C. BRASSIER mérnök személyesen ismertette sajátmaga kidolgozta módszereit. Eljárásait, amelyek a mozaikok szabadban való fenntartása szempontjaira is tekintettel vannak - a dél-francia, vagy az afrikai lehetőségektől eltekintve -, többnyire az eredeti helyükről való elmozdítások eseteire munkálta ki. Ismertette a mozaikpadlók helyes felemelésének elveit, gyakor-latát, a Galliában általános finomabb rózsaszín alaphabarccsal (nucleus) együtt történő elválasztást a durva alaphabarcs ré-tegtől (rudus), s az ezt követő - az új betonrétegbe történő - átültetés módjait. Módszere szerint leginkább 100x150 cm-es téglányokra metszett darabonként történik az áthelyezés, miköz-ben azok a műhelyben ideiglenes foglalatot kapnak. Ezt követően távolítják el véglegesen az eredeti habarcsot a mozaik alsó - hátsó felületéről és tömítik gipsszel a mozaiktextúrák hiánya-it ideiglenesen. Ezután felülről ragasztott vászonfelülettel és efelett a szállításhoz szükséges ideiglenes burkolóréteggel látják el a mozaikot, amely hátulról is új tartósító rétegeket (két vékony lemezt és egy vastag, rácsozatos szerkezetű köze-get) kap; az egészet két újabb hátsó lemez és egy, a nyomások-nak ellenálló fedőréteg zárja le. A burkolórétegek korszerű mű-anyaggyantákból stb. állnak.

Az ekként szállíthatóvá tett mozaikot a francia restaurátori szolgálat különleges teherjárműveken függőleges helyzetben to-

Fent: A kongresszus résztvevőinek egy csoportja Vienne rómaiko-ri rommezőjén.

Lent: St. Romain en Gal. Újonnan feltárt császárkori mozaik; i.u. II. század vége. A kép közepén A. Stern, G. Beccatti és M. Tourrence.

vábbítja a végleges restaurálási helyre. Az egyes mozaikok itt akár évekig várhatnak a burkolataikban a sorra kerülésükre. Mindezeket a munkarészleteket kezdettől fogva a szükséges fényképezések, rajzoltatások egészítik ki.

A tulajdonképpeni konzerválásnál, amelynek során a mű betonfogalattá kerül, a kiegészítések - a korszerű álláspont szerint - csak a biztosan követhető részleteknél történhetnek meg. (Ennek ellenpéldájaként említhetném a balácai római villa 8. helyisége mozaikjának esetét, amelynek részleteit önkényesen felcserélték és hézagait ráadásul olyképpen egészítették ki, hogy eredeti összetartozásai, továbbá pótlásai többé fel nem ismerhetők. Emellett, mivel a tihanyi apátság alagsorában - jelen felállítási helyén - a teljes mű nem fért el, folyamatos mintázásának egy részét kihagyták, a mű így megcsonkítva, aligha helyreállítható károsodásokkal került bemutatásra.)

A francia restauráció felhasználja a szükséges, kismérvű kiegészítésekhez a feltárt mozaikoknál mindig meglehető széthullott kőszemcséket (tesserae) is. Újbóli végleges elhelyezésnél a mozaikpadlók számára az antik habarcságyakhoz hasonló terrazzo rétegeket készítenek.

A kollokvium anyagáról egyébként a francia szervezők nagyterjedelmű kiadványt fognak megjelentetni.

A kollokvium főszínhelye Vienne - az antik Vienna, a kelta allobrog nép központja - i.e. 121-től került római uralom alá. A közel hat évszázados római múlt emlékeit gazdag gyűjtemények és a korai román St. Pierre templom hatásosan érvényesülő lapidáriuma mutatják be. Az anyagot most az utóbbi évtized kiterjedt ásatásai jelentősen gyarapítják. A Rhône tulsó, nyugati oldalán Ste. Colombe és Saint-Romain-en-Gal régtől ismert nagyszerű leőhelyek, amelyeknek feltárását még az egyébként Vienne-i G. CHAPOTAT kezdte meg. Most a mi Gorsiumunkra emlékeztető méretekben kerülnek felszínre a maradványok belsőtornyos falakkal, kőzúttakkal, háztömbönkénti (insulae) lakóházcsoportokkal, amelyek között jóval több árkađos díszudvart, nyílt oszlopcsarnokot

találunk, mint Pannóniában. Feltáru-
ló mozaikjain csoportosulva
vitathattuk meg Pannónia, így Aquincum
fekete-fehér mozaikjai-
nak kérdését is G. BECATTI-val, az itáliai
monochrom mozaikok ismerőjével,
továbbá H. STERN-nel és K. PARLASCA-val.

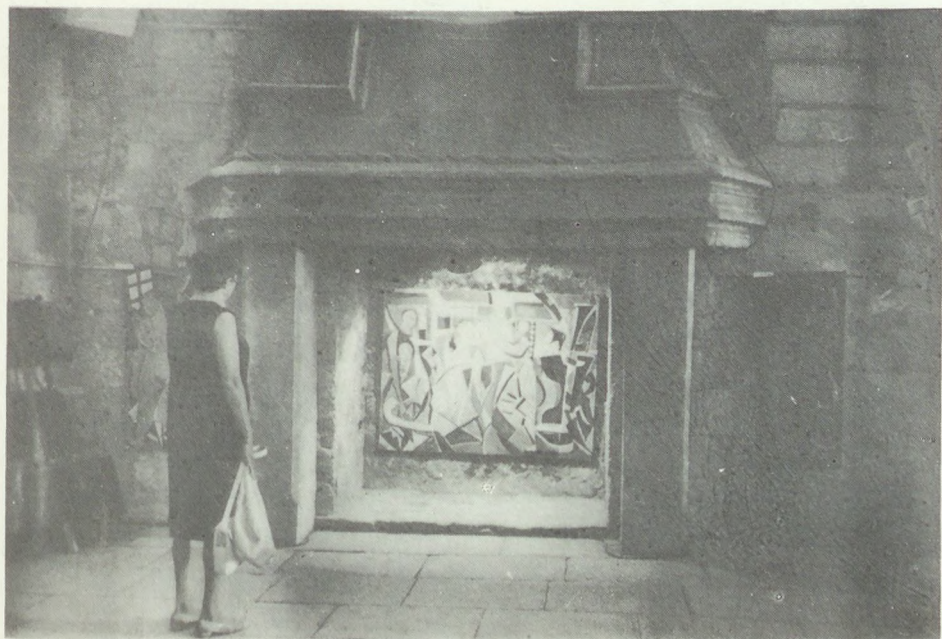
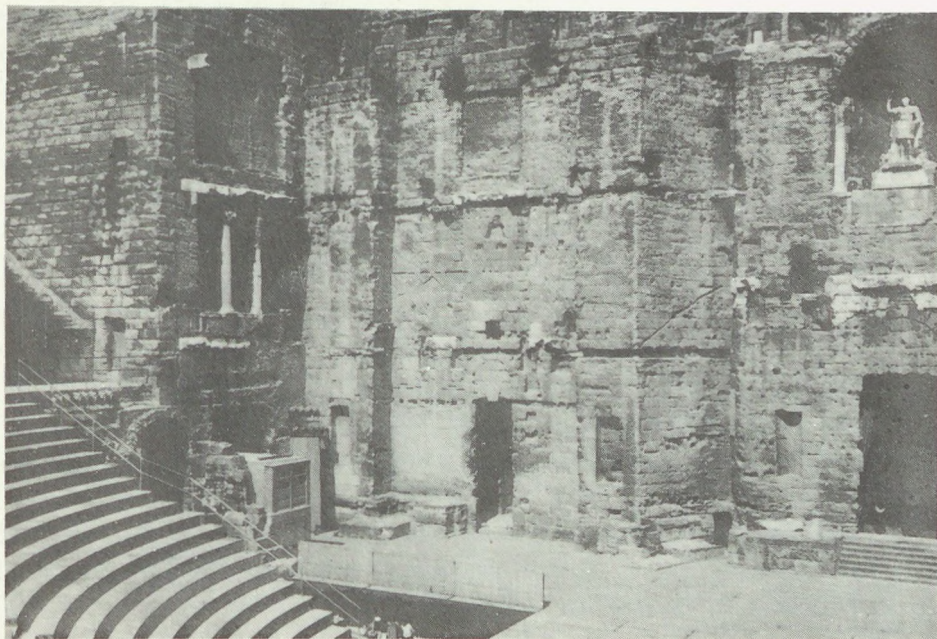
Vienne-i utazásom módot nyújtott arra is,
hogy az egyébként nem könnyen elérhető
Délkelet-Franciaország múzeumokban és műemlé-
kekben gazdag tájait felkereshessem.

Avignonban a pápai palota nagyszerű olasz
trecento-kori fal-
festményei - Itálián kívül a legjelentősebbek -
önkéntelenül is az esztergomiakkal való
egybevetésre készítették. A Musée Calvet
a tekintélyes középkori és barokk palotákban
oly gazdag városban is a szebbek közül való
épület, igazi franciakertes környezettel.
A város magasszintű egykori polgári kultúráját
mutatja be történeti anyaga, amely szervesen
illeszkedik az eredeti díszítéseiket megőrzött
termek hangulatához.

Arles mintegy tíz múzeumi egysége hatalmas ókori
bemutatóhelyeivel, kőtáiraival valószínűleg
muzeológiai rejtvényként fogadott. A
kincses közgyűjtemény-hálózatban, amely
többek között a IV-V. századi római
szobrászművészet kiemelkedő szarkofágjait és
emellett a francia románkori csúcserké-
teit tartalmazza, mindössze egyetlen
múzeumi szakember tevékenykedik, akit
szabadsága idején fiatal adminisztrátor-
nő helyettesít, akitől azonban semmi-
lyen vonatkozású felvilágosítást sem
nyerhettem. A Musée Réattu nagyszerűen
restaurált gótikus palotájában a szép
középkori részletek gyakran úgyszólván
elvonják a szemet a kiállított tárgyaktól,
pedig Picasso, Lurcat, Léger, Dufy, Vlaminck,
Utrillo művek - a délfrencia idegenfor-
galomnak ezévi múzeumi vonzása - egész
teremsorokat töltenek be; közöttük az első
három nagyságnak igen jelentős iparmű-
vészeti művei is helyet kapnak itt.

Fent: Orange. I.u. I.századi római színház; frons scenae.

Lent: Arles. Musée Réattu. Picasso-kép kandallókeretben; vitatható helyességű kiállítási megoldás.

Muzeológiai érdekességű, hogy a város számos felhagyott templomából három is múzeumi célokat szolgál. A nagyszerű ókeresztény szarkofágok, de a "pogány kőtár" is ilyen templomi elhelyezésben vannak kiállítva. Az épületekben a korábbi templomi berendezésekből mindazokat a részleteket a helyükön hagyták, amelyek az építmény belsőségének egykori hatásait kifejezik, elsősorban az oltárt. A Louvreba került elsőrendű alkotásokat, amilyen az arles-i Venus és jónéhány egyéb mű, gipszmásolatok helyettesítik.

A Musée Arletonban talán a legmegkapóbb a provencal rusztikus barokk sok-sok emléke. Faragott bútoraik még a mieinknél is inkább provinciális változatai a Lajosok stílusainak. A környezetben ábrázolt délfancia polgári és népélet kissé régimódi, de dús bemutatásai során a múlt századok berendezési tárgyai, - a mai francia műgyűjtés igen keresett értékei - képeznek interieuröket. A századeleji elrendezésre mutató, gazdagságában alig áttekinthető anyagból a látogató válogatja ki az érdeklődési körébe eső látnivalókat. A múzeum sajátos zsúfoltsága bizonyára az alapítóknak abból a meghagyásából következik, amely szerint a gyűjtött anyag egészének a kiállításban kell szerepelnie.

A vonzó műemléki és muzeális kincsekben gazdag Provence-i városok megtekintésére a francia államvasútak szerveznek autóbussz kirándulásokat. Egy-egy ilyen úttal két-három várost és az útba eső látnivalók sorát érintik. Az egyúttal idegenvezető soffőrök ezeken az úton imponáló ismeretanyaggal folyamatosan ismertetik az összetett tájak történeti, műemléki, művészeti, régészeti, néprajzi, közgazdasági tudnivalóit. Nem hiányoznak a délfancia tájak muzeológiai kultúrájából az irodalom helyi nagyjainak a méltatásai sem. Mistral emléke nem csupán többi írójukat, de a francia képzőművészetben is oly nagyszerepű táj egyéb nagyságait is árnyékba borítja. Az ő méltatása mindenfelé folyamatos itt, bármerre is jutunk a ciprussoros, piniás délszaki világban, ahol Cézanne, Van Gogh, Daudet és Zola is éltek és részben alkottak. Daudet irodalmi emlékét kedvenc szélmalma őrzi múzeumként.

Baux (innen kapta nevét a bauxit) csodálatos gót-reneszánsz városkáját várával Richelieu éppen úgy a francia abszolutisztikus állam ellenzőinek letöréséért robbantotta fel, mint a mi várainkat jó félszázaddal később I. Lipót. A város így érintetlenségében a francia múlt Herculaneumja lett. Fantasztikus-zord dolomitvilága ihlette Dantet az Inferno egyes tájai költői megalkotásánál.

Camargue lótenyésztő, illatosfüvű síkjai a Rhône deltájában a Franciaországban oly ritkán előtűnő pusztai természeti tájból és különösen folklórijából, néprajzából nyújtanak valamelyest. Lótenyésztő és vad bikákat terelgető népének nádfedeles hajlékai berendezéseikkel mindannyi természetes skanzen.

A műtárgymásolat Franciaországban ma elsősorban a XVII-XVIII. századi egykori helyi fajánzkultúra felé irányul. Elsősorban Moustiers és Marseille, Montpellier, de Rouen, Strasbourg készítményei a népszerűek, áruk a mi habán fajanszmásolatainkéhoz hasonlóak, tehát az olasz másoló tevékenységhez képest, amely elsősorban Faenza barokkját utánozza, jóval drágább. De készítik az egykori helyi ónedények számos változatát is; a műbútorasztalosságnak ma is az ottani provinciális faragott barokk emlékek a kedvelt előképei.

Korszerű, szép régészeti kiállítást Nimes régészeti múzeumában láthattam; a derűs hatású, esztétikus kiállítási termek azonban különösebb történeti szempont, alakító célzat nélkül mutatnak be egyes anyagcsoportokat. Pont du Gard megtekintése során kerültem egy kis műemléki városkába, Uzes-ba, amelynek várában most is a Lajosok korában szerepet játszott Uzes őrgrófok élnek. A XVII-XVIII. századi berendezésű belsőségek megtekinthetők. A látogatható hazai magángyűjteményeinkre emlékeztető vezetést itt a márki komornyikja tartja, tudománya azonban messze elmarad az autócárok valóban magasszintű ismeretterjesztést végző polihisztor soffőrjeié mögött.

Még egy magángyűjteményről számolhatok be; ez a Riviera-i Cap-Ferrat Ephrussi-Rothschild villája csodálatos értékeit egyesí-

ti. A bűvös szépségű mediterrán növényi kultúrkörnyezetben épült, nagyszerűen gondozott villa fantasztikus, de kései hisztorizáló egyvelege a velencei trecentónak és más olasz XV. századi stílusoknak. A legnagyobb európai kollekciók egyikében az alapítók izlésének megfelelően a XIV-XV. század velencei és firenzei emlékei különösképpen képviseltek; a Bargello után talán itt őrzik a legtöbb XV. századi firenzei domborművet, de Tournay, Bruxelles falikárpitjait és különösen Velence XV-XVI. századi épületeinek hófehér mészkő és márvány építészeti díszei is úgyszólván mindenütt előtűnnek. Itt látjuk a mi Herendünk Rothschild elnevezésű porcelánkészletének más európai manufaktúrákból való előképeit is. A Lajosok időszakai nagy francia festőknek alkotásai borítják az egyébként XVI. Lajos stílust utánzó, századunk elejei épület belsejét. A londoni Wallace gyűjtemény kincstömégére emlékeztető gyűjtés különös szépségű természeti és fantasztikus építészeti kereteivel egyéni elképzelések, műkedvelő szeszély szülötte, de hatása minden látogatóját megérinti. A vezetők itt fiatal művészettörténészek, akik az idegenforgalmi idényben teljesítenek szolgálatot, jövedelmüket főként a látogatók borraivalóí jelentik.

Sok szép muzeális érték muzeológusok nélkül, vagy igen csekély ellátottsággal a jellemzői a délfrancia múzeumi kultúrának; a kutatókat inkább olyan intézményekben vonták össze, amelyeknek felszerelése, könyvtári ellátottsága inkább lehetővé teszi a tudományos tevékenységet. A gyűjtemények elsősorban az idegenforgalom vonzóerejének növelésére hivatottak. Régészeti feltárásaik nem érik el azt a részletekben, gyakran már túlzó pontosságot, mint a magyarországiak. A gazdag történeti, művészeti anyag a francia kutatót már nem is indítja olyan intenzitású, részletes közzétételekre, mint pannóniai kollégáit; egy-egy kérdésről szóló nagylélegzetű munkáik azonban átfogó, messzelátó ismereteikről tanúskodnak. Várostörténetieknek tekinthető, néprajzi vonatkozásokkal is bíró helyi múzeumaik gazdag, de fogalmaink szerint nem különösebb módszerességgel csoportosított anyaga vonzza elsősorban a látogatókat az itt is közérdeklődésnek örvendő képtárak, galériák mellett; a tipizálónan felsora-

koztatott régészeti anyag csaknem dokumentálatlan voltával kevésbé kelt érdeklődést.

A délfrencia tájak derűs szépségei, a mistrál-szél ellen védő ciprussorok, a hegytetőkre kapaszkodó kőfalas, latin kúpcserpes városok, a píniák alá bújó ősi villa-gazdaságok mindenütt nagyszerű kísérői itt a történelem és a művészet értékeinek.

Kiss Ákos

Megjegyzések a Népművészetünk Története című kiállításhoz

Fenti címmel a Néprajzi Múzeum ragyogó kiállítást rendezett a Budai Várban. A kiállítás valóban gyönyörű volt, színekben, formákban, kompozícióban az igaz népművészetet mutatta be a magyar középkortól egészen a XIX. század végéig. A látogatók tömegei előtt megérdemelt sikert aratott, s ezen az sem ejt csorbát, ha - nézetem szerint - nem jelentéktelen fogyatékoságai is voltak. A jövő hasonló kiállításainak előkészítéséhez, megrendezéséhez tanulságul a kiállítás két gyengéjére kívánom itt a figyelmet felhívni.

Az egyik: mint már említettem, a kiállítás igen látványos volt - olyan mint egy hatalmas ékszerdoboz-, keltett is a nézőben esztétikai élvezetet; viszont hiányzott belőle egy fontos tanító-nevelő tendencia: a történeti szemlélet, közelebbről: az érintett századok társadalmi fejlődésének bemutatása. Legalább érzékeltetni, felvázolni kellett volna azt a történeti folyamatot, amelynek az egymást követő generációk részesei voltak, s amely következésképpen a nép művészetét is befolyásolta, alakította.

A szép tárgyak az anyag és a feldolgozás módja szerinti csoportosításban kerültek a kiállításba, keletkezésükre, előállításukra vonatkozóan tájékoztatást nem kaptunk. Helyes lett volna a különböző típusú népművészeti alkotásoknál az előállításukhoz használt eszközökből és szerszámokból is valamilyen válogatást adni, és ki lehetett volna tenni a nép életére jellemző olyan másféle tárgyakat - esetleg ábrázolásokat - is, amelyek alkal-

masak annak szemléltetésére, érzékeltetésére, hogy milyen körülmények között, a társadalmi termelés milyen színvonalán és milyen viszonyai között jöttek létre. Röviden: hiányolom a kiállításból a történeti fejlődés ábrázolását, megmutatását.

A másik kérdés: a kiállítás tanulmányozása során igen vegyes érzelmeket keltett bennem - és feltehetően nem csak bennem -, hogy tárgyainak nagy része (különösen a XVI-XVII. századiak) a ma nem Magyarországhoz tartozó területekről származik. Ismeretes, hogy művészeti életünkben, de leginkább a művészet-elmélettel foglalkozók körében sokat vitatott kérdés, hogy történelmünknek azok a súlyos századai, amelyek népünknek oly sok nehézséget, szenvedést és pusztulást okoztak, milyen hatással voltak népművészetünkre. Az is teljesen világos, hogy népművészetünk a hazánk lakosságát alkotó népek művészetével kölcsönhatásban s a nálunk dolgozó külföldi mesterek hatását is mutatva fejlődött. Vannak azonban olyan nézetek is, amelyek szerint a magyar népművészet folyamatosága a török uralom idején megszakadt, s ami azután következik, az már csak más hatásokra és nem a folyamatos fejlődés nyomán jött létre. A komplex és dialektikus fejlődés bizonyítása ennek a megragadó kiállításnak is egyik fontos tudományos, de ezen túlmenően: népművelő-tudatformáló feladata is lehetett volna.

A kiállítás rendezői ezt az alkalmat elszalasztották. Igaz az, hogy a másfélszázados török megszállás alatt (és máskor is: korábban a tatárjárás, később a Habsburg-uralom idején) a Kárpát-medence középrésze pusztult a legjobban, de azért hazánk mai területéről is össze lehetett volna gyűjteni olyan tárgykészletet, amely a különböző korok magyar népművészetét kellőképpen reprezentálja. A bizonyítás lehetősége pedig megvolt, mert a kiállítás anyagában a török előtti időkből származó tárgyak formakincsének továbbélése a XVI. és a későbbi századokból származó tárgyakon helyenként kiérezhető volt, ezt a vonást azonban a mai területeinkről származó anyag bővítésével erőteljesen hangsúlyozni kellett volna.

Valószínűleg nem állok távol az igazságtól, ha azt gondolom,

hogy ez a fogyatékoság - a rendezők szándékai ellenére - a magyar népművészet folyamatos fejlődését vitató szakmai nézetek gyengítését nem eredményezhette. A további nem kívánatos hatás a részletekbe is behatoló átlaglátogatót érthette, akit az anyag jelzett aránytalansága szintén zavarba ejthetett népművészetünk származási előzményeinek helyes megítélésében.

Tanulság: múzeumi kiállításon az esztétikum, a látványosság egymagában nem elegendő, fokozottabban kell ügyelni a tárgyak által hordozott gondolatokra is.

Tamás István

Beszámoló a műemléki albizottságok VI. országos értekezletéről

Az Országos Műemléki Felügyelőség és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa 1971. június 1-3. között rendezte meg a Műemléki Albizottságok országos értekezletét. A sorrendben immár hatodik találkozót - várossá válásának 700 éves évfordulója alkalmából - Győr látta vendégül. A Városi Tanács ünnepi díszbe öltöztetett nagyterme adott otthont a kétnapos tanácskozásnak.

Megnyitó előadásában dr. Szabó János, az építésügyi és városfejlesztési miniszter első helyettese először az országos értekezlet szép hagyományait méltatta, majd Győr várost köszöntötte kettős ünnepe alkalmából. A műemlékvédelem centenáriumát említve elmondta, hogy a nagymúltú szervezet szép eredményeket vallhat magáénak, s legnagyobb sikere a közvélemény lassú, de biztató változása. Kifejtette, hogy a műemlékvédelem célja és eredménye szocialista társadalmunkban elsősorban az, hogy százezrek és milliók ismerjék meg történelmünk e hiteles emlékeit. A helyreállított épületek az érdeklődés középpontjába kerülnek és a kulturális nevelőmunka kitűnő eszközeivé válnak. A műemlékvédelem ma már nem néhány beavatott ember számára kuriózum, hanem széles néprétegek közkinccse. E munkában nyújtanak nagy segítséget a műemléki albizottságok.

⁺ Polyóiratunk előző számának "Hírek, események" rovatában már adtunk rövid tájékoztatást a műemléki albizottságok VI. országos értekezletéről. A fontos közérdekű - és a múzeumi szakterületet is közelről érintő - kérdéseket tárgyaló értekezlet lefolyását most az ott felvett jegyzőkönyv alapján részletesen ismertettjük.

Ez után - utalva a Győrben elért szép eredményekre - a műemléki együttesek védelméről szólt, s hangsúlyozta fontosságukat. Külön kiemelte a városkép védelmének jelentőségét, s utalt az e téren az utóbbi időben tapasztalható helytelen elképzelésekre. Szólt az új városközpontok kialakításánál jelentkező városképi és műemléki problémákról is, utalva az ennek újszerű voltából adódó ellentmondásokra. Az elért eredmények méltatása mellett végezetül a további, jelentős feladatok megvalósításához kívánt sok sikert.

Nagy érdeklődés kísérte M e r é n y i F e r e n c n e k , az OMF igazgatójának "A magyar műemlékvédelem új útjai" címen megtartott előadását. Beszéde bevezető részében rögzítette, hogy a műemlékvédelmi alapkonceptióban semminemű változás nem következett be, továbbra is az 1957-ben megkezdett úton szükséges a fejlődést biztosítani. Szólt arról, hogy új kezdeményezések és lehetőségek kínálkoznak műemlékvédelmi munkánkban, melyek révén - ezek általánosításával - a műemlékek fokozottabb védelme biztosítható. Az utóbbi időben megjelent jogszabályokban előtérbe került a műemléki értékek védelme. Erre példa a kormánynek a területfejlesztés irányelveiről elfogadott határozata, valamint a főváros és környéke általános rendezési tervének jóváhagyásáról intézkedő kormányhatározat is. A műemléki lakóépületeknél az igénybevehető építési költsön mértékét megemelték, a nem lakás céljára szolgáló műemléki épületekben lévő helyiségek bérének 20 %-os csökkentésére adnak lehetőséget az új jogszabályok.

Beszéde további részében példákkal bizonyította annak szükségességét, hogy a műemléki problémák megoldásához a tanácsi szervezetekkel és az új funkció kapcsán illetékes minisztériumokkal szoros kapcsolat kialakítása kívánatos.

A műemlékvédelmi hatósági munkáról megemlékezve, beszámolt a 10 éven keresztül folytatott műemléki felülvizsgálat eredményeiről, melynek során országosan mintegy 16 %-kal csökkent a védett objektumok száma. A Magyar Tanácsköztársaság ötvenedik, illetve felszabadulásunk huszonötödik évfordulója alkalmából védetté nyilvánított munkásmozgalmi emlékeknek a szocialista hazafiság-

ra való nevelésben történő felhasználását fontos feladatként értékelte. Elmondta, hogy a legújabbkori építészeti emlékanyag védetté nyilvánítása, Szentendre, Mosonmagyaróvár és Kalocsa védett területének kijelölése és mintegy 10-15 népi-építészeti együttes területi védelmének rendezése megindult. Az egyházi tulajdonban lévő védett épületek védelmében igen jelentősnek minősítette az egyházi főhatóságok szerepét, s külön is kihangsúlyozta az egyházi műemlékvédelem gyakorlati kérdéseivel foglalkozó kézikönyv megjelenésének fontosságát.

A műemlékvédelmi propaganda-munka egyik jelentős eredményeként szólt az 1971. augusztusában először megrendezésre kerülő egri Műemléki Nyári Egyetemről, s a Művelődésügyi Minisztériummal közösen megrendezendő Múzeumi és Műemléki Hónapról.

A tanácsi szervek műemlékvédelemmel kapcsolatos kezdeményezéseit taglalva elemezte Vas, Pest, Komárom és Hajdú megyék tanácsa, továbbá Debrecen megyei város tanácsa egy-egy követésre méltó intézkedését, melyek alkalmasak a hatósági munka továbbfejlesztésére, a műemlékek megfelelő hasznosítására és azok kulturális felhasználására. Igen jelentősnek minősítette a műemléki propaganda munkában Heves, Baranya és Hajdú megyék tanácsainak kezdeményezéseit műemléki témájú filmek és kiadványok előállításában.

Elemezte a Hazafias Népfronttal kialakult jó kapcsolatokat, s ezen belül a honismereti mozgalom és a műemléki albizottságok feladatait és egymásra utaltságát. Szólt a Magyar Természetbarát Szövetség szervezett műemlékvédő tevékenységéről, s a műemléki albizottságok elkövetkezendő időkbeli feladataként a szervezett magyar műemlékvédelem 100 éves jubileumának méltó megünneplését, s ennek helyi szervezését határozta meg; belső tartalmát tekintve a műemléki gondolat ápolását, a műemlékek megismertetését és megszerettetését tűzte ki célként.

A következőkben Barati József, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának titkára "Műemlékvédelem és Honismereti mozgalom" címmel tartott előadást. Elemezte a két témakör

kapcsolatát, összefüggéseit, egységét és különbségeit. Kifejtette, hogy a műemlékvédelem a honismereti mozgalom fontos és szerves része, s ahhoz számtalan szállal - elsősorban a mindkét ügyben szorgoskodó azonos személyek útján - kapcsolódik. Megálapította, hogy a műemlékek a szocialista hazafiságra nevelés fontos eszközei, ezért a magasabb szintű műemléki propaganda elsőrendű feladata. Beszélt a fiatal generáció bevonásának szükségességéről, s javasolta a KISZ széleskörű bekapcsolódását, támogatásának biztosítását. Kiemelte a műemlékvédelem terén végzett társadalmi munka elismerésének fontosságát, s reményét fejezte ki, hogy a műemlékvédelem szélesebb alapokra helyezése alapja lehet a közgondolkodás jó irányú alakításának is.

Dr. B a r c z a G é z a , az OMF osztályvezetője, "A magyar műemlékvédelem 100 éve" címmel tartott előadásában a centenáriumi propaganda célokra történő felhasználásának szükségességét hangoztatta, mely a műemlékbarát közhangulat kialakulását elősegíti, s az illetékesek megértik, hogy a műemlékek a nevelésnek eddig nem kellően hasznosított, nélkülözhetetlen eszközei, fenntartásuk és megfelelő hasznosításuk közérdek. A centenáriumi év rendezvényei két főbb időponthoz kötöttek, illetve az egész év során tartanak. A hivatalos központi ünnepekre 1972. április 11-12-én kerül sor.

Műemlékvédelmünk egyik problematikus részével foglalkozott dr. R o m á n A n d r á s , az OMF műszaki tanácsadója "A népi építészet emlékeinek megmentése" című előadásában. Elmondotta, hogy a népi műemlékek védelme a műemlékvédelem legfiatalabb ága, s kifejtette miért tekintjük a paraszti élet és kultúra építészeti emlékeit a műemlékállomány szerves és elválaszthatatlan részének. Beszélt az elmúlt két évtizedben lezajlott átalakulásról, mely az addig egységes faluképet majdnem teljesen elpusztította, majd kitért arra, hogy bár az átalakulás folyamata örvendetes, eredménye sajnos egyáltalán nem dicséretes, sok esetben elszomorító.

Szólt a népi emléanyag felkutatásáról és a műemlékjegyzékbe vételéről, majd a védelem terén eddig elért eredményeket ismer-

tette. Elmondta, hogy az OMF eddig 57 népi épületet állított helyre. Örömmel üdvözölte a szabadtéri néprajzi múzeumok létrejöttét, hangsúlyozva a helyszíni védelem elsődlegességét, mert a műemlék csak eredeti környezetében hiteles igazán, onnan kiragadva múzeumi tárgyá válik. Beszélt a helyszíni védelem lehetőségeiről, mely állami tulajdonbavétel útján, vagy a fenntartás rendszeres támogatásával lehetséges, s ismertette az ezzel kapcsolatos elképzeléseket. Végezetül Hollókő és Tihany védett faluközpontjának helyreállítását említette, mint elsőrendűen követendő példákat.

Az első nap záróelőadását "Múzeumi és műemléki hónap" címmel B é n i M i k l ó s n é , a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa tartotta. Elmondotta, hogy a műemlékek kultúrpolitikai hasznosítása és a műemléki propaganda biztosítása hazánkban a művelődésügyi tárca feladata. Sajnálattal ismerte el azonban, hogy kellő szervezet hiányában e kötelességének a Művelődésügyi Minisztérium nem tud eleget tenni; s így a már korábban is gyakran elhangzott bírálatok jogosak. Nem mindegy, mi a hírünk a világban - folytatta -, múltunk kiemelkedő emlékeinek megismertetése feltétlenül szükséges. E tevékenységet jelenleg két szervezet: a múzeumok és az idegenforgalmi hivatalok látják el. Az e téren tapasztalható hiányosság megszüntetése érdekében a Minisztérium 1971-től évente közös "Múzeumi és Műemléki Hónapot" szervez, s ehhez kéri a résztvevők támogatását.

Az előadó elismeréssel nyilatkozott e mozgalom kezdeményezőiről: a Heves megyei és debreceni múzeumokról, valamint Nagykanizsáról, ahol a közelmúltban sikeres műemléki járőrversenyt szerveztek a város valamennyi iskolájának részvételével.

A konferencia résztvevői ezután autóbuzs kiránduláson vettek részt és szakvezetők útmutatásával megtekintették Pannonhalma bencés főapátságának híres épületegyüttesét.

A második napon a hozzászólásokra került sor. Elsőként dr. K i s s G y u l a (Szombathely) a műemléki albizottságok fiatalításáról, a fiatalok fokozottabb bevonásának lehetőségei-

ről beszélt. Elmondta, hogy kevés a fiatalok honismereti tudása, nem ismerik kellően hazánkat. Ennek részben az is az oka, hogy olcsóbb külföldre utazni; Magyarország megismerése méregdrága. Meg kell ezért teremteni a fiatalság olcsó utaztatását és ennek kellő szellemi tartalmat kell adni. Javasolta, hogy a KISZ, a HNF és az OMF szervezzen "országjáró" mozgalmat. Beszélt a TV jelentőségéről és a műemlékvédelemmel szembeni sajnálatos tartózkodásról, végezetül pedig felvetette egy országos műemléki vetélkedő gondolatát.

Dr. É r i I s t v á n (Veszprém) a fennálló problémákat taglalta. Elmondta, hogy a helyreállított romok karbantartása megoldatlan és sürgette ennek végleges, központi rendezését. Utalt a temetők és köztéri szobrok, keresztek stb. elhanyagolt, gazdátlan voltára. Beszélt a kiviteli kapacitás hiányáról és hangsúlyozta a műemléki apparátus részleges decentralizálásának szükségességét, mellyel a hatósági ellenőrzés életképesebbé válna, a fennálló kiviteli nehézségek megoldhatók lennének. Foglalkozott a műemléki kiadványok válságos helyzetével és beszámolt kezdeményezésükről - saját kiadványaikat maguk kívánják árusítani -, majd taglalta a kényszerű megoldás visszasságait.

C z i g á n y J e n ő (Győr), ismertette a műemlékvédelem helyi kezdeményezéseit, korai tevékenységét. Elmondotta, hogy Győrben is közel 100 éves múltra tekintheti vissza a műemlékek szervezett védelme. Ezután hangsúlyozta az ismeretterjesztés fontosságát és kiemelte a helyi köznevelés jelentőségét, mert munkájuk legfőbb eredményét abban látja, hogy a győriek megismerték városukat. Beszélt az ipari emlékek megóvásának fontosságáról és végezetül a műemléki "utánpótlás" neveléséről.

Dr. S z e n t m i h á l y i I m r e (Zala megye), beszámolt a göcseji szabadtéri néprajzi múzeum létesítéséről, az úttörő munka pozitív tapasztalatairól. Elmondta, hogy a létrehozásban jelentős támogatást élveztek, de ma senki sem segíti anyagilag a múzeumot. Ismertette a tavaly Szabolcsban tett szervezett kiutazás sikerét, melyet idén a Múzeumi és Műemléki Hónap keretében folytatni kívánnak.

Dr. M o r v a y P é t e r a népi-építészet emlékeinek megmentéséről beszélt. Javasolta, hogy kisebb tájegységek népi emlékeit nevezetes történeti helyek - pl. Niklán a Berzsenyi-kúria, vagy Zala községben Zichy Mihály kastélya - köré kellene telepíteni. Beszélt a műemlékvédelem izlésnevelő, történeti szemléletet alakító szerepéről, a szervezett országjárás fontosságáról.

Dr. L e t é n y i Á r p á d (Hajdú megye), hangsúlyozta a tanácsi és műemlékvédelmi szervezet jó kapcsolatának szükségességét. Elmondta, hogy bár megyéjük műemlékekben viszonylag szegény, mégis egyre fokozódik ezen emlékek megbecsülése. Kifejtette a központi műemléki propaganda-bázis létrehozásának fontosságát, majd utalt a közös múzeumi és műemléki hónap rendezésében rejlő lehetőségekre.

Dr. B a k ó F e r e n c (Heves megye) ismertette az Egerben ez évben meginduló Műemléki Nyári Szabadegyetem célkitűzéseit, majd az egri vár fenntartási problémáival foglalkozott. Az ismeretterjesztés fontosságáról szólva elmondotta, hogy helyi erőből filmet és diaszorozatokat készítettek Heves megye műemlékeiről.

H. S z a b ó B é l a (Borsod megye) a természetvédelem és műemlékvédelem kapcsolatait fejtegette.

B o z s ó F e r e n c (Kalocsa) ismertette a műemlékbarátok továbbképzését célzó tanfolyam sikerét és előnyeit, majd beszélt a helyi sajtó szerepéről, tudatformáló támogatásáról, s javasolta ennek sokrétű kihasználását.

O t t L á s z l ó (Heves megye) ismertette az egri vár és városközpont rekonstrukciós munkáit, s ennek kapcsán utalt a műemlékvédelem több mint százestendő helyi vonatkozásaira. Beszámolt a Heves megyei MAB megalakulásáról, majd a résztvevőket meghívta Egerbe, e szép város vendégszeretetét ajánlva a következő országos értekezlet színhelyéül.

T a t á r D e z s ő (Székesfehérvár) ismertette az Alba Regia napok szervezését, Székesfehérvár 1000 éves jubileumának előkészítését.

B o d n á r G y u l a (Győr) foglalkozott a népi-építészet emlékeinek megmentésével, a helyi szervezetek ezirányú erőfeszítéseivel és eredményeivel.

Dr. S o m o s k ő y I s t v á n (Nógrád megye) a tanácsok és a műemlékvédelem kapcsolatának lehetőségeit fejtette ki, majd beszélt a műemléki környezet védelmének fontosságáról és hangsúlyozta a népi emlékek helyszíni megőrzésének jelentőségét.

V i n c z e C s a b a (Vas megye) ismertette megyéje műemléki problémáit, külön kiemelte a cáki pincesor megmentéséért tett intézkedéseket, majd méltatta a műemléki hatósági munka nehézségeit, napi küzdelmeit.

Az értekezlet Dr. D e r c s é n y i D e z s ő n e k , az OMF igazgatóhelyettesének zárószavával ért véget. Elemezte a műemlékvédelem centralizálásának kérdését, kifejtve, hogy azokon a területeken, ahol ennek előfeltételei biztosítottak kellő előkészítéssel a decentralizálás is elképzelhető. Súlyponti feladatnak ítélte meg az ifjúság bevonását a műemlékvédelmi munkákba. Részletesen megtárgyalta a romok fenntartásának súlyos problémáját, a megoldás lehetőségeit, majd a skanzenek támogatásáról beszélt, leszögezve a helyszíni védelem elsődlegességét és kiemelve ebben a helyi szervek fontos szerepét. Taglalta a műemléki propaganda jelentőségét, hangsúlyozva a film, a TV és ismeretterjesztő anyagok szerepét, fontosságát. Megállapította, hogy az értekezleten sok fontos, a jövőt tekintve felhasználható gondolat hangzott el, amelynek megvalósítását az OMF szorgalmazni kívánja, majd reményét fejezte ki, hogy közös erőfeszítéssel megteremthető a műemlékbarát közhangulat, amely a munka egyik alapfeltétele.

Az összefoglaló után kiosztották a legjobban dolgozó társadalmi

aktívák kitüntetéseit és jutalmait. (A művelődésügyi miniszter dr. Bakó Ferencet miniszteri dícséretben, Dr. Tábori Györgyöt és dr. Éri Istvánt jutalomban részesítette.)

A második nap programja győri városnézéssel zárult, amelyet Czigány Jenő, a város avatott ismerője vezetett, a helyszínen bizonyítva a műemléki ismeretterjesztés jelentőségét.

A kialakult hagyományoknak megfelelően az értekezlet egésznapos autóbuzskirándulással zárult. A résztvevők megtekintették Lébény, Fertőd, Fertőszéplak és Fertőrákos műemlékeit, Sopron ősi városának gazdag látnivalóit, majd Nagycenken Széchenyi egykori kastélyát és mauzóleumát.

Kriszt György

Észtország múzeumaiban

Ez év tavaszán baráti meghívásra egy hónapot töltöttem Észtország fővárosában, Tallinnban. Érdeklődésem és foglalkozásom miatt is, de mert házigazdáim is muzeológusok voltak, sok időt tölthettem Tallinn múzeumaiban, sőt sikerült a másik nagymúltú észt város: Tartu múzeumait is meglehetősen megismernem. Tapasztalataimról röviden a következőkben számolhatok be:

Tallinnban sétálva olyan érzése támad az embernek, hogy megelevenedett a történelem, hogy egy óriás keze visszaforgatta az idő kerekét. Nemcsak az épen maradt városfalak, tornyok és kapuk, de a régi városrész sok-sok középkori épülete, a keskeny, ódon hangulatú utcák is igazolják a közkeletű megállapítást: Tallinn - m ú z e u m v á r o s. Ez a mondás kissé módosított formában is érvényes: Tallinn a m ú z e u m o k v á r o s a. Ha azonban valaki - főleg szakember - végigjárta Tallinnban a valóban nem kis számú múzeumot, nem a másutt megszokott képpel találkozik. Az első szembetűnő különbség, hogy a város a legkülönfélébb, speciális profilú múzeumainak (Művészeti Múzeum, Színházi és Zenei Múzeum, Történeti Múzeum, Városi Múzeum, E. Vilde Irodalmi Múzeum stb.) kiállításai általában nem a várakozásnak megfelelő látványt nyújtják.

Eleinte azt gondoltam, hogy mindez azért van, mert kevés a kiállítható anyaguk; ez reális elképzelés is lehetne, tekintetbe véve az észt földet évszázadokon át pusztító és a történeti, kulturális értékeket sem kímélő szakadatlan harcokat, csatározásokat. Meglepődve tapasztaltam azonban, hogy az egyes múzeumok gyűjteményei, raktárai milyen gazdagok tárgyi emlékekben,

írásos anyagokban, s ráadásul általában restaurálva, rendbetéve, kiállításra készen sorjáznak mintaszerűen a polcokon. Hogy miért nincsenek még sem kiállítva? Erre is hamarosan megkaptam a választ.

Ami egyfelől előny, az nagy nehézségek okozója lehet más vonatkozásban. Mert nagyszerű, hogy épségben maradt a város középkori épületeinek zöme - szinte páratlan eset ez, és páratlan kincs -, ám ezek az épületek adnak otthont a rendkívül gazdag gyűjteményeknek is, és lehet, hogy a középkorban e házak tágas épületeknek számítottak, a múzeumi gyűjtemények bemutatására ma semmiképpen sem elegendőek. Így bármilyen csodálatos is az, hogy a tallinni Történeti Múzeum az egykori Nagykereskedő Céh gótikus épületének ódon falai között kapott helyet (az épület maga is "kiállítási tárgyként" hat), gazdag anyagának teljesebb bemutatásához szüksége lenne új kiállító helyiség - sőt helyiségek - építésére. Egyenlőre azonban még Tallinnban is lakásproblémákkal küszködnek, s így - bár több múzeum bővítését is kilátásba helyezték már - a megvalósulásra még várni kell. A múzeumok vezetői - helyesen - úgy határoztak, hogy az épületgondok megoldásáig a súlyt a múzeumi munkában a gyűjtő- és rendszerező-, illetőleg a tudományos feldolgozó munkára helyezik. A raktárak gazdagságának ez lehet az egyik titka.

A g y ű j t ő m u n k a , amely az észtországi múzeumi gyűjtemények alapját megvetette, a XIX. század első felében indult meg, az országos méretűvé szélesedett népdalgyűjtéssel. Később, a német és orosz elnyomással szemben nemzeti értékeket felmutatni kívánó mozgalom már nem csak a folklór-anyag gyűjtését tartotta feladatának, hanem a népi-nemzeti kultúra valamennyi emlékének feltárását és az utókor számára való megőrzését is. E mozgalomban néhány értelmiségi származású észti hazafi különösen jelentős szerepet játszott. Közülük az egyedülálló munkát végzett Jakob Hurst lelkész, aki gyűjtőmunkája eredményeként összeállította a világ leggazdagabb és legváltozatosabb népköltészeti antológiáját. Jakob Hurst tárgyi gyűjteménye vetette meg az Észti Néprajzi Múzeum alapját is. Ezt az intézményt később az első világháborút megelőző időszak nagy szellemi vezé-

re: a festő Kristjan Raud által ösztönzött második nagy néprajzi gyűjtőkampány a világ egyik legnagyobb tárgyi anyaggal rendelkező múzeumává tette.

Hasonló kezdeményezésekre, lelkes hazafiak gyűjtőmunkájának eredményeire támaszkodva alakultak meg a többi észti múzeumok is. A Történeti Múzeum gyűjteménye például az 1842-ben keletkezett Észti Irodalmi Társaság tagjai által felkutatott és egybegyűjtött tárgyakból nőtt az ország vezető múzeumává, a Színházi és Zenei Múzeum pedig a neves zeneszerző: Peeter Söda hagyatékával indulva kezdte meg önálló létét.

A későbbiek folyamán ezek a gyűjtemények állami irányítással és szakemberek vezetésével nagyszerű eredményeket értek el. Számunkra ezt elsősorban a gyűjtemények számadatai bizonyítják.

A legrégebbi múzeum, az Észti Néprajzi Múzeum négy csoportba osztva kezeli gyűjteményét. Az elsőbe a munkaeszközök, a háztartási felszerelések és a népi iparművészeti tárgyak tartoznak; 1963-ban egyedül ebben a csoportban 56.885 db tárgyat tartottak nyilván. A második csoportban ebben az évben 1287 db, életmóddal kapcsolatos tárgy volt található, olyanok, amelyek a többi finnugor népek területéről származnak. A harmadik csoportban a más népektől, elsősorban az oroszoktól eredő tárgyakat őrzik, szám szerint 1886 db-ot. A negyedik csoport 5715 db tárggyal a kultúrtörténeti gyűjtemény. A múzeum egyes anyagegyüttesei külön-külön is rendkívül gazdagok; ilyen például a 3500 db-ból álló népi ékszergyűjtemény, a mintegy 3000 db-os gyapjúkesztyű és harisnya-kollekció. Gazdag a néprajzi témájú fotógyűjtemény is, amelyben - szintén 1963-as adatok szerint - 59.750 db pozitívot és 39.103 db negatívot őriznek.

A tallinni Történeti Múzeum gyűjteményében kereken 105.000 db tárgy és 50.000 fotó található. A legrégebbi tárgyak az i.e. VII. évezredből valók, a legújabbak pedig a szovjet korszakból.

E múzeum gyűjteménye is hosszú idők gyűjtőmunkája révén keletkezett. Az első darabokat még az észti öntevékeny régiséggyűjtők

szedegették össze a XIX. század elején. A mai gyűjteményben szintén igen értékes anyagegyüttesek, egyedülálló ritkaságok találhatóak bőséggel. Érdemes közülük megemlíteni a pergamenre írt kéziratokat, amelyek közül a legrégebbe a XIII. századból valók, vagy azokat a XIX. századi rajzokat, amelyek az Észtország területén lévő városokat ábrázolják. Figyelemreméltó a hatalmas pecsét-lenyomat gyűjtemény, valamint a helyi tengerhajózásra vonatkozó anyag is. A legújabbkori anyagból különösen a forradalmi mozgalommal kapcsolatos emlékek - ezen belül is a gazdag munkásmozgalmi zászló- és fotógyűjtemény -, valamint a különböző jelentős eseményekről - elsősorban a Nagy Honvédő Háború egyes mozzanatairól - észt művészek által készített rajzok, ábrázolások gyűjteménye nevezhetők egyedülállóknak. És mindez patikarendben és nyilvántartva!

A gyűjtemények gazdagságára és rendjére vonatkozó tapasztalataim egyébként általános érvényűek, minden múzeumra vonatkoztathatók.

Az észt múzeumokban a tudományos kutatómunkát nemcsak feladattá teszik, de egyben minden feltételt is biztosítanak hozzá. A tallinni Művészeti Múzeumban például hetenként rendszeresen tartanak nyelvórákat a muzeológusok számára a múzeum által fogadott nyelvtanárok. Általában tapasztaltam, hogy a múzeum frissen végzett munkatársai is legalább egy idegen nyelven beszélnek és olvasnak. Nyilván ennek köszönhető, hogy a muzeológusok speciális észt kutatási témáik ellenére alapos jártasságot mutatnak az egyetemes kultúrában is, és jobban ismerik a külföld értékeit, eredményeit például a mi átlag muzeológusainknál. A múzeumok kivétel nélkül hatalmas szakkönyvtárakkal rendelkeznek, amelyben a nyelvismerettel bíró munkatársak könnyen tájékozódhatnak. Cserekapcsolatok útján szinte minden külföldön kibocsájtott szakcikket, könyvet beszereznek. Sajnos csak elvétve fedeztem fel a cserepartnerek között magyar múzeumokat!

A muzeológusok kutatási eredményeiket törekszenek mielőbb is széles körben megismertetni. Ennek mások mellett egyik speciá-

lis módja a tallinni Állami Művészeti Múzeum sajátos előadásso-rozata. A plakátokon és meghívókkal is meghirdetett előadásokat a múzeum dolgozói szabályos időközönként saját munkatársaikból és más szakemberekből összegyűlt közönség előtt tartják. (Meg-jegyzendő: bárki más is részt vehet az előadásokon, mégpedig díjtalanul.) Az előadó a kutatásait részletkérdésekre is kitér-ve ismerteti, s így munkájának nemcsak végső, publikálásra ke-rülő eredménye, hanem az egész alkotói folyamat is ismertté vá-lik a kollégák előtt.

A tudományos eredmények publikálásának legelterjedtebb formája az észteknél is a múzeumi évkönyvekben közölt cikk, tanulmány. Az évkönyvek mellett azonban számottevőek azok a kb. 50 oldal terjedelmű, füzetformájú múzeumi kiadványok is, amelyekben - gazdag képanyaggal, orosz és németnyelvű rezümével - a legszebb gyűjteményi darabokat teszik közzé, alapos tanulmány kíséreté-ben. A tartui Néprajzi Múzeumban a népi ékszerek, a népviselet, a halászat eszközei, a képfestő minták és a csipkék voltak té-mái az ottjáratamig megjelent füzeteknek. E sorozat 1970 folya-mán több új füzettel gyarapodott, amikor is az ezévből megren-dezett finnugor kongresszusra való tekintettel bővebb anyagi eszközöket bocsátottak a Múzeum rendelkezésére.

A k i á l l í t á s o k kapcsán is említést kell tennem né-hány kedvező tapasztalatomról.

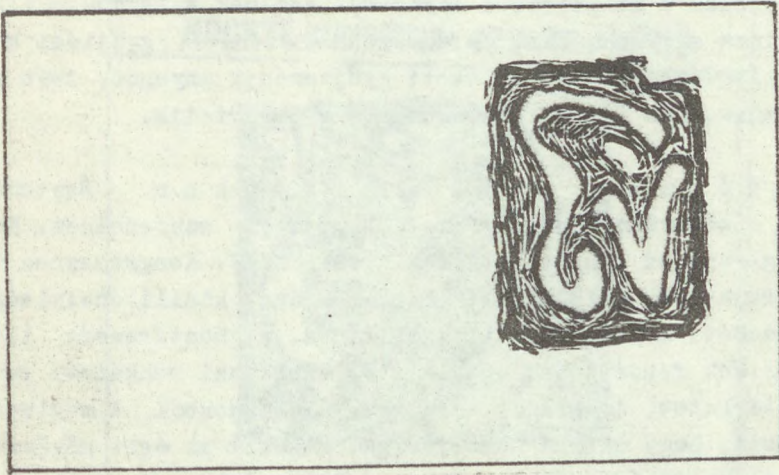
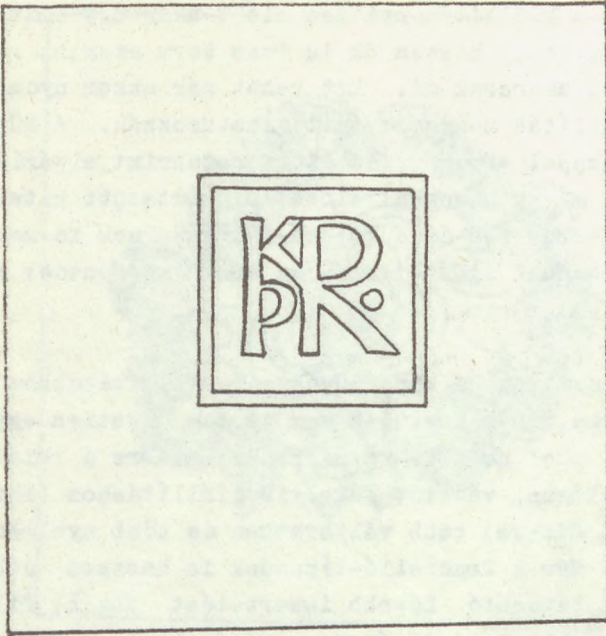
Észtországban közismerten fejlett a közizlés, magas színvonalú még a köznapi használati tárgyak alaki megformálása is. Nem cso-da, hogy magas művészi szintre emelkedett még az egyszerű, ki-állításra invitáló meghívók, a múzeumi rendezvényekről tájékoz-tató kártyák kialakítása is. A nálunk használatosaknál kisebb méretű, többnyire kétlapos nyomtatott meghívó kártyák az ötle-tesség kimeríthetetlen forrásaivá váltak az észti grafikusok ke-zén. A meghívók egyik gyakori típusa a kiállítóművész nevének kezdőbetűiből kialakított, egyetlen színes folt elé helyezett, vagy máskor csupán színes kerettel övezett kompozíció, mint azt például a két neves festőttestvér: Kristian és Paul Raud emlék-kiállításának meghívóján (1. ábra) láthatjuk.- E típusnak egy-

színyomású változata Enn Volmere kiállításának meghívója (2. ábra). Másféle kiállítások meghívóját a kiállítás témáját összefoglalóan érzékeltető művészi ábrával díszítik (3. ábra) és előfordul azokon a rajz és a szöveg izléses kombinációja is (4. ábra).

Néhány elemre épül ugyan valamennyi megoldás, ám ezeket olyan ötletgazdagsággal, annyi találékonysággal és izléssel variálják, hogy szinte külön művészeti ággá fejlődött a meghívók tervezése, kivitelezése. Bizony nem ártana ezt a "műfajt" nekünk is alaposabban szemügyre venni, s a mi - csupán a nyomdai betűket alkalmazó - egyhangú kiállítási kártyáink helyett néha valami hasonló megoldást is alkalmazni. Egy ilyen meghívó ugyanis feltétlenül felkelti az érdeklődést a propagált kiállítás iránt, már csak azért is, mert hangulati ízelítőt is ad az ígért kulturális élményből.

A k i á l l í t á s i p l a k á t o k tekintetében - noha ezek is szépek és ötletesek - úgy érzem, nem kerültek elének az észt múzeumok. A mieinkhez hasonlóan ők is szívesen díszítik képzőművészeti kiállításuk plakátjait a kiállító művész egy vagy több művéről készült reprodukciókkal. Nagyobb változatoságot a történeti, néprajzi és az évfordulós kiállítások plakátjai mutatnak: ezek sok esetben felkért művészek igényes alkotásainak bizonyulnak.

A k a t a l ó g u s o k (elsősorban a képzőművészeti kiállításokhoz szólóak) szintén a mieinkhez hasonló felfogásban és színvonalon készülnek. Egy, az előállításuknál alkalmazott ügyes fogásra azonban fel kellett figyelnem. A nyomda náluk is olyan gondot okoz, mint nálunk, ott is állandó az üzemek túlterheltsége, és ezért korábban ott is állandó volt az aggodalom, hogy elkészülnek-e a nyomdatermékek időre. Ennek a bizonytalanságnak a kiküszöbölésére egyszerű módszert találtak: a rotaprint- és a xerox-eljárások ott is könnyebben elérhetőek és gyorsabbak, s bár ezek minősége gyengébb, mint a nyomdai úton előállított anyagé, a két eljárás ötvözete igen jó lehetőséget kínált. A kiállítás katalógusába kerülő képek és az előszó ki-

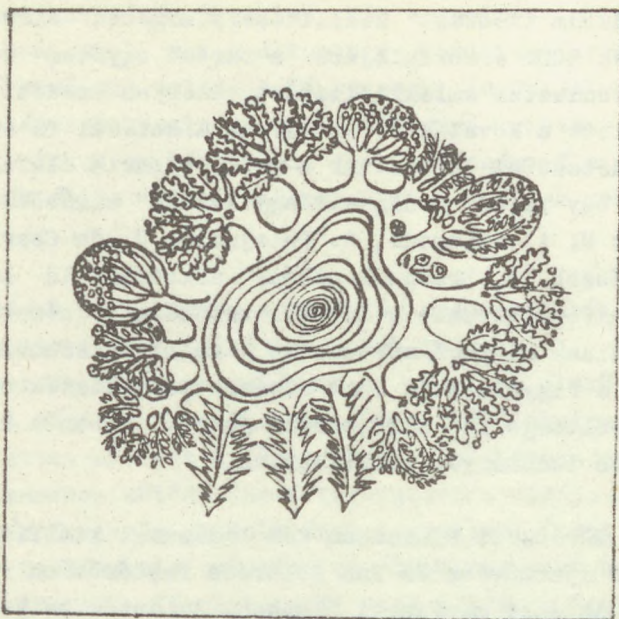
Fent: 1. ábra. Kristjan és Paul Raud neves festőművészek emlék-kiállításának meghívója.

Lent: 2. ábra. Enn Volmere kiállításának értesítő kártyája.

nyomtatására a kiállítás nyitása előtt akár egy esztendővel is már lehetőség van, hiszen ők is éves terv szerint rendezik kiállításukat, akárcsak mi. Ezt tehát már akkor nyomdába adják, amikor a kiállítás megrendezését elhatározzák. A művek jegyzékét néhány nappal a megnyitás előtt rotaprint eljárással állítják elő, s a már hónapokkal előbb kinyomtatott katalógusba helyezik. Így tetszetős és a kutatási igényeknek is megfelelő katalógusokat tudnak előállítani, és ami igen fontos: mindig idejében.

Katalógusok nem csak a képzőművészeti kiállításokhoz készülnek. Sem Tallinnban, sem Tartuban nem jártam egyetlen egy olyan múzeumban sem, ahol ne állt volna rendelkezésre a kiállítást ismertető katalógus, vezető; némelyik kiállításhoz (Történeti Múzeum, Városi Múzeum) több változatban és több nyelven is kaphatók voltak. Már a leporelló-típusúak is hasznos útbaigazítók, ha azonban a látogató bővebb ismertetést óhajt, fillérékért - 10-től 40 kopekig terjedő áron - vásárolhat vaskosabb, 50-100 oldalas, gazdagon illusztrált, könyvszerű ismertetőket is. Ezek már nem csak a kiállítások anyagáról szólnak a termék, illetve a vitrinek sorrendjében, de a múzeum történetét, gyűjtési körét, a kiállításokon be nem mutatott gyűjteményi anyagot, több esetben a múzeumban folyó kutatómunkát is ismertetik.

Az időszaki kiállításokon Észtországban is elsősorban képzőművészeti bemutatók szerepelnek. Kellemes meglepetést okozott nekem az SZKP XXIV. Kongresszusa tiszteletére a tallinni Művészek Háza elegáns kiállítóhelyiségében megrendezett képzőművészeti kiállítás. A Köztársaság legjobb művészeinek festészeti, grafikai és szobrászi munkáiból rendezték a tárlatot, javarészt tematikus alkotásokból. A meglepetést az okozta, hogy milyen komolysággal kezelik az észt művészek az ilyen és hasonló témákat. Nem a nálunk még ma is gyakori - a rossz értelemben vett "szocreál" stílusban fogant - sematikus műveket láttunk itt, hanem korszerű felfogásban előadott, a jelen művészeti irányzataiból a legelőbbre mutató megoldásokat felhasználó, valóban művészi produktumokat. Különösen a grafikai anyag volt egységesen magas szintű.

NOORTE KUNSTNIKE TEOSTE NÄITUS

Fent: 3. ábra. A Tájkép az észti művészetben című kiállítás meghívója.

Lent: 4. ábra. Az észti fiatal művészek 1966.évi bemutatkozó kiállításának meghívója.

A Városi Múzeum időszakai kiállítóhelyiségében Albrecht Dürer születésének 500. évfordulójára a tartui egyetem könyvtárának anyagából rendeztek emlékkiállítást, amelyen eredeti Dürer metszetek mellett a követők és kortársak alkotásai is szerepeltek. 18 kiváló metszetet láthattunk a mester "Mária élete" című sorozatából, egy lapot pedig a "Nagy Passió" címűből. Dürer munkái mellett M. A. Raimondi, A. Polajuolo, U. da Capri, A. Holbein és idősebb P. Brueghel néhány alkotását is láthattuk. A kiállítás híven tükrözte a XIV-XV. század nagy német mesterének és kortársainak ragyogó művészetét. Felhívta azonban egy másik dologra is a figyelmet: az észt művészettörténészek alapos szakmai felkészültsége is kifejezésre jutott ebben a hosszú kutatást igénylő tudományos kiállításban.

A tallinni Művészeti Múzeumban két időszakai kiállítást láttam: Helene Kuma iparművész és Enn Pöldroos festőművész retrospektív tárlatait. Az észt művészeti életben jelentős helyet elfoglaló kerámikus és művészettörténész Helene Kuma kiállítása a korai művektől a legújabb alkotásokig ismertetett meg bennünket munkásságával. Az étkészletektől az ötletes fűszertartókon át a díszedényekig, a hagyományos formáktól a figurális és elvontabb formavilágú dekoratív díszítményekig mindent megtaláltunk ebben az évtizedeket átfogó munkásságban. A tárlók és a vitrinek segítségével választották el a rendezők egy-egy korszak alkotásait, a kronológiai sorrend jól segítette a művész eddigi tevékenységének rendszerezését. Erről az iparművészeti bemutatóról bővebben is kell szólnom, mert a k i á l l í t á s r e n d e z é s szempontjából is tudott újszerűt nyújtani. Észt kiállítások magyarországi bemutatóin is tapasztalhattuk már, hogy az iparművészeti anyag elrendezésében sokkal több ötletet, újszerű megoldást alkalmaznak, mint nálunk. E bemutatónál jócskán volt alkalmam mindezt saját körülményeik között is megfigyelni. Fő rendezési szempontjuk az iparművészeti, a kerámia tárgyak funkcióban való bemutatása. Láttam falra szerelhető virágtartókat, amelyekben jelzésképpen a rendeltetés érzékeltetésére egy-egy szál virág volt elhelyezve. Más esetekben, például a padlóvázák és a faliképek közös, egymásmelletti szerepeltetése egy sarokban, nemcsak a tárgyak funkcióját mutatta meg, de egyben

felhasználási lehetőségeiket is: kis enteriőrt alkottak. Egy másik tárlaton, ahol nem a dekoratív kerámiaedények, hanem a bennük levő virágok voltak a lényegesek (a Tuljak-étterem virágpavillonjának tavaszi virágkiállításán) viszont az edények maradtak szerényen a háttérben. Ezek a "fogások" azonban sohasem bontották meg a kiállítás egységét, hatásuk sohasem vált uralkodóvá.

Más kiállítások nem annyira a rendezés szempontjából, hanem inkább a bemutatott anyag minősége miatt tetszetek. E tekintetben a legnagyobb élményt számomra a tragikus életű, fiatalon elhunyt észt művész: Ülo Sooster (1924-1970) posthumus kiállítása jelentette, amelyet a tartui Művészeti Múzeum mutatott be. A szürrealizmushoz kötődő festő leggyakoribb témája a női test, illetve a termékenység gondolatának leegyszerűsített ábrázolása volt, amely festményein víziós látványokban, asszociációs képekben jelentkezik. Kétségtelenül ezek a művész legszuggesztívebb alkotásai, bár a korábbi, expresszionizmus-érlelte munkái is komoly tehetségről tanúskodnak. Illusztrációi közül megdöbbentő volt látni egy vitrinben a fél esztendőn belül eltávozott három nagy észt klasszikus író: Sirge, Tuglas és Smuul műveihez készített rajzait.

Ugyancsak itt, Tartuban láttam egy Tallinnban összeállított és ott is bemutatott, igen figyelemre méltó anyagot: az 1944-ben a német megszállás elől Svédországba emigrált és azóta is ott élő kiváló észt művész: Eerik Haamer műveiből. Ez a kiállítás értékes anyagán túlmenően azért is felkeltette a figyelmemet, mert érdekes törekvést testesített meg. Egyik tagja volt annak a kiállítás-sorozatnak, amely azokat az észt művészeket mutatja be, akik a harmincas években Észtországban kezdték ugyan művészi pályafutásukat, ám később, a háború és a német megszállás időszakában külföldre kényszerültek s azóta is ott tevékenykednek. Jelentős művészek ezek, akik felé mostanában fordul a figyelem. E kiállítás-sorozat feladata, hogy megismertesse a művészetszerető közönséggel őket, akik - bár hazájuktól távol folytatják művészi tevékenységüket - mégis az észt képzőművészet részeseinek tartanak.

Az észti múzeumok állandó kiállítása ihoz érkezve ellent kell állanom annak a kínálkozó lehetőségnek, hogy akárcsak a legvázlatosabb formában is ismertessem őket; csak általánosságban - és egy-két példa bemutatásával - szólhatok néhány szót róluk.

Említettem már, hogy az észti múzeumok kivétel nélkül hatalmas mennyiségű tárgyi anyaggal rendelkeznek. Ez érezhető kiállításiakon is. Válogatottan szép tárgyakat látunk kiállítva, beleértve a legújabbkori anyagot is (ami nekem azért volt feltűnő, mert nálunk a többi múzeumi szakág tárgyi anyagához viszonyítva ez lényegesen szegényesebb). A nagy tárgyi bőség határozza meg a kiállítások jellegét is. Mindenütt a tárgyak beszélnek, s nem pedig az azok jelentőségét, szerepét hangsúlyozni kívánó kiállítási fogások, installációs és kísérő eszközök. Emiatt - a szép tárgyak ellenére is - egyhangúbbak a vitrinek, kevésbé látványosak a termek, mint a nálunk megszokottak. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a kiállítások rendezése terén elmaradtak lennének. A beépítések tekintetében ugyanis helyenként - ahol a helyszűke nem gátolta - nagyszerű megoldásokat láttam. Így a Színházi és Zenei Múzeumban is, amely a régi vár egyik bástyájában kapott helyet. A dalostalálkozók történeti anyagát bemutató teremben például a vár régies hangulatához, de ugyanakkor a kiállítás témájához is igazodva az anyag egy részét eredeti - hatalmas, falbavájt mélyedésbe illesztett - nagyszerű színes üvegablakon, ólomüvegen exponálták igen hatásosan. Ötletesnek találtam a Történeti Múzeumban a különféle térképek alkalmazását; rendkívül mutatós volt például az Észtország különböző területeiből összerakott térkép, amelyen az egyes megyéket nem szorosan egymás mellé, hanem a megyehatárok vonalában néhány milliméteres távolsággal illesztették, s így az alapkarton ki-látású kék és vörös színei az egész ábrázolást erőteljesen hangsúlyozták. Érdekes volt a tablóból kiugrasztott fél házmakett is, amely a sok fényképpel és rajzzal dolgozó dokumentációs ki-állítási-részben igen üdítőleg hatott.

A múzeumok gyakran nem központi épületeikben, hanem a város különböző pontjain fekvő kiállítóhelyiségekben, emlékszobákban

mutatják be anyaguknak egy-egy kisebb téma köré csoportosított részét. A tallinni Városi Múzeum munkatársai például a város egyik lakóházában az illegális Kommunista Párt gyülekező helyét rendezték be, a városháza nevezetes műemléképületében pedig várostörténeti kiállítást létesítettek. Ők állították fel a Kiek in de Kõk műemlékbástyában a bástya történetét és a lõfegyverek fejlõdését bemutató állandó kiállítást is. E kiállítások is - csakúgy mint a többiek - igen hangulatosak, s bennük ismét együttesen jelentkezett a műemléki környezet elõnyös hatása és az észti kollégák sokat emlegetett izlése és magas szakmai tudása.

Tapasztalataim összegezéseként elmondhatom, hogy az észti múzeumok gyûjtõtevékenységének nagy üteme, precizitása, a mintaszerû nyilvántartások és belsõ rend, a munkatársak elmélyült tudása, igényességük, lelkeségük a feladatok végzésében voltak azok a legfontosabb élményeim, amelyekben egyhónapos tanulmányútam során mindenütt részem volt. S ezek mind olyan erények, amelyek miatt érdemes kapcsolatainkat az észti múzeumokkal s a bennük dolgozó kollégákkal fokozottabban kiépíteni.

Szabó István

Muzeológiai és muzeográfiai vonatkozású fontosabb folyóiratok jegyzéke

Acta Musei Nationalis Pragae

v Sborník Národního v Praze

Acta museorum agriculturæ

Vestník selskohojajstvennih muzeev - Anzeiger-
blatt der Landwirtschaftsmuseen - Journal of Ag-
ricultural museums - Bulletin des Musées agricoles

Association internationale des musées d'agri-
culture

Praha 2. Slezská 7.

(évenként)

Africa-Tervuren

"De Vrienden van het Koninklijk Museum voor
Midden-Afrika" - "Les Amis du Musée royal de
l'Afrique Centrale"

Chaussée de Louvain 13. Tervuren

(negyedévenként)

⁺ A jegyzéket az UNESCO-ICOM Muzeográfiai Dokumentációs Köz-
pontja a hozzá érkező kiadványok alapján állította össze és
1971. augusztusában jelentette meg. Azoknak a folyóiratoknak
címeit és adatait közli, amelyek elsősorban a múzeumi munka el-
vi és módszertani kérdéseivel foglalkoznak; az egyes múzeumok
tevékenységét ismertető jelentés-jellegű kiadványok felsorolá-
sát mellőzi.

A címeket az eredeti összeállítás szerint közöljük. A szövegben
két kisebb változtatást végeztünk: saját folyóiratunk, a Múzeu-
mi Közlemények adatait pontosítottuk, továbbá az egyes folyói-
ratok címe mellett magyar nyelven adjuk a megjelenés gyakorisá-
gára vonatkozó adatot.

A jegyzék közreadásával segítséget kívánunk nyújtani múzeuma-
inknek külföldi kapcsolataik, kiadványcseréjük szélesítéséhez.

AGMANZ News

The Art Galleries et Museums Association of New Zealand

c/o Auckland City Art Gallery
2nd Floor, Town Hall, Auckland 1.

The Annual - Annales Museums, Éducation-Cultural
action - Musées éducation-action culturelle

Icom. c/o Mrs. Renée Marcousé
25. Charles Street, London W 1. (évenként)

Art and archeology technical abstracts (formely
IIC Abstracts)

Circulation Department, AATA
c/o New York University
Conservation Center
Institute of Fine Arts
1. East 78th Street, New York, N.Y. 10021. (félévénként)

Australian Natural History

The Australian Museum
College Street, Sydney (negyedévenként)

Berliner Museen

Staatliche Museen des Preussische Kulturbesitz
1 Berlin 12 (Charlottenburg)
Jebenstrasse 2. (félévénként)

Bibliographie muséologique internationale

- International museological bibliography - Centre
de Documentation muséographique Unesco-Icom
1, rue Miollis, Paris 15e (évenként)

Bibliographie muséologique internationale

- International museological bibliography - Centre
de Documentation muséographique Unesco-Icom

Muzeologický Kabinet, Praha

(évenként)

Biblioteka muzealnictwa i ochrony zabytków

Osrodek Dokumentacji Zabytków

ul. Senatorska 13/15

Warszawa

Bibliothèques et musées de la ville de Neuchâtel

Neuchâtel

(évenként)

Bilten-informatica museologica

Muzejski Dokumentacioni Centar

Mesnicka ul. 5. Zagreb

Biuletyn informacyjny Zarządu muzeów i ochrony za-
bytków

Ministerstwo kultury i sztuki

Warszawa

(kéthavonként)

Boletim do Museu nacional de arte antica

Rua das Janelas Verdes, Lisboa

Boletín de la Dirección de museos, monumentos y
lugares históricos

Dirección de cultura

La Plata, Argentina

Boletín INAH

Instituto nacional de antropología e historia

Cordoba 43, 45 y 47. México 7, D.O.

(negyedévenként)

Bollettino dei musei civici veneziani

San Marco 52. Venezia

(negyedévenként)

Bollettino dell'Instituto centrale del Restauro

Piazza S. Francesco di Paola 9. Roma

The British Museum Quarterly

The Trustees of The British Museum
Bloomsbury, W.C.1

(negyedévenként)

Bulletin d'information

Direction des Musées de France
Palais du Louvre - Pavillon Mollien
Paris 1er

(negyedévenként)

Bulletin de l'Association internationale pour
l'histoire du verre

Association Internationale pour l'histoire
du verre
Musée du verre, Quai de Maestricht 13
Liege

Bulletin de liaison des Musées d'histoire naturel-
le

Inspection générale des Musées d'histoire na-
turelle
57, rue Cuvier, Paris 5e

(negyedévenként)

Bulletin de liaison du Centre international d'étu-
de des textiles anciens

Centre international d'étude des textiles an-
ciens
34, rue de la Charité, Lyon

(félvévenként)

Bulletin des Musées de Belgique (Bulletin van de Musea van België)

Ministère de la Culture

Administration des Arts et Lettres

158, avenue de Cortenberg, Bruxelles

(évenként)

Bulletin du Laboratoire du Musée du Louvre

voir Laboratoire de recherché des Musées de France

Paris

(évenként)

Bulletin du Musée national de Varsovie

Muzeum narodowe

al. Jerozolinskie 3. Warszawa

(negyedévenként)

Bulletin of Museums Association, West Bengal

The Museums Association, West Bengal

14 Bidhan Sarani, Calcutta 6.

Bulletin UICN (trimestriel)

Union Internationale pour la conservation de la nature et de ses ressources

1110 Morges, Suisse

Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond

Balen van Andelplein 2, Voorburg

(évente ötször)

Nieuws - Bulletin

M. C. J. Du Ry

Lid Vooz de Vereniging "De Museumdag"

Korte Hoogstraat 31, Rotterdam

(havonként)

Carnegie Magazine

Carnegie Institute

4400 Forbes Avenue, Pittsburgh, Penna. 15213 (évenként
tízszer)

Časopis Národního Muzea

- oddíl přírodovědný (negyedévenként)
- Historické Muzeum (negyedévenként)

Národní Muzeum

Vaclavské náměstí 68. Praha

CMA/MC Gazette

Canadian Museums Association - Association
des musées canadiens

P.O. Box 1328, Station B

Ottawa, Ontario - (kéthavonként)

Curator

The American Museum of Natural History

Central Park West at 79th Street

New York, N.Y. 10024 (negyedévenként)

Dédalo. Revista de arte e arqueologia

Museu de arte e arqueologia da Universidade
de Sao Paulo Edificio dos Departamentos de
Geografia e Historia, Cidade Universitaria
"Armando de Salles Oliveira"

Caixa Posta 8105. Sao Paulo (félévenként)

Environment Southwest

San Diego Society of Natural History

P.O. Box 1390. San Diego, Calif. 92112 (havonként)

Ethnographica

Moravské museum

Náměstí 25, února 8. Brno

Faenza

Bollettino del Museo internazionale delle ceramiche in Faenza

Museo internazionale delle ceramiche

Via Campidori 2. Faenza

Field Museum of Natural History Bulletin

Field Museum of Natural History

Roosevelt Road at Lake Shore Drive

Chicago, Illinois 60605

(havonként)

Forschungen und Berichte

Staatliche Museen zu Berlin

102 Berlin, Bodestrasse 1-3

Hakubutsukan Kenkyu - The Museum studies

Japanese Association of Museums

c/o Kokuritsu Hakubutsukan, Ueno Park,

Tokyo

(negyedévenként)

History News

The American Association for State and Local History

1315 Eighth Avenue South

Nashville, Tennessee 37203

(havonként)

Icom News/Nouvelles de l'Icom

Icom

1, rue Miollis, Paris 15e

(negyedévenként)

IIC News

lásd: Studies in Conservation

Indian Museum Bulletin

Indian Museum

27 Jawaharlal Nehru Rd, Calcutta 13

(félévenként)

Indian Museums Review

Ministry of Education

New Delhi

Information VMS/AMS, Mitteilungsblatt des Verbandes der Museen der Schweiz - Bulletin d'information de l'Association des musées suisses

Schweizerische Landesmuseum

Postfach 8023, Zürich

Information für die Museen der DDR

Rat für Museumswesen

Information-Dokumentation

1162 Berlin, Müggelseedam 200.

Institut Royal du Patrimoine artistique - Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium Bulletin

1 Parc du Cinquantenaire, Bruxelles 4

(évenként)

Jahrbuch der Stiftung Preussischer Kulturbesitz

Stiftung Preussischer Kulturbesitz

Animallee 23. Berlin-Dalhem

(évenként)

Jahrbuch des oberösterreichischen Musealvereines

Oberösterreichischen Musealverein

Linz, Hauptplatz 18.

(évenként)

Jahrbuch Staatliche Kunstsammlungen Dresden

Staatliche Kunstsammlungen

Dresden, Georg-Treu-Platz 3,

(évenként)

Journal of Indian Museums

Museums Association of India

c/o National Museum

Janpath, New Delhi

Kalori. Journal of the Museum Association of Australia

Science Museum of Victoria

Swanston Street 304-328, Melbourne 3000

(félévénként)

Laboratoire de recherche des Musées de France

Laboratoire de recherche des Musées de France

Palais du Louvre, Paris 1er

(évenként)

Lore

Friends of the Museum; Milwaukee Public Museum

800 W. Wells St.

Milwaukee, Wisconsin, 53233

Metodický list

Kabinet muzejní a vlastivedné

práce při Národní muzeu

Praha I, Mála Strana, Lužického semináře 13.

The Metropolitan Museum of Art Bulletin

Fifth Avenue & 82nd Street

New York, N.Y. 10028

(évente kilencszer)

Mitteilungsblatt der Museen Oesterreichs

Verband Österr. Geschichtsvereine

1010 Wien I., Burgring 5.

(kéthavonként)

MNHN Noticiario mensual

Museo nacional de historia natural

Casilla 787, Santiago de Chile

(havonként)

Monumentum

ICOMOS

95 Groot Begijnhof, Leuven

Museum. A Journal of Museological studies

The Department of Museology

St. Paul's University (Rikkyo Daigaku)

Ikebukuro, Tokyo

Musées de Genève

Musée d'art et d'histoire

rue Charles Galland, Genève

(havonként)

Musées et collections publiques de France

Association générale des conservateurs des
collections publiques de France

Palais du Louvre - Pavillon Mollien

Paris 1er

(negyedévenként)

Musei e gallerie d'Italia

Associazione nazionale dei musei italiani

Piazza San Marco 49, Roma

(évente háromszor)

The Museologist

A Quarterly for the museum profession

Northeast Conference of Museums

Rochester Museum of Arts and Sciences

657 East Avenue, Rochester, N.Y. 14607. (negyedévenként)

Museoscienza

Museo nazionale della scienza e della tecnica
"Leonardo da Vinci"

Via San Vittore 21, Milano

(kéthavonként)

Museum

UNESCO

7, place Fontenoy, Paris 7e

(negyedévenként)

Museum Haaretz Bulletin

Museum Haaretz

Ramat Aviv, Tel Aviv

Museumjournaal

16 Nederlandse musea en culturale centra

Honthorststraat 16, Amsterdam

(kéthavonként)

Museumleven

Huisorgaan van de Belgische Museumvereniging
c/o Etnografisch Museum

Kloosterstraat 11, 2000 Antwerpen

Museum News

The Journal of the American Association of Museums
The American Association of Museums

2233 Wisconsin Avenue, N.W.

Washington, D.C. 20007

(havonként)

The Museum Studies

lásd: Hakubutsukan Kenkyu

Museums Association Monthly Bulletin

The Museums Association

87, Charlotte Street, London W1

(havonként)

Museums Calendar

The Museums Association

87, Charlotte Street, London W1 (évenként)

Museums Journal

The Museums Association

87, Charlotte Street, London W1 (negyedévenként)

Museums Journal of Pakistan

The Museums Association of Pakistan

c/o National Museum of Pakistan

1 Frere Hall, Karachi (évenként)

Museumskunde

Deutscher Museumsbund

Ägyptisches Museum

I, Berlin 19 (Charlottenburg),
Schlosstr. 70. (évente háromszor)

Museumsnytt

Norske Kunst - og kulturhistoriske museer &

Norske naturhistoriske Museers Landsforbund

St. Olavsgate 1, Oslo I. (negyedévenként)

Muzealnictwo

Osrodek Dokumentacji zabytków

c/o Muzeum narodowe

Poznan

Muzei i pametnici na kulturata

Sofija, Poscenskaja Kutija 548 (negyedévenként)

Muzej primenjene umetnosti. Zbornik - Musée des
arts décoratifs. Recueil de travaux

Muzej primenjene umetnosti

Beograd, Vuka Karadžica 18.

(évenként)

Muzejní a vlastivedné práce

Muzeologický Kabinet
Praha 1. Mala Strana,
Ul. Lužického semináře 13.

(negyedévenként)

Muzejní práce

Studijní, metodický a informační materiál
Muzeologický Kabinet
Praha 1, Mala Strana
Ul. Lužického semináře 13.

Muzejnoe delo v SSSR

Ministerstvo Kultury SSSR.
Izdatelstvo Iskusstvo,
Cvetnoj bulvar 25. Moskva,

Muzeologické sešity

Katedra muzeologie filosofické fakulty UJEP,
Muzeologické oddělení Moravského muzea v
Brně; Moravska galeria v Brně
Moravské muzeum
Brno, nám 25, února 8.

Múzeum

Metodický, studijný a informačný materiál
Muzeologický Kabinet při Slovenskom
národnom muzeu v Bratislave
Bratislava, Vajanského nabr. 13.

(negyedévenként)

Múzeumi közlemények

Országos Múzeumi Tanács
Budapest VIII., Múzeum krt 14-16.

(évente háromszor)

Natur og Museum

Naturhistorisk Museum
Aarhus, Universitetsparken

(negyedévenként)

Natur und Museum

Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft
6 Frankfurt/Main 1
Senckenberg-Anlage 25 (havonként)

Natur- und Nationalparke

Verein Naturschutzparke e.V.
7000 Stuttgart 1, Pfizerstrasse (kéthavonként)

Naturschutz- und Naturparke

Verein Naturschutzparke e.V.
7000 Stuttgart 1, Pfizerstrasse 7 (negyedévenként)

Neue Museumskunde

Rat für Museumswesen
DDR - 1162 Berlin, Müggelseedamm 200 (negyedévenként)

Nieuwsbulletin...

lásd: Bulletin van de KNOB

Notes d'information

Ministère des Affaires culturelles
3, rue de Valois, Paris 1er (negyedévenként)

Nouvelles de l'Icom

lásd: Icom News

Nouvelles des Musées d'Algérie

Sous-Direction des Arts et Musées
Parc Gatliff, Alger

Nouvelles du Musée d'Israël - The Israel Museum

News

Muzeion Israel
Hakiryá, Jerusalem (évente háromszor)

Nyt og Noter fra Kulturmuseerne

Nationalmuseet

Ny Vestergade 10, 1471 København K.

(kéthavonként)

Ochrona zabytków

Osrodek Dokumentacji zabytków

Warszawa, ul. Brzozowa 35

Osma

Suomen Museoliiton Vuosikirja - Finlands Museiförbunds Årsbok

Suomen Museoliitto - Finlands Museiförbund

Museokatu 5A, Helsinki

(évenként)

Der Präparator, Präparations-techniken für Naturwissenschaften
Museum, Medizin, Kultur- und Kunstgeschichte

Vereinigung der Präparatoren und Dermoplastiker Deutschlands E.V.

463, Bochum - Postfach 1404

(negyedévenként)

Revista muzeelor

Comitetul de Stat pentru cultură și artă

Căleă Victoriei 120, Sectorul 1

București

(kéthavonként)

Revue du Louvre et des musées de France

Conseil des musées nationaux

Conservation

Musées du Louvre, Paris 1er

(negyedévenként)

SAMAB

Bulletin of the South African Museums Association

- Bulletin Van de Suid-Afrikaanse Museumvereniging

South African Museums Association

P.O. Box 61, Cape Town

Sborník Národního muzea v Praze

/Řada A (Historical); Řada B (Přírodní vědy)
Řada C (Literární historie)/
Praha 1, Václavské nám. 68.

Schule und Museum

Arbeitsgruppe Museumspädagogik
DDR 108 Berlin, Unter den Linden 2. (évenként)

SEMC Notes

The Southeastern Museum Conference
c/o University of Arkansas Museum
University Hall, Fayetteville, Arkansas 72701

Standing Commission on Museums and Galleries - Report

2, Carlton Gardens, London SW 1

Studies in Conservation

The Journal of the International Institute for
Conservation of Historic and Artistic works
IIC, 608 Grand Buildings
Trafalgar Square, London WC2N 5HN (negyedévenként)

Studies in museology

Department of museology
(Faculty of Fine Arts)
M.S. University of Baroda, Baroda (évenként)

Svenska museer

Svenska Museimannaföreningen
c/o Norrbottens museum
Box 226, 951 01, Luleå (negyedévenként)

Terra

Los Angeles County Museum of Natural History
900 Exposition Boulevard
Los Angeles 90007, California

Vie des musées

Feuilles d'information de l'Association des Musées
de Belgique

c/o Musées royaux des beaux-arts et d'histoire
Bruxelles

Vijesti muzealaca i konzervatora hrvatske

Muzejski Dokumentacioni Centar
Zagreb, Mesnicka 5

Vlastivedný Časopis

Časopis pre Vlastivednu pracu, kulturnu historiú,
pamiatky a múzea

Vydavateľstvo Obzor
Bratislava, Volgogradská 8

Vyberova bibliografija zahranicnej muzeologickej li-
teratury za rok

Muzeologický Kabinet
Slovenského Národného Muzea
Bratislava

(évenként)

Vyberova bibliografija zahranicnej muzeologickej li-
teratury za rok

Muzeologický Kabinet
při Národní Muzeu
Praha

(évenként)

Western Museums Quarterly (Quarterly)

Western Regional Conference of the AAM
Arizona State Museum
University of Arizona
Tucson, Arizona

Western Regional Conference Newsletter

Western Regional Conference of the AAM
c/o Arizona State Museum
University of Arizona, Tucson, Arizona

Zambia Museums Journal

National Museums of Zambia

c/o Livingstone Museum

P.O. Box 498, Livingstone, Zambia

Zborník Slovenského Národného Muzea-Etnografia His-
toria

Slovenské národné múzeum Martine

Martin

(évenként)

+ + +

Dr. Mezősi Károly
(1907-1971)

1971. július 4-én váratlanul elhunyt dr. Mezősi Károly történész, irodalomtörténész, a szegedi egyetem magántanára, a Pest-megyei Múzeumi szervezet nyugalmazott igazgatója.

1907 január 15-én született a Csongrád megyei Földeákon. Iskoláit Csongrádon és Kiskunfélegyházán végezte. Egyetemi tanulmányait Szegeden végezte, ahol 1928-ban történelem-magyar szakon tanári oklevelet és bölcsészdoktori címet szerzett. Ezt követően két évig a bécsi Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként történeti kutatásokat végzett, főleg a töröktől visszafoglalt területek kormányzására, település-, gazdaság- és társadalomtörténetére vonatkozóan. 1930-tól tanítóképzőintézeti, majd gimnáziumi tanár és igazgató Kiskunfélegyházán. Itt is folytatja történeti kutatásait és 1944-ben "Az Alföld története az újkorban" tárgykörből magántanári képesítést szerez Szegeden. 1952-62 között a félegyházi Kiskun Múzeum igazgatója, 1963-tól 1968-ig - nyugalomba vonulásáig - a Pest megyei Múzeumi Szervezet igazgatója.

Történeti kutatói munkásságának egyik legjelentősebb eredménye a "Bihar megye a török megszünése idején" c. műve. Szegedi és kiskunfélegyházi indítékok nyomán foglalkozik Móra Ferencsel, közben megjelenteti Félegyháza krónikáját, kiadja a 75 éves Félegyházi Tanítóképző történetét.

Levéltári kutatásai során fordul figyelme a Petőfi-kérdés felé, a témakör kutatottsága nem riasztotta el, sőt elmélyült és alapos munkára serkentette. A kérdés alapvető fordulatainak tisztázását köszönhetjük neki. Sokat foglalkozott Petőfi és szülei-

nek származásával, a költő egyéniségét és sorsát, műveit meghatározó gazdasági és társadalmi háttér megrajzolásával. Külön tanulmányokat szentelt a költő egyes állomáshelyeinek (Dömsöd, Aszód, Kiskunfélegyháza) elemzésére, részletesen feltárva az onnan keltezett versek gazdasági, politikai, pszichikai és lélektani háttérét, körülményeit. Az alaposság volt fő eleme munkájának. Élete munkásságának java részét a Petőfi kutatás tölti ki, száznál is több cikket és tanulmányt jelentetett meg e témakörben. A Szépirodalmi Kiadó most tervezi megjelentetni összefoglaló művét "Közelebb Petőfihez" címmel.

Jelentős eredményeket ért el a Kiskún Múzeum, majd a Pest megyei múzeumok fejlesztésében is. A Pest megyei Múzeumi Szervezet létrehozása Mezősi Károly munkája. Muzeológusi tevékenységeként is következetesen folytatta irodalomtörténeti kutatásait. A dömsödi Petőfi Emlékmúzeum létrehozása és számtalan megyei Petőfi emlékkiállítás és előadássorozat jelzi munkásságát.

Fáradhatatlanul dolgozott utolsó percéig. Nagy tervei voltak a közelgő Petőfi jubileumra. Váratlan gyorsasággal ragadta el a halál. Nem hitt betegségének, orvosainak, keményen dolgozott, míg meggyengült szíve álljt nem parancsolt neki.

A magyar muzeológia, az irodalomtörténet, a Petőfi-kutatás nagy tudású, példamutató alaposságú kutatóját veszítette el benne.

+ + +

A Lehel-kürt szolgálatában

1913 májusában Jászberény városa megválasztott a Jász Múzeum őrévé, főgimnáziumi tanári állásomban természetesen mellékfoglalkozásuként, évi 500.- korona tiszteletdíjjal. Abban az időben én voltam az egész országban a legjobban dotált múzeumi ember a vidéken, az egy-két főhivatásút kivéve.

Addig kerülgettem hát gyermekkorom óta a múzeumokat, iskolai gyűjteményeket, hogy egy negyvenéves vidéki múzeum vezetője lettem. Azóta sem szakadtam el a múzeumügytől és az utánpótlás nevelésétől s ma sincs ilyen szándékom, bár az ideje talán el is érkezett.

... Hogy én a "jött-ment" ember - akinek ebben az erősen klerikális múltú és akkor jelenű városban nem éppen a legjobb hírem volt - hogyan kerültem ehhez a bizalmat feltételező megtiszteltetéshez, magam sem tudom. Hogy ennek ellenére sem tartottak megbízható embernek, annak magam voltam az oka. A tanári testületnek volt néhány erősen klerikális tagja, élükön a nagyváradi Szent László szabadkőműves páholy egykori buzgó tagjával, az egyébként nagyműveltségű Szombathy Istvánnal, aki sohase mondta

⁺ 1971. évi július hó 28-án 83 éves korában elhunyt Banner János ny. egyetemi tanár, előbb a szegedi, majd 1945-től a budapesti egyetem ősrégészeti professzora, a magyar régészet egyik "nagy örege". Főfoglalkozásban sohasem dolgozott múzeumban, mégis közel 60 éven keresztül lelkesen segítette munkával, tanáccsal, szakemberek nevelésével a magyar muzeológia ügyét. Néhány évvel ezelőtt megírta és a Szolnok megyei Múzeumi Adattár c. kiadványsorozatban közreadta érdekes visszaemlékezéseit pályája induló - a jászberényi múzeumhoz kapcsolódó - szakaszáról. Személyére és munkásságára való emlékezésül közöljük - a Szolnok megyei Múzeumi Szervezet szíves hozzájárulásával - e kb. 60 oldalas könnyed hangvétellű munkájából a fenti részleteket.

- vagy ha igen, kellemesebb tálalásban -, hogy "Párizs megér egy misét", de ő éppen a Pece-parti Párizst hagyta ott előbb a kultuszminisztériumi szolgálatért, amelyből később a jászberényi gimnáziumi igazgatóság nőtt ki. Közéjük tartozott Simonyi Gyula is, a cisztercitának indult, valóban nem tehetségtelen fiatal tanár. Neki régen elhalt édesanyja révén berényi családi összeköttetései voltak, köztük papi összeköttetések is.

Ő volt kiszemelve a múzeumőri tisztségre, amire becsületesen készült is. Résztvett az 1912 nyarán Kolozsvárt tartott régészeti tanfolyamon és a főfelügyelőségi szabályzat mintái nyomán, bizonyára Pósta Bélától kapott utasítások alapján, ő készítette el a múzeumi szabályrendelet tervezetét, amelyet a közgyűlés 1912 június 4-én tartott ülésén el is fogadott. Csaknem egy év kellett ahhoz, hogy a szabályrendeletet az illetékes hatóságok kezein keresztül végül is megerősítsék. Nem lehet mondani, hogy a közigazgatási apparátus nagyon elhamarkodta volna a dolgot.

Ez az idő tudtomon kívül nekem dolgozott, no meg Simonyi Gyulának, aki - és ezzel örökre eljátszotta a házasodni óhajtó helyi fiatalság szimpátiáját - udvarolni kezdett a közismerten keménykezü polgármester, Koncsak István leányának, Jászberény legnagyobb aranyhalának. És nem hiába. Nekem most már Ámor is segített, mert mire a szervezeti szabályzat jogerős lett, Simonyi Gyula barátom már eljegyzett vőlegénye volt Koncsak Ilonának.

... A tanfolyam kárbaveszett. A polgármester nem tartotta összegegyeztethetőnek a saját állásával, hogy a veje legyen annak a múzeumnak a vezetője, amelynek - hivatalából kifolyólag - ő a felettes hatósága. Kellett hát valakit keresni, aki alkalmas erre a tisztségre.

A tárgyalások rólam, nélkülem folytak, de hát amit két ember tud, az már ritkán szokott titok maradni. Most is így volt. Mire igazgatóm nagy jóindulattal magához hívott, hogy közölje velem a polgármester szándékát, én már tudtam róla, s kevéssel utóbb magától a polgármestertől is hallottam, hogy az igazgató -

letagadhatatlan szertári rendezési munkáim alapján, amelyben valóságos Augiász-istállóból kellett rendet teremteni - alkalmasnak tartana ugyan a múzeum vezetésére is, dehát mint helyettes tanár bármikor áthelyezhető vagyok.

... A polgármester ennek ellenére megkérdezte, hajlandó vagyok-e a megbízatást elvállalni. Hát ezt éntőlem nem kellett kétszer kérdezni. Nem a tiszteletdíj vezetett - bár a helyettes tanári fizetés mellett valóban rámfért -, hanem az a gyermekkori vonzalom, amely itt nem részletezhető módon mindig a gyűjtemények, múzeumok felé sodort. Még aznap megírtam a pályázatot és 1913 május 13-án a képviselőtestületi közgyűlés meg is választott.

A hírt nyájas mosollyal és nagy örömmel igazgatóm közölte velem először és ezzel, mivel más pályázó nem volt és senki sem fellebezett, hogy úgy mondjam: jogerőre emelkedett őre lettem Jászberény rendezett tanácsú város múzeumának.

... Átvettem tehát az egész gyűjteményt, amely a régi Jászkiúrt szálló - akkor rendőrség - stílusos épületének három, szerföltött ritkán szellőztetett szobájában volt elhelyezve. Ami három újabb és egy régebbi szekrényben és egy hosszú asztalon elfért, az egymás hegyén-hátán összezsúfolva feküdt. A zászlók a nem egészen száraz falakhoz támasztva, a Lehelkiúrt lakattal gondosan bezárva börtokjába (mintha bizony tokostól együtt nehéz lett volna elemelni) a mammutcsontokkal együtt az asztalon hevert. Az egyiptomi hamis Usepti és egyéb szobrok, a reichstadi herceg képével ellátott altwien csésze, néhány japán porcelán, őskori edény, La Tène pajzsdúdor és kard, békés egyetértésben várta ebből az odúból való szabadulását.

... Nem tudom leírni azt az összevisszaságot, amit itt múzeum helyett találtam. Talán azzal jellemezhetem a legjobban, amit az éppen ezidőtájon nálam járt nevelő nagynéném és nővérem innen távozva így foglaltak össze: minél kevesebbet járj ebbe az egészségtelen, dohos épületbe. Hát valóban nem soká jártam, mert már fedél alatt volt a városháza szárnyépülete, amelynek első emeletén négy helyiséget kapott a múzeum.

Nyárára a kulcsokat - leltár nélkül - visszaadtam Anti bácsinak, nem várt idegen invázió esetére. És én a kéthónapos vakáció egyik hónapjára Kolozsvárra utaztam, hogy az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárában Pósta Béla irányítása mellett, felkészüljek a múzeumi munkára.

Több volt ez a (még négy nyáron megismételt) tanulmányút egy-egy tanfolyammal. Nyitva volt előttem az egész könyvtár, a Bástya utca 2. alatti múzeumi rész éppenúgy, mint az egyetemi épületben lévő gyűjtemény. Mehettem leletmentésre. Láttam, hogyan készült az erről szóló jelentés. Megtanultam a leltározást, a dési - ott beosztott - gyűjtemény rendszere szerint. Útbaigazítást kaptam minden elképzelhető múzeumi munkára és felhatalmazást arra, hogy - bár a jászberényi múzeum nem tartozik az állam felügyelete alá - ha bármikor kétségeim lennének, a posta jól jár Jászberény és Kolozsvár között, ne sajnáljam az időmet, se a múzeumét.

... Szeptember közepére elkészült a városháza szárnyépülete és megkezdődhetett a múzeum költözködése. Két-három délután kellett hozzá és valamivel több gondosság, mint amilyent a rendelkezésre bocsátott kocsis és udvaros elképzelése jelentett. De azért lényeges kár nélkül, rendre átérkezett minden, hogy ott legyen az addig elkészített és újrafestett szekrényekkel együtt.

Nem volt könnyű munka a rendezési tervek elkészítése. Forgatókönyv még akkor ismeretlen volt a múzeumrendezés terén. Bizony itt, kivált a tablóknál, a tárgyakat kellett forgatni, ide-oda rakosgatva a földön addig, ameddig kiadták azt a formát, amit szerettem volna az egész szekrényből kihozni.

... Hivatalos segítségem nem volt. Elvben az udvaros lett volna kötelezve a segítségre, de ez a takarításon túl nem ment, addig is csak ímmel-ámmal.

Volt azonban néhány kisdíákom, akik szívesen segítettek bármilyen munkában. Németh Ferenc Pál, Papp Tamás és Komáromy József,

akik közül az utóbbi hosszás kitérés után visszatalált a múzeumi szolgálatba, sőt az államosítás után éppen a Jász Múzeum vezetője lett. Városthörténeti, sőt művészettörténeti kutatásaival sok értékes adatot mentett meg a pusztulástól.

Segítségükkel november közepére készen volt a berendezés. Minden tárgy a helyén volt, a lehetőség szerint az eltervezett leltározás osztályozásának megfelelően. Múzeum lett abból a lomtárból, amelyet pár hónappal előbb vettem át. Messze járt ugyan még az "élő múzeum"-tól, de halottaiból elvitathatatlanul feltámadt.

... A munka a tél folyamán csaknem lehetetlenné vált. A negyedik helyiségben volt ugyan kályha, de a múzeum fűtése - nem lévén rendes hivatal - teljesen elmaradt. A múzeumőr munkája lényegében arra korlátozódott, hogy vasárnap 10-től 12-ig hideg termekben fagyoskodva, nehezen várta a déli harangszót.

Tennivaló pedig bőven lett volna, hiszen ha nehezen haladt is a közigazgatás szekere, szeptembertől február végéig csak elkészültek azok a nyomtatványok, amelyeknek mintalapjait - Pósta Béla elgondolását - a Dési Múzeum megmaradt nyomtatványaiból Kolozsvárról hoztam magammal. Négy leltári forma készült: érem- és régiségtári, néprajzi, iparművészeti és szépművészeti. Valamennyi a legrészletesebb rubrikákkal. Kitűnő alap a majdan elkészítendő cédulakatalógushoz. Előbb azonban leltározni kellett, hiszen sok függött ennek becsületes elvégzésétől.

Közben kisebb-nagyobb kellemetlenségek is adódtak. Egy napon, nem sokkal az ünnepélytelen megnyitás után történt, hogy telefonon közölte a polgármester - aki soha be nem tette a lábát a múzeumba -, hogy szeretne velem beszélni; még aznap menjek fel hozzá.

Bajt sejtettem, mert arra egy percig sem gondoltam, hogy valami pénzt akar - az így év vége táján már mutatkozó megtakarításokból - adni, gyors elköltésre a múzeumnak. Attól komolyan féltem, hogy duplájára akarja emelni a d o l o g i javadalmat, mert

akkor számmal le se merném írni az összeget. "0" volt ugyanis a múzeum dotációjára és ezt megduplázva ajtóóra írva könnyen el lehetett volna tévedni az épület sok kis ajtaja közt. Egyedül az én tiszteletdíjam terhelte tehát a város költségvetését. Ilyen sokba került a Lehel-kürt őrzése, mert mindinkább kialakult az a meggyőződés, hogy egyedül ezért tartják a múzeumot. Hogy ez volt a lényeg, az is kiderült nemsokára.

Felmentem és jelentkeztem.

- Baj van tanár úr, - kezdte a beszélgetést a megszokott nyájjassággal.

- Mi lehet az, polgármester úr?

- Hát hogy gondolja azt a tanár úr, hogy odaadja a múzeum kulcsát az udvarosnak és az egyedül van ott, amikor takarít?

- Úgy tudom, válaszoltam egészen nyugodtan, hogy egyetlen városi tisztviselő sincs a hivatalban, amikor ott takarítanak.

- Kérem, az más, de a múzeumban ott van a Lehel-kürt, amit már sokszor el akartak vinni a Nemzeti Múzeumba, hát azt nem lehet egy percre sem őrizetlenül hagyni.

Ilyen mederben folyt a beszélgetés, de arról egy szó sem esett, hogy látni szeretné a város féltett kincsét.

... Volt időm, de főleg szerencsém ahhoz, hogy a négy bank igazgatóságát megvágjam, legalább olyan összeg erejéig, amellyel megkezdhettem a néprajzi gyűjtést, egyenlőre Jászapátiban és Jászdózsán. A bankok adománya összesen 115 korona volt, csak arra elég, hogy ne ingyen kérjem, amit a padláson találtam. Ha ingyen kaptam valamit, nem vonakodtam elfogadni, hiszen nem magának kértem. Így aztán, bármennyire kevés is volt a pénz, elég sokáig eltartott és a néprajzi anyag lassan-lassan, de szépen gyarapodott.

A Jászságban, elsősorban Jászberényben a XVIII. század második felétől virágzó céh-élet volt. Nem lehetett ezt az ipart a felvidéki vagy erdélyi céhekben tömörült iparosok munkájával, művelődéstörténeti jelentőségével összehasonlítani. Az itteni i-

parosok túlnyomó részének volt egy kis földeskeje és így, főleg a szegényebbje, félig-meddig paraszti életet élt.

A negyven éve fennálló Jász Múzeum azonban semmit sem tudott erről az életről. A céheknek egyetlen emlékét se gyűjtötte össze senki. Olyan volt ez a múzeum, hogy akárhol lehetett volna. Tárgyainak - kevés kivétellel - semmi kapcsolata nem volt azzal a tájjal, amelynek múltját lett volna hivatva megőrizni, bemutatni.

"Jött-ment" ember kellett ahhoz, hogy a földdel és a néppel kapcsolatos anyaggyűjtés meginduljon.

Ha ma visszagondolok erre, látnom kell, hogy az a kevés emlék, amelyeket az összes jász községek ún. "liber fundi"-jainak másolata képviselt, a nemesi vármegyék társadalmi alaprétegének emlékeit helyettesítették itt, mert az ebben foglalt nevek a "redemptus jász"-okat, mint az elzálogosított Jásztság visszaváltóit örökítették meg, akik leszármazóinak a többi itt lakókkal szemben jelentékeny kiváltságai voltak, amit a "közbirto-kosság" keretében érvényesítettek. Ottilétem alatt ugyan soha senki ezeket a könyveket meg nem nézte, de ha a polgármesterrel találkoztam, soha el nem mulasztotta megkérdezni, hogy megvan-e? Hát megvoltak, a többi féltett kincessel - a Lehel-kürt-ről nem is szólva -, elsősorban a jászok huszárok valóban nem megbecsült emlékeivel együtt.

... Ebbe a paraszt feudalizmusba, a békében is nagy militarizmusba, a rebellis loyalizmusba volt bátorságom a jász nép emlékeit bevinni a múzeumba, nem minden rosszallás nélkül.

Ott kezdtem, ahol Pósta Bélával is közölt elgondolásom szerint mindjárt a legkiadósabb eredmény elérését reméltem: az Ipartestület padlásán. Megbeszélve az elnökkel, megjelentem terepszemlére. Az Ipartestület egyetlen helyiségében nem találtam egyetlen darabot sem az iparos ősök hagyatékából. Nem így a padláson. Nem mondom, hogy szétszórva, de jól eldugva kerültek elő egymás után a különböző céhek hol egyszerűbb, hol díszesebb, hol

festett, hol politúrozott, sőt berakott díszítésű darabjai! A céhládák, hívogató táblák.

A ládák tele voltak írásokkal és temérdek porral. Nemigen találtam olyan embert, aki meg tudta volna mondani mikor - hány évtizede - vitték fel a feleslegessé vált, a maga korában nagy tekintélyt jelentő ládákat a teljes felszereléssel együtt.

Diákjaimmal lehoradtuk, nagyjából kiporoltuk valamennyit és akkor derült ki, hogy nemcsak egy-egy céh iratai, de a maguk idején nélkülözhetetlen felszerelési tárgyai, királyi pecséttel ellátott artikulusai, hívogató táblái stb. is mind ott voltak. Talán felesleges mondani, hogy minél gyorsabban igyekeztem kocsit kapni, hogy még aznap be is vigyem a múzeumba. A város gazdája szívesen adta a kocsit, és így be is kerültek a kincsek, egy eddig a gyűjteményben nem képviselt társadalmi rétegnek egyelőre sok titkot őrző emlékei.

Még azon a héten Erdős András plébános átadta a múzeumnak a Mikszáth novellából jól ismert Boldogasszony-templomban őrzött céhzászlókat is, amelyek már nem voltak olyan karban, hogy az egyházi körmenetek fényét emeljék.

Együtt volt tehát minden, ami egykor hozzátartozott a céhekhez, azok jellegzetes, zárt életéhez.

A felbontott, kitisztított ládák sok becses adatot mentettek meg a céhek életéből, amelynek társadalmi és gazdasági képe egyformán bontakozott ki, és bevallom: le is kötött. Később néhány közlemény lett ebből az anyagból, ha csak a Jászberényi Újság tárcarovatában is. Így támadtak fel halottaikból a régi iparosok, s velük együtt azok a kismesterségi emlékek is, amelyek jelentős része már rég a múlté volt.

Néprajzi gyűjtést egyelőre két jász községben végeztem. Inkább terepszemle volt ez, s mind a kettőre, a kínálkozó alkalom kihasználásával jutottam el.

Egyik tanítványom anyja vitt el Jászdózsára, ahol néhány jász népviseleti darabot sikerült szereznem, de a legszebbtől semmi pénzért nem vált meg egy öregasszony, mert abban akart a másvilágon az ura elé menni. Hogy csakugyan abban ment-e, nem tudom, de ezzel a gondolattal nem egyszer találtam magam szemben; legtöbbször olyankor, mikor valóban szép darabokról volt szó. Ilyenkor nem használt a szép szó, az érvelés, a pénz. Hit volt ez, abból a legerősebb fajtából, amit a szokás és babona szálai még erősebbé tettek, tartósan összefonak.

... Május elején megkaptam a meghívást a budapesti néprajzi és ősrégészeti tanfolyamra.

Előbb azonban még iskolai kirándulást kellett vezetnem: Nagybányán, Felsőbányán, a Gutinon, Suhatagon, Máramarosszigeten keresztül Körösmezőre, illetőleg a Fekete-Tisza forrásához és vissza. Természetes, hogy sem a nagybányai, sem a máramarosszigeti múzeumok nem maradhattak ki.

De nem maradt ki az az esemény sem, ami a világháború kirobbantására vezetett. Mikor az apszineci gáttól lajtorjás szekereken leérkeztünk a körösmezői állomásra, hogy az előre megrendelt vacsorát az éhes diákokkal elköltsük, a pincér közölte a hírt, hogy Ferencz Ferdinánd trónörököst Sarajevóban feleségével együtt meggyilkolták.

Ez háborút jelent - mondta Novák Kálmán kollégám és barátom a gyerekeknek, nem éppen a legörömteljesebb hangon, s nem mondom, hogy keménylócás, külön kocsinkban, az egész napi fáradság ellenére, nagyon gyorsan álmra hűnytük volna szemeinket.

... Ennek ellenére ... - a tanfolyam rendkívül tanulságos volt. Nemcsak azért, mert az általános és a magyar néprajz minden részletét érintette, de azért is, mert a programot úgy állították össze, hogy egy Szentendrére és Aquincumba vezetett kirándulás mellett, mindazokat az országos múzeumokat felölelte, amelyek mindnyájunkat egyaránt érintettek.

A Dunántúl legnyugatibb részétől Máramarosszigetig, Nyitrától és Selmecebányától Temesvárig és Kolozsvárig képviselve volt itt minden olyan magyar múzeum, amelyeknek néprajzi gyűjteménye volt.

Nem ismerhettük még akkor az ún. tapasztalatcserét, de megismertük egymás múzeumi viszonyait, bajait, s láthattuk, hogy egy-két főhivatású múzeumi tisztviselőn kívül a magyar kultúrának ez a nem utolsó szerepet játszó intézménye jórészt tanárok és tanítók kezeire van bízva, akik nem azért az egy-két százasért csinálják a dolgukat, hanem úgyszeretéből, vagy talán még inkább a belső kényszerűségből.

... A tanfolyam bevégzése után Kolozsvárra utaztam, a feleségem után, hogy megkezdjem a múzeum felküldött érmeinek feldolgozását.

A római érmeikkel kezdtem. Megvolt ennek - a Pósta Béla iskolájában - jól bevált oka. Talán nem lesz felesleges erről néhány szót szólni.

Nem volt az a képzés elvontan elméleti, bár ez sem hiányzott belőle. A cél kettős volt. Egyrészt megtanulni látni, és feldolgozni az előttem szinte megszámlálhatatlan doboz számra fekvő ezüst, de leginkább bronz érmeiket. Az előiskolát - szinte tudattalanul - már Jászberényben elvégeztem akkor, amikor a különböző államok éremtípusait szétválasztva, az évjárat és a verdejel különbségektől megszabadítva becsomagoltam. Látni hát már tudtam, hiszen az akkor előttem még ismeretlen címerek különbsége megtanított erre. De Kolozsvárt egyelőre nem ezekkel kellett foglalkoznom, hanem a római érmeikkel. Ezek rejtelseibe Kovács István kitűnő numizmatikus és a népvándorlaskor alapos és lelkiismeretes kutatója vezetett be, aki Etruria pénzügyéről olyan kiváló doktori értekezést írt, hogy azt az egyik olasz szakfolyóirat teljes terjedelmében átvette.

Megtanított mindenre, ami ezeken a parányi feliratos emlékeken fontos volt a meghatározás szempontjából.

Ezeknél is a válogatással kellett kezdeni. Nem verdejelek szerint, mert akkor, ha fontosnak is tartották ezeket, még nem ezek szerint osztályozták az érmeket, hanem az uralkodók - császárok - időrendje szerint. Nem mondom, hogy könnyű volt, de elég hamar belejöttem.

Sorakoztak előttem a római császárok, de mire glédába álltak, akkorra az öreg bécsi császár "mindent meggondolva és mindent megfontolva" részleges mozgósítással a standbeliek mellé sorakoztatta a tartalékosokat is, és minthogy családomból egyszerre három legénysorbeli embernek kellett bevonulnia, nekem kötelességem volt azonnal otthagyni mindent és gondosan becsomagolva a gyűjteményt, Békésre kellett mennem, hogy legalább addig, ameddig az iskola meg nem kezdődik, vagy az esetleges új sorozás engedi, segítségére legyek az otthonmaradt asszonyoknak. Szépen indult munkámat megszakította a háború, s fogalmam sem volt arról, mikor folytathatom tovább.

... A múzeummal kapcsolatban különös ötletem támadt, aminek a gyökerei nyilván a céhemlékek összeszedésére nyúltak vissza. Akkor láttam, hogy csak azon az egy téren mennyire hiányoznak azok a láncszemek, amelyek a közelmúltat a jelennel kapcsolják össze, pedig mennyire fontos volna, hogy a fejlődést, vagy még inkább a visszamaradást, és ha lehet annak indokait is, ismerjék meg azok, akik a jelenen keresztül a jövőt építik, nagyon sokszor teljesen elhibázott módon. Úgy gondoltam, hogy történelmünk olyan szakaszába érkezett, amely mindenféleképpen sorsdöntő, és milyen kívánatos volna ezt azokon az emlékeken keresztül szemléltetni, amelyeknek helyi vonatkozásai is vannak, nemcsak olyan értelemben, hogy a helyi hatóságok hírdetményein keresztül mi látszott az eseményekből, hanem az itthon nem látzó, de annál fájdalmasabb nyomokat hagyó harci események hazakerülő emlékeivel, szerencsére nem egészen közelről, szemléltethető volt. Együttal emlékezés a sokfelé vérző - maguk sem tudták miért harcoló - jászszági katonákra.

Az első jelentéktelen emlékek már szeptember 8-án bekerültek az újonnan felállított háborús gyűjteménybe és gyorsan vonzották a többi jelentkezőket is.

Ami kevés időm maradt még, azt leltározásra fordítottam. Ezt természetesen nem fejeztem be a nagyon terheissé vált év végéig. Átment ez a munka 1915-re is, s még akkor sem volt vége, mert a múzeumon kívüli dolog mindegyre szaporodott.

A néprajzi gyűjtés - padlásról padlásra bújkálva, a zsibpiacot szorgalmasan kerülgetve - ha lassan is, de szépen haladt előre. Szerettem volna azonban tervszerűbbé tenni, dehát ezt a bankok pénzéből - ámbár eddig alig költöttem belőle valamit - nehéz volt megszervezni, pedig tudnivaló volt, hogy az a sok fából készült szerszám, ami a padlásokon még lappang, előbb-utóbb tűzre kerül, mint csak erre való lim-lom. Ki törődött itt rajtam kívül ezekkel a néprajzi, elsősorban a jáász népre jellemző dolgokkal?

De mégis volt, akinek feltűnt, hogy az Ipartestületben felkutatott lomok után most már ilyen "szemétre való" dolgokat hordok alkalmas időben nap-nap után az új szárnyépületbe. Volt, aki meg is mondta: nem azért adták a múzeumnak azokat a szép - akár a lizsthivatalnak is alkalmas - helyiségeket, hogy a piszkos padlásokon összeszedett szemeteket ott helyezzem el. Tőlem azonban beszélhettek, amit akartak. Az a stiglic voltam, amelyiket a választással megvett ugyan a város, de a maga nótáját fűtyölte.

... Nem egészen jól választottam ki az esztendő t arra, hogy a népszokások gyűjtését megkezdjem. Karácsonyi és háromkirályok-körűli szokások gyűjtésének nem volt különösebb akadály. Az öreg anyag-szolgáltatók éppen olyan türelmesek voltak, mint a papiros, s bár - még a Deák Ferenc kollégám fonográfos gyűjtésének nem mindig kellemes reminiscenciái éltek az emlékezetekben - elég jó anyagot sikerült összegyűjteni, mégse merném mondani, hogy azt a céloamat, amely egy jáászági néprajzi kalendárium összegyűjtésére irányult, elérhettem volna.

Tudtam én azt jól, hogyha egy-két tárgy - betlehem, csillag s ezek tartozéka - kivételével múzeumi tárgyat aligha gyűjthetek is, a népszokások, mesék, dalok felgyűjtése is feladata a múze-

umnak. Diákjaimnak itt is hasznát vettem. Gyűjtésük eredményét természetesen ellenőriztem, de így sem hittem egy percre sem, hogy a gyűjtés Kriza János egykori érdemes munkájának csak a nyomába is érhet. Arra azonban elég volt, hogy a sokszor túlon-túl tunya jáász gyerekeket megmozgassa és a saját fajtájának népélete felé terelje.

Húsvét előtt az iskolákon keresztül kíséreltem meg a festett tojások begyűjtését. Itt, azonban - és ezt csak jellemző kortü-netként írom meg - elháríthatatlan akadályba ütköztem. A háború második esztendejében jártunk és a takarékosági rendelkezések már olyan térre is kiterjedtek, amit normális ésszel felérni nem lehetett. Megtiltották a tojásfestést. Hogy a tojásért-e vagy a festékért, vagy éppen a velejáró munkáért, annak eldön-tését - bár én éltem benne - magammal pihentebb eszű emberek elbírálására szeretném bízni.

Hát hogy ennek a rendeletnek a be-nem-tartásáért sem akasztot-ták fel az embereket, azt az a gyűjtemény bizonyította a leg-jobban, amelyet minden nehézség ellenére sikerült összehoznom. Hogy nem székely és bácskai művészi egyveleg jött belőle össze, azt nem a rendelet, hanem a helyi szokás magyarázza meg.

A gyerekjáték gyűjtemény első darabjai is ekkor kerültek a mú-zeumba.

... 1916-ban végre elérkeztünk addig, hogy az állami felügyele-tet kiterjesztették a múzeumra, ami ebben a pillanatban inkább elvi jelentőségű volt. A nyár folyamán Kolozsvárt befejeztem a római érmek pontos meghatározását, s mire az állami felügyelet alá helyezésről szóló miniszteri rendelet leérkezett, már nem-csak rendezve volt a múzeum, de minden egyes darabja a megköve-telt formában leltározva is.

A számok keveset mondanak, mert nem beszélnek semmit a hozzájuk fűződő munkáról. Csak szakember tudhatta értékelni, mit jelen-tett ennek az Augiász-istállónak kitakarítása, teljes rendbeho-zatala.

A törzsanyag kerekén 5900 darab volt, az éremgyűjteménnyel együtt. Hogy a legtöbb gondot nemcsak sokasága, de a vele való pepecselő, szemrontó munka miatt is ez adta, arról felesleges beszélni.

Több, mint 40 év után voltaképpen e munka befejezésével sorakozott fel a Jász Múzeum a komolyan számontartott magyar múzeumok közé, és ha nehéz, háborús viszonyok között is, elindulhatott volna a nagyobbarányú fejlődés útján.

Természetesen sok minden hiányzott még, amihez nem volt szakember, s amit a magam erejéből megoldani nem tudtam.

Azon a téren, ahol Pósta Bélára és iskolájára, vagy Seemayer Villibaldra támaszkodhattam, ahol az ő tanácsait megkaphattam, ott akadály nélkül folyhatott a munka. A viszonyok miatt a rendszeres ásatások terveibe csak elméletileg kapcsolódhattam be. Nem rajtam múlt, hogy ezt gyakorlatilag nem lehetett megvalósítani. Pénz kellett volna hozzá. Nem sok. Csak annyi, hogy a távolabb folyó alföldi ásatásokra utazásom és az ott-tartózkodásom költségeit fedezhessem. De nekem ehhez pénzem nem volt. Olyan polgármester pedig - akkor már Vavrik Endre ült a székben - sem azelőtt, sem azóta nem volt Jászberényben, aki belátta volna, hogy az az egy-kétszáz forint, amibe a távol folyó ásatásom kerül, hasznára válik a múzeumnak is. Erről - kellő tapogatózás után - sajnálattal bár, de le kellett mondanom.

De le kellett mondanom egyébről is.

Nagy tehertételt jelentett a múzeumban az ún. szépművészeti osztály. A mintegy 500 darabot számláló iparművészeti és képgyűjteményből csak úgy ordítottak ki a giccsek és hamisítványok, amelyek - mert természetesen mindent leltározni kellett - terhelték a leltárt, de magát a fejlődő múzeum helyiségeit is.

Nem arról volt szó, hogy az osztály szűnjék meg, hanem arról, hogy olyan legyen, amilyennek lennie kellene. Olyan gyűjtemény, amely valóban nevel. Arra gondoltam, ki kellene selejtezni a meglévő, de semmiképpen nem idevaló anyagot és helyette állami letétként megfelelő, bizonyos idő múlva változtatható, vagy

felfrissíthető képanyagot kellene szerezni, amit immár az állami felügyelet kiterjesztése is lehetővé tenne.

EI is készítettem az ilyenirányú felterjesztést, sőt évi jelentésemben is kitértem erre a kérdésre.

Nem mondom, hogy nem játszottam bizonyos tekintetben veszélyes játékot, mert mindenki gyanús volt, aki Pestről a múzeumhoz közelít, mert hátha a Lehel-kürt...? Az új polgármester azonban szélesebb látókörű ember volt. Nem volt semmi kifogása elgondolásom ellen.

... Kezdetről fogva megvolt bennem a gondolat, hogy a Jász Múzeum valóban a jászságé legyen. Nem a tulajdonjog volt ebben az esetben fontos, hiszen azt - bár a városnak valóban nem sok pénze feküdt benne - Jászberénytől elvitatni már a múzeumi szabályrendelet értelmében is nehéz lett volna. Inkább arra gondoltam, - és ezt most visszagondolva is helyesnek tartom - hogy a múzeum ne gyűjtsön olyan tárgyat, amely nem a Jászság területéről származik, vagy azzal, ha csak egyes személyeken keresztül is - összefüggésben nincs. Szóval honismertető, földrajzi és közigazgatástörténeti egységet felölelő múzeum legyen, a maga évszázadok óta egységet jelentő területét minden vonatkozásban megmutatva annak, aki érdeklődik utána. Úgy gondoltam, hogy csak az ilyennek van meg a létjogosultsága és értelme.

... A táj, amely - hogy csak egyet említsek - Edvi Illés Aladárt olyan sok szép kép megfestésére ihlette, helyet kaphatott volna ebben a gyűjteményben, hozzáértő szem és kéz összeválogatásában. Sajnos erre az eltelt negyven évtized alatt senki se gondolt és a pénz - mint láttuk - kicsalta a területéről azokat az emlékeket is, amelyet a föld sok-sok évszázadon át hűségesen megőrzött.

... A kolozsvári tanulmányút ebben az évben két hétig tartott csupán a már említett tanfolyam miatt. Ekkor került rá a sor a felszállított régiségek feldolgozására.

Kellő útbaigazítás után magannak kellett meghatározni, kor sze-

rint beosztani a tárgyakat. Igen jó gyakorlat volt. Aztán ott-hagytam őket teljes preparálásra és elutaztam Kolozsvárról. Karácsony táján még egyszer láttam ezt az anyagot, s aztán már csak az egyetem megnyitása után találkozhattam volna vele, ha megtaláltam volna. De sehol se láttam.

Szólni kellene itt sok mindenről, ami abban az időben mindennapi életemhez hozzátartozott. El kellene mondanom, hány bört húzott le rólam a kiskvárosi élet, de őszintén megmondom, fájdalom nélkül. Részletesen nem beszélek róla, mert nem tartozik a múzeumügyhöz.

... Két dolgot tekintettem főfoglalkozásnak. Az egyik a tanári munkaköröm volt a gimnáziumban, a másik a múzeum. Az előbbiből éltem, az utóbbi szenvedélyemmé vált. A múzeum már rendezve, pontosan leltározva, csak annyi munkát jelentett, amennyit magam csináltam benne. De hát lehetett-e nem csinálni? Néprajzi gyűjtés a városban és Alattyán, a bekerült anyag feldolgozása, rendbentartása, a céhiratok feldolgozása, csak nem engedtek ezen a téren sem nyugodni. Elvitték a maradék időmet.

... Az iskolában 28, a női kereskedelmi tanfolyamon 6 órában, tornatanfolyamon 2 órában tanítottam, nem is szólva az osztályfőnöki, szertári, könyvtári és egyéb mellékfoglalkozásokról. Pénztárosa voltam a Vöröskereszt Egyletnek (kórházával együtt), titkára voltam a háborús időben nagyon sokat dolgozó nőegyletnek, jegyzője a kaszinónak, dolgoztam a Stefánia szövetségben, hogy csak azokat említsem, amelyek a legtöbb munkát adták. És mindemellett mindenütt ott voltam, ahova a múzeum érdeke parancsolt. Ma, hanyatló erővel, visszagondolni erre a munkára - mert a felsoroltak közt egy se volt üres cím - fárasztóbb, mint az, amit akkor csináltam. De az negyvenkét évvel ezelőtt volt, amikor még csak három "x" nyomta a vállaimat.

... A forradalom új gyűjtési területet nyitott meg a múzeum számára. Ahogy gyűjtöttem a háborúval kapcsolatos emlékeket, most ugyanazzal az elgondolással, de most már valóban csak helyi vonatkozásban, gyűjtöttem a forradalmi nyomtatványokat, ki-

adványokat. Tudtam, hogy ezt mindenütt a helyi múzeumnak kell elvégeznie, bár erre semmiféle utasítást nem kaptam. Korántsem volt olyan könnyű feladat, mint gondolná az ember, de nagy igyekezettel mégis szép eredménnyel járt.

És amit megkezdtem októberben, azt folytattam 1919 márciusa után is, mert múzeumi feladatnak tartottam akkor is, ha - éppen a Kele-gyűjtemény kiállításával szerzett tapasztalatok meg is győztek arról, hogy ezek nagyrésze raktári anyag ugyan, de igénytelenségében is megbecsülhetetlen történeti okmány. Segítségemre volt ebben a rövid ideig szerkesztésben megjelenő Jászberényi Újság.

Lényegileg ez volt a múzeum minden tevékenysége. És a május 1-e körüli harcok után az értékek biztonságba helyezése.

A szolnoki csata követelően írta elő ezt az elővigyázatot, amely lényegében csak abból állott, hogy a múzeum öntöttbetűs feliratát eltávolítottam, de minden a helyén maradt.

... Az újabb szolnoki csata után elérkezett az ideje annak, hogy ha már mást nem lehet, legalább a Lehel-kürtöt biztonságba helyezzem. Szolnokról állandóan áthallatszott az ágyúzás és mindegyre csapatok vonultak a városon keresztül. A direktórium már nem volt a helyén és minden pillanatban lehetett várni, hogy román katonák jelennek meg a városban.

A kürt elásására nem lehetett gondolni se, hiszen az a pusztulását jelentette volna ennek a remek műtárgynak.

A város levéltárát kezelő Muhoray Zoltán aljegyzővel összesövetkeztünk, s egymásnak megfogadva, hogy senkinek nem beszélünk róla, a levéltárban rejtettük el a kürtöt. Szeptember végéig ott is maradt, s bár a román katonák mindegyre keresték a múzeumot, felirata már régen el lévén tüntetve, senki sem találta meg, s így - a már régebben elvitt fegyverek kivételével - minden megmaradt hiánytalanul.

... A múzeumi nagytakarítás után újra megindult a látogatás. Az

ellenem megindított fegyelmi nem kecségtetett azzal a remény-
nyel, hogy nekem még további terveim legyenek ezzel a múzeum-
mal. Igyekeztem mindent előkészíteni az átadásra, ami Szegedre
helyezésem után valóban be is következett.

Bizottság jelenlétében adtam át a múzeumot Szele Ambró volt
földbirtokosnak, aki Jászberényben lakott ugyan, de azelőtt ta-
lán gyermekkorában járt benne utoljára.

Nekem tehát 1920 áprilisában megszűnt a múzeummal való kapcso-
latom. Még annyit se mondtak, köszönjük, amit tettél.

... Öreg fejjel visszanézve, nem törődve az akkori idők okozta
kellemetlenségekkel, a mai napig szeretettel gondolok vissza a
jászberényi múzeumban töltött időre, ahol erős kezek vezetget-
tek, amikor az első lépéseket megtettem. Akkor még nem gondol-
tam arra, hogy eljön az az idő, amikor az én megerősödött kezem
fog vezetni néhány fiatalat, lehet, hogy kevesebb tudással, ta-
pasztalattal, de semmivel sem kevesebb jóakarattal, ügyszere-
tettel és segítészándékkal.

Bizonyára vannak többen is, akik önmaguknak is bevallják ezt.
Köszönjék azoknak, akik annakidején nekem nemcsak segítséget
nyújtottak, de követendő példát is mutattak.

Banner János

Külföldi folyóirat szemle

A NEUE MUSEUMSKUNDE 1970. évi 13. évfolyama formájában - és részben tartalmában is - eltér az eddigiektől. A NM ezután a megszokott A/5 formátum helyett quart méretben, két-, illetve háromhasábos tükörrel jelenik meg. Minden füzetben bevezetőként egy-egy műtárgy, múzeumi ritkaság képét és leírását teszik közzé. - Az aktualitását gyorsan vesztő információk elmaradásával, változatlan terjedelemben szerepelnek recenziók, annotációk és a múzeumi bibliográfia. A folyóiratban továbbra is negyedévenként, tehát évfolyamonként négy füzetben jelenik meg.

A múzeumi élet szervezeti kérdéseivel, az általános muzeológiával aránylag kevés tanulmány, közlemény foglalkozik; többségben vannak a kiállítási beszámolók. A korábbiakhoz képest a restaurálás és konzerválás cikkei számszerűen megfogytak, jóllehet ebben az évfolyamban is találunk e tárgykörből komoly és tudományos igényű tanulmányt.

Az idegennyelvű összefoglalások most is orosz, angol és francia nyelven csatlakoznak a cikkekhez; többnyelvű a tartalomjegyzék is.

A folyóirat 9-12. évfolyamáról (1966-1969) K. Patzwall statisztikai felmérést készített (44-46. p.), melyben vizsgálja a múzeumi népművelő és oktató munkával kapcsolatos cikkek arányát. Összesen 38 ilyen témájú tanulmány, közlemény és egyéb írás jelent meg a NM hasábjain a jelzett időben. Arányuk az összterjedelemhez viszonyítva 3,2 és 11,4 % között ingadozik. A szerkesztőbizottság elhatározta, hogy ezután ezt az arányszámot 20 %-ra emeli. E vitaindító cikk közli az irányelveket is, s a szerző kéri hozzászólások, javaslatok küldését.

Az évfolyamban közölt írások három fő csoportja:

1. Muzeológia (népművelés, szakmai képzés, múzeumtörténet, nyilvántartás)
2. Kiállítások
3. Múzeumi technológia

1.

A szovjet múzeumok népművelő és oktató tevékenységéről N. Susy-kina (Moszkva) írt tanulmányt (55-57. p.). Az állami múzeumoknak évente több, mint 65 millió látogatója van. Példákat hoz a tárlatvezetés, az állandó és időszakos kiállítások, előadások stb. problémáinak köréből. - J. Ave szintén a népművelés kérdéseiről ír, s vázolja a történeti múzeumok szerepét a pártoktatási évvel kapcsolatban (58-61. p.). Feladatuk szoros együttműködés a pártaktívákkal, valamint a munkásmozgalom történetének dokumentálása és bemutatása. - H. Wecks a lipcsei múzeumi munkaerőképző iskola 1975-ig tervbevett átszervezéséről tudósít (227-232. p.). Itt eddig a tájmúzeumok vezetőit oktatták, de ezentúl áttérnek múzeumi népművelők képzésére, akiket más típusú múzeumok is tudnak alkalmazni.

A szovjet tájmúzeumokról általában A. M. Razgon (Moszkva) írt kétrészes tanulmányt (184-193., 257-273. p.). Ismerteti a fél-évszázados fejlődés szakaszait. Az intézmények száma 65-ről 413-ra emelkedett, a látogatási létszám pedig évente eléri a 30 milliót. Cikkét gazdagon illusztrálja, jegyzetanyaga forrásként használható. - N. Kirillova Lenin műveiből gyűjtött irányelveket a természettudományi muzeológia számára (194-196. p.). - R. Daber a berlini Humboldt Egyetem természettudományi gyűjteményének kialakulásáról és történetéről ír és közöl bibliográfiát (245-256. p.).

A nyilvántartási munkával foglalkozik P. Kaiser (117-122. p.) és bőséges irodalmi anyagot közöl. Vitatja a lyukkártyás módszerek alkalmazásának egyedüli eredményességét. Az NDK-ban köz-

ponti munkacsoport foglalkozik a módszertani kérdésekkel, s állandó kapcsolatot tart az ICOM-mal. A szerző pontokba foglalja a tennivalókat, továbbá ajánlja kibernetikusok és matematikusok bevonását.

2.

A kiállításokról írt tanulmányok és közlemények történeti, képzőművészeti, néprajzi, műszaki, természettudományi és mezőgazdasági kiállításokról szólnak.

A. Beranek a karinthiai Magdalensberg-en talált kelta oppidium feltárásáról és a helyszínen létesített szabadtéri múzeumról ír (274-283. p.). Az ásatások eredményei bemutatják a település társadalmi-gazdasági életét, iparát (acélgyártás), élénk kereskedelmét. A terület feltárásának előrehaladtával növekszik a látogatók száma és érdeklődése. - A Wernigerode-i kastélymúzeum történeti kiállításáról gazdagon illusztrált; nagy tanulmányban számol be V. Ewald és G. Lange (85-95. p.). A látogató a kiállításon megismeri a német feudalizmus kialakulását és történetét, egészen a földreformig. A múzeum, amely 1969-ben ünnepelte 20 éves fennállását, a Harz-vidék népének történetét kutatja és dolgozza fel. A kastély-interieurbe illesztett kiállításnak eddig mintegy 4,5 millió látogatója volt. - G. Brendler és H. Kühne a wittenbergi Melachton-ház újjárendezéséről ír (5-12.p.), melyet a reformáció 450. évfordulójára emlékmúzeummá alakítottak. A kiállítás a humanista Németországot mutatja be és szemlélteti Melanchton életét, munkásságát, valamint a korai polgári forradalmakra tett hatását. - W. Herbst, K. Laser és I. Materna a moszkvai Központi Lenin Múzeum munkájáról számol be (164-177. p.). A Lenin születésének 100. évfordulójára készült kiállítást gazdag képanyagból ismerjük meg. Ugyancsak ez alkalomból állították össze a lipcsei Iskra Emlékmúzeum új kiállítását, amelyről H. J. Bernhard ad összefoglaló képet (178-183. p.). Fejtegetti, hogy a szocialista tudat formálása során különös tekintettel kell lenni az egyes látogatórétegek különböző igényeire.

- Az NDK fennállásának 20. évfordulójára rendezett művészeti kiállítással foglalkozik R. Förster (197-207. p.), amely a szocialista építészet és képzőművészet kapcsolatait, valamint összehangolását kívánja szemléltetni. A képanyag a kiállítás leghatásosabb részleteit mutatja be.

A Rembrandt halálának 300. évfordulójára rendezett kiállításokról három közlemény ad számot. Ch. Dittrich az amszterdami Rijksmuseum rajzkiállításáról (284-287. p.), H. Ebert a berlini Állami Múzeumban rendezett kiállításról és ünneppsorozatról tudósít (288-292. p.). W. Schmidt a drezdai Kupferstich-Kabinett nagysikerű tárlatát ismerteti (293-297. p.); ezt az alábbi időszaki kiállítást 15 ezren tekintették meg, s mintegy 150 esetben vették igénybe a magnetofonszalagra rögzített tárlatvezetést. - Az új, szocialista népi művészet reprezentálására az Új Mesterek Galériája vállalkozott, itt alakult tudományos központ a mai népi művészet dokumentálására. M. Bachman tudósít erről a munkáról és cikkét gazdagon illusztrálja (208-216. p.).

Az első állandó jellegű halásztörténeti kiállítást a berlini Museum für Volkskunde rendezte, mintegy 300 néprajzi tárgy bemutatásával. W. Rudolph közleményében (217-221. p.) képet ad a kiállítás néhány részletéről.

A műszaki muzeológia területéről G. Lanitzki hajózástörténeti kiállítást ismertet (135-145. p.). A stockholmi Wasavarvetben a 17. századi hajósnép életével foglalkozó kiállítás rendezésére nyílt alkalom, miután az egykor elsüllyedt Wasa nevű vitorlászajó kiemelésével erre kitűnő lehetőség adódott.

Barbarits Lajos (Budapest) gazdagon illusztrált, jelentős tanulmányban foglalkozik a mezőgazdasági múzeumok kiállítási- és gyűjteményproblémáival (104-115. p.). A Mezőgazdasági Múzeum újjárendezése során szerzett tapasztalatokat összegezve kifejti, hogy korunk rohamos társadalmi fejlődése új feladatok elé állítja a mezőgazdasági muzeológiát is. Fontolóra kell venni, hogy az állandó kiállítások jelenlegi gyakorlata és módszerei alkalmazhatók-e a jövőben is? A látogatókkal való foglalkozást

és kapcsolatokat újjá kell alakítani. A gyűjtés és raktározás időszerű kérdéseivel a tanulmány részletesen foglalkozik. - Szintén az agráremlékekkel kapcsolatos K. Schreiner beszámolója (21-33. p.), mely az Alt-Schwerin-i skanzen kiállítását ismerteti. A múzeum célkitűzése, hogy bemutassa az egykori feudális földbirtokrendszer és a mezőgazdasági munkaerők osztályellentéteit, s ezzel szemben új társadalmunkat. Jegyzetanyagában irodalmat is találunk.

W. Zimmermann a Gotha-i Természettudományi Múzeumban rendezett táj-ökológiai kiállítás módszereiről és tapasztalatairól ad számot (13-20. p.). A növénytársulásokat pl. herbáriumanyaggal, az apró rovarokat nagyított modelleken tették szemlélhetővé. Szimbólumok alkalmazásával igyekeztek új perspektívát nyitni a természettudományi kiállítások rendezésében. - Ugyancsak természettudományi vonatkozású M. Feiler beszámolója a Keleti-tenger partján élő költözőmadarak vándorlását bemutató kiállításról (96-103. p.). - Madarak, emlősök és rovarok világát tárja fel a Potsdam-i múzeum fotókiállítása, írja H. Schröder (298-307. p.), melyen az NDK legismertebb fotósai szerepeltek.

3.

Kiszely Ildikó (Budapest) az antropológiai csontanyag konzerválásának kérdéséről közöl jelentős tanulmányt, illusztrációkkal és bibliográfiával (34-43. p.). A szerző - kísérletsorozatának eredményeképpen - arra a megállapításra jutott, hogy a leletanyagot valamennyi eddig ismert és alkalmazott csontkonzerválási eljárás károsítja, s kedvezőtlenül befolyásolja további vizsgálatok eredményét. Leghelyesebb a beavatkozást elkerülni. Amennyiben ez mégsem lehetséges, úgy az eredeti anyagból mintát kell félretenni az utókor vizsgálatai céljára.

K. Flügel-Lindenlaub a XI. századi ún. Gizella-kincs történetét (47-50. p.), illetve G. Gruschke-Eichendorff (123-134. p.) a restaurálását közli leletleírással, képekkel és irodalommal. - R. D. Bleck és E. Hennig a thüringiai középkori épületekből

származó habarcs-anyagok vizsgálatairól számol be (222-226.p.). Tíz minta feldolgozásából arra következtetnek, hogy helytelen elmélet a középkori habarcs jó kötőképességét állati fehérjék, (tejtermék, tojás stb.) hozzákeverésének tulajdonítani, mert ilyen alkotórészeket az elemzések nem mutattak ki.

Az ICOM konzerválási szekciójának Amszterdamban (1969. szept. 15-19.) tartott plenáris üléséről számol be K. H. Weber (146-148. p.). A következő összejövettel Spanyolországban tervezik 1972-re. A szerző ismerteti az egyes munkacsoportoknak kidolgozásra átadott témaköröket. - Óskori leletekkel foglalkozó restaurátorok konferenciájáról (Weimar, 1969. nov. 4-8.), az elhangzott előadásokról és vitákról J. Ersfeld (309-311. p.) ír, S. Vogler pedig a természettudományi preparátorok szimpóziumjáról (Leipzig, 1969. szept. 16-21.) ad hírt (312. p.).

U. Kolbai Olga

Hírek, események

Új múzeumi létesítményekkel, kiállításokkal gazdagodott Heves megye.

PARÁDON, a Károlyi-féle ún. "Cifra" istállóban augusztus 24-én megnyílt a Közlekedési Múzeum újabb vidéki kiállítása: az első magyar "kocsimúzeum". A vörösmárvány díszítésű műemlék istállóban a Lótenyésztési Felügyelőség rendezkedett be, idegenforgalmi nevezetességnek szánva az ott létesített méntelepet. Az épület többi részét foglalja el a kiállítás.

Az első teremben a kocsipítéshez évszázadok folyamán szakosodott iparágak: bognár-, kerékgyártó-, kovács, nyerges, kárpi-tos- és fényezőműhelyek részletei és szerszámai láthatók. A következő termekben a kocsigyártó ipar és a hírneves magyar kocsigyárak termékeit állították ki, az eredeti darabok mellett modelleket is. Számos történeti nevezetességű és érdekes kocsis- és hintőtípus tekinthető meg az eredetileg is kocsiszímek használt helyiségekben.

A járműveket díszes lószerszámok, a kísérőszemélyzet - kocsis, lovász, díszhuszár - egyenruhái egészítik ki. A falakon a kocsis és a kocsizás története kísérelhető végig az ókortól a XX. századig a korabeli ábrázolások, metszetek felnagyított képein.

MIKÓFALVÁN néprajzi, helytörténeti kiállítás nyílt egy régi parasztházban. Érdekessége a házhoz csatlakozó, eredeti berendezésű kovácsműhely.

BÉLAPÁTFALVÁN az apátsági templom melletti erdészházban az apátság építéstörténetét reprezentáló régészeti leleteket, fara-

gott köveket és a bÉlapátfalvi keménycserÉp-gyártás legszebb termékeit állították ki.

+ + +

1972-ben két nagy országos múzeumunk ünnepli fennállásának 100. éves évfordulóját. Ebből az alkalomból a NÉPRAJZI MÚZEUM a magyar Nemzeti Múzeum épületében a százéves történetét bemutató időszeraki kiállítást, a Szépművészeti Múzeum épületében pedig a magyar utazók afrikai gyűjtőútjainak anyagát bemutató reprezentatív időszeraki kiállítást rendez. A másik jubiláló intézmény: az IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM meglévő kiállítása teljes átrendezésével együtt három új állandó kiállítást nyit meg.

+ + +

1972-ben számos más évfordulóról is kiállítással emlékeznek meg múzeumaink.

PETŐFI születésének 150. évfordulójára, de már 1972-ben megnyílik a Petőfi Irodalmi Múzeum új állandó Petőfi kiállítása. Több Petőfi-émlékhely is kap új vagy újjárendezett kiállítást, így az aszódi múzeum és a szalkszentmártoni Petőfi-ház is.

A DÓZSA évfordulóra a Magyar Nemzeti Múzeum rendez időszeraki kiállítást.

Székesfehérvárott az István király Múzeum a város alapításának 1000. évfordulóját ünnepli kiállítással.

A pécsi Janus Pannonius Múzeum névadójára, a város egykori püspökére, a nagy humanista költőre emlékeznek, halálának 500. évfordulóján. Ebből az alkalomból a pécsi Technika Házában a reneszánsz-kort bemutató kiállítás nyílik, a Múzeum Káptalan utcai épületének hangulatos udvarán pedig reneszánsz kőtarat építenek.

+ + +

1972-ben ünnepli a MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM is 100. éves évfordulóját.

Az április 11-12-én megrendezésre kerülő központi ünnepségek első napjának színtere Budapest. Itt kerül sor a tudományos ülésszakra és Henszlmann Imre domborművének felavatására az Országos Műemléki Felügyelőség Táncsics utcai székházának falán.

A második napi ünnepségeknek az ezeréves fennállását ünneplő Székesfehérvár ad helyet, ahol többek között bemutatják "A magyar műemlékvédelem 100 éve" című kétrészes filmet, kiosztják az amatőr filmpályázat díjait és kihírdetik az "Ifjúsági műemlékpályázat" eredményét.

1972. június 27 - július 2. között a műemlékvédelem nemzetközi szervezete: az ICOMOS hazánkban rendezi meg III. közgyűlését, amelynek témája a történelmi együttesek védelmének módszertani kérdései. A rendezők mintegy negyvenöt országból háromszáz-háromszázötven szakember részvételére számítanak.

Az ICOMOS-közgyűléssel egyidőben nyílik meg a budavári palota helyreállított részében "A magyar műemlékvédelem 100 éve" című kiállítás, amely szeptember közepéig tart nyitva. Ehhez csatlakozik a Budapesti Történelmi Múzeum metszetkiállítása, valamint a műemléki fotópályázat legjobb alkotásainak bemutatása is.

+ + +

Herman Ottó Emlékérem

A miskolci Herman Ottó Múzeum olyan személyek munkájának elismerése és megbecsülése céljából, akik Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén a múzeumügy érdekeit jelentős mértékben segítik, s akik e tevékenységüket önzetlen társadalmi munkában végzik, Herman Ottó Emlékéremet alapított.

A Herman Ottó Emlékérem képe (kb. eredeti nagyság).

A plakett 8 cm átmérőjű, Herman Ottó arcképét ábrázoló, "Herman Ottó Emlékérem" körfeliratú, kerek érmeszerű bronzöntvény. Minden év októberében a Múzeumi Hónap keretében egy vagy két személy kaphatja meg. 1970-ben kivételesen három személyt tisztelt meg az Emlékérem átadásával:

Dr. PETRIKOVITS LÁSZLÓ szerencsi főorvost, aki 450.000 db képes levelezőlap adományozásával megvetette a szerencsi Helytörténeti Múzeum alapját;

MARJALAKI KISS LAJOS ny. tanárt, történészt, számos helytörténeti tanulmány és könyv szerzőjét, aki több, mint négy évtizeden át a múzeumügy lelkes munkatársa volt, s a két világháború között jelentősen segítette a vezetés munkáját;

Dr. SAÁD ANDOR főorvost, több város- és megyetörténeti tanulmány szerzőjét, aki több évtizede támogatója a múzeumban folyó régészeti, néprajzi és helytörténeti munkának.

Az 1971. évi Múzeumi és Műemléki Hónap megyei megnyitóünnepségén B O D N Á R J Ó Z S E F rudabényai lakos kapta az emlékérmét, aki 1963-ban - akkor még mint Kanadában élő fizikai dolgozó - kb. 200.000 Ft értékű bélyeggyűjteményt ajándékozott a Herman Ottó Múzeumnak, ezzel is követésre méltó tanújelét adva szülőföld- és hazaszeretetének.

Múzeumi dolgozók kitüntetései

(1971. VI. 15. - X. 5.)

A NÉPKÖZTÁRSASÁG ELNÖKI TANÁCSA

Dr. F e k e t e S á n d o r n a k, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtár igazgatójának, nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül, a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata,

Dr. S m i d t L a j o s nyugalmazott főorvosnak, Vas megye lakosságával szemben megnyilvánult nemes cselekedete elismeréséül a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata,

Dr. B a r ó t i D e z s ő n e k, az irodalomtudományok kandidátusának, a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetőjének, 60. születésnapja alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül, a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata,

Dr. K u m o r o v i t z L a j o s n a k, a Budapesti Történeti Múzeum tudományos főmunkatársának, nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül, a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata,

Dr. S z i l á g y i J á n o s n a k, a Budapesti Történeti Múzeum tudományos főmunkatársának, nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül, a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata,

M a r o s L a j o s n é n a k, a Budapesti Történeti Múzeum csoportvezetőjének, nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül, a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata

kitüntetést adományozta.

A NÉPKÖZTÁRSASÁG ELNÖKI TANÁCSA

a Közlekedési Múzeum fennállásának 75. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül

Dr. V a s z k ó Á k o s n a k, a Múzeum osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata,

H ó d i I s t v á n n a k, a Múzeum osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata,

P e t r i k O t t ó n a k , a Múzeum osztályvezetőjének a
MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata

kitüntetést adományozta.

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTER

az 1971. évi Múzeumi és Műemléki Hónap alkalmából, eredményes
munkájuk elismeréséül

S á r d y J u d i t n a k , a Magyar Nemzeti Múzeum főkönyv-
tárosának,

Dr. V i t é z I s t v á n n é n a k , a Természettudományi
Múzeum osztályvezetőhelyettesének,

B a t á r i F e r e n c n e k , az Iparművészeti Múzeum osz-
tályvezetőjének,

K o v á c s G y ö r g y n e k , a Hopp Ferenc Keletázsiai Mű-
vészeti Múzeum könyvtárosának,

Szentlélekyné K o r o k n a y É v á n a k , az Iparművészeti
Múzeum osztályvezetőjének,

N. P é n z e s É v á n a k , a Magyar Nemzeti Galéria osztály-
vezetőjének,

H o r v á t h A t t i l á n a k , a Bács-Kiskun megyei Múzeu-
mi Szervezet igazgatójának,

K ő h e g y i M i h á l y n a k , a bajai Türr István Múzeum
tudományos főmunkatársának,

R o m v á r y F e r e n c n e k , a pécsi Janus Pannonius Mú-
zeum osztályvezetőjének,

K o s z t a R o z á l i á n a k , a békéscsabai Munkácsy Mi-
hály Múzeum muzeológusának,

Dr. K i l i á n I s t v á n n a k , a miskolci Herman Ottó
Múzeum muzeológusának,

T é s i k J ó z s e f n é n a k , a szegedi Móra Ferenc Múze-
um főrestaurátorának,

K o v á c s P é t e r n e k , a székesfehérvári István Király
Múzeum muzeológusának,

M a s i t s L á s z l ó n a k , a debreceni Déri Múzeum muzeológusának,

N a g y G y u l á n a k , a gyöngyösi Mátra Múzeum igazgatójának,

D r . S z a b ó B é l á n a k , a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeum tudományos főmunkatársának,

D r . D r a v e t z k y B a l á z s n a k , a Somogy megyei Múzeumi Szervezet igazgatóhelyettesének,

M e s t e r Z o l t á n n é n a k , a Szabolcs-Szatmár megyei Múzeumi Szervezet gazdasági igazgatójának,

T u r c s á n y i I s t v á n n a k , a kunszentmártoni Helytörténeti gyűjtemény ny. munkatársának,

D r . N a g y b á k a y P é t e r n e k , a veszprémi Bakonyi Múzeum társadalmi aktivájának,

S z a k o n y i L á s z l ó n a k , a szombathelyi Savaria Múzeum főrestaurátorának

a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta;

B a k á n y i D e z s ó n é n e k , a Magyar Nemzeti Múzeum hivatalsegédjének,

B e z z e g h A n d r á s n é n a k , a Szépművészeti Múzeum teremőr-felügyelőjének,

T ó t h L á s z l ó n é n a k , a Szépművészeti Múzeum előadójának,

A s b ó t h T e r é z n e k , a Természettudományi Múzeum preparátorának,

J a n c s e k M i k l ó s n é n a k , az Iparművészeti Múzeum előadójának,

B ü k k h e l y G á b o r n é n a k , a Magyar Nemzeti Galéria főelőadójának,

M o l n á r M i h á l y n a k , a Magyar Nemzeti Galéria rak-tárvezetőjének,

D r . V a r g h a J ó z s e f n é n e k , a pécsi Janus Pannónius Múzeum főelőadójának,

P e t r o v s z k y P á l n é n a k , a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum hivatalsegédjének,

M i k l ó s F e r e n c n é n e k , a szentesi Koszta József Múzeum hivatalsegédjének,

Baráth Margitnak, a vásárosnaményi Tájélmúzeum
takarító-teremőrének,

Mrena Lajosnak, a szolnoki Damjanich János Múzeum
dolgozójának

a KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetését adományozta;

Kőrösiné Ember Ildikót, a Szépművészeti Múzeum
muzeológusát,

Éöry Miklóst, a Természettudományi Múzeum főprepa-
ratorát,

Dr. Kecskeméti Tibort, a Természettudományi
Múzeum csoportvezetőjét,

Dr. Mahunka Sándort, a Természettudományi Múzeum
muzeológusát,

Királyné dr. Csilléry Klárát, a Néprajzi Múzeum
osztályvezetőjét,

Stemler Gyulánét, a Magyar Munkásmozgalmi Múze-
um muzeológusát,

Nagy Katalint, az Iparművészeti Múzeum restaurató-
rát,

Maros Szilviát, az Iparművészeti Múzeum restaurá-
torát,

Hajmás Sándort, a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum
nyugdíjasát,

Vorák Józsefet, a kiskunhalasi Thorma János Múze-
um igazgatóját,

Szerdahelyi Istvánt, a gyulai Erkel Ferenc
Múzeum igazgatóját,

Szalontay Juditot, a csornai Helytörténeti
Gyűjtemény kezelőjét,

Horváth Istvánt, az esztergomi Balassa Bálint
Múzeum igazgatóját,

Dr. Szathmári Saroltát, a tatai Kuny Domokos
Múzeum muzeológusát,

Kovácsné Knézy Juditot, a kaposvári Rippl-Rónai
Múzeum muzeológusát,

Dr. Németh Péternét, a nyíregyházi Jósa András
Múzeum muzeológusát,

Dr. Szabó Pálnét, a nyíregyházi Jósa András Múzeum muzeológusát,

Smidt Erzsébetet, a szombathelyi Smidt Múzeum muzeológusát,

Dr. Scherer Jánost, a veszprémi Bakonyi Múzeum nyugdíjasát

DÍCSÉRETBEN részesítette.

A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTER

Molnár Jánosnak, a Budapesti Történeti Múzeum műhelyvezetőjének, nyugalombavonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül,

Orosz Jenőnének, a Természettudományi Múzeum főkönyvtárosának, eredményes munkássága elismeréséül

a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

+ + +

Az 1971. évi nívójutalmak kiadása

A Közalkalmazottak Szakszervezete és a Művelődésügyi Minisztérium Főosztálya által közösen biztosított nívójutalmak kiadása ezévben is a Múzeumi Hónap (Múzeumi és Műemléki Hónap) alkalmával történt meg. A jutalomban részesített múzeumi dolgozók a következők:

a) kategória (jelentős tudományos munkáért, amely akadémiai vagy más díjban vagy jutalomban nem részesült)

Kiadására megfelelő javaslat nem érkezett.

b) kategória (kiváló eredményű gyűjtőtevékenységért)

Dr. Kralován szky Alán tudományos főmunkatárs, István Király Múzeum, Székesfehérvár 4000.- Ft

A Természettudományi Múzeum parazitológiai munkacsoportja (megosztott díj):

Szabó István muzeológus	2000.- Ft
K. dr. Murai Éva muzeológus	2000.- Ft
Dr. Mészáros Ferenc muzeológus	2000.- Ft
Csiszár Árpád múzeumvezető, Tájmuzeum, Vásárosnamény	4000.- Ft

c) kategória (a tartalom és a megjelenítés tekintetében egyaránt kiemelkedő színvonalú kiállítás megrendezéséért)

A Népművészetünk Története című kiállítás megrendezéséért (megosztott díj):

Dr. Kresz Mária tudományos főmunkatárs Néprajzi Múzeum	2000.- Ft
Dr. Horváth Terézia muzeológus	2000.- Ft
Kerényi Béla kiállítási részlegvezető, Központi Múzeumi Igazgatóság	2000.- Ft
Dávid Lajos megyei múzeumigazgató, Xantus János Múzeum, Győr	4000.- Ft
Miklós Róbert tudományos főmunkatárs Petőfi Irodalmi Múzeum	4000.- Ft

d) kategória (a múzeumi ismeretterjesztésben hatásos új módszer kezdeményezéséért)

Gábrny György muzeológus, Magyar Nemzeti Múzeum	4000.- Ft
---	-----------

e) kategória (a műtárgyállomány védelme terén nyújtott kimagasló teljesítményért)

Temesváry Andor főrestaurátor, Thury György Múzeum, Nagykanizsa	4000.- Ft
Móré Miklós osztályvezető, Szépművészeti Múzeum	4000.- Ft

- . -

Az 1970. évi nívódíjak odaítéléséről folyóiratunk 1971. évi I. számában adott ismertetést. A jutalmazottak felsorolásából egy

név sajnálatosan kimaradt. Pótlásként közöljük: a c) kategóriában (a tartalom és a megjelenítés tekintetében egyaránt kiemelkedő színvonalú kiállítás megrendezéséért) megosztott jutalmat (2000.- Ft) kapott K o v á c s J á n o s, a székesfehérvári István Király Múzeum muzeológusa is.

+ + +

A Központi Múzeumi Igazgatóság Propaganda és Népművelési Csoportja új helyre költözött. A József nádor téri irodák megszüntetését követő átmeneti időszak után az Iparművészeti Múzeum épületében a Hőgyes Endre u. 10. szám alatt kapott elhelyezést. Telefonszáma: 257-458.

Az új helyiségben lehetőség nyílik arra is, hogy a Csoport birtokában lévő gazdag, ma már múzeumtörténeti szempontból is érdekes és értékes dokumentációs anyagot megfelelően elhelyezzék és feldolgozzák.

+ + +

Tájékoztatásul közöljük, hogy a Múzeumi Közlemények 1971-ben három kötetben jelent meg.

+ + +

TARTALOM:

A múzeumok és az idegenforgalom kapcsolata	3
D a n k ó I m r e : Az angliai múzeumok iskolai munkája	19
M e r é n y i F e r e n c : Tájékoztató a magyar műemlékvédelemről	31
É r i I s t v á n : A múzeumi nyilvántartás, tájékoztatás és a számítógépek	42
D r a v e t z k y B a l á z s : Az 1971. évi Balatoni Beszélgetések után - Gondolatok, eredmények, problémák	49
E r d é l y i Z o l t á n : Felszólalás Erdészeti Múzeum létesítése érdekében	57
K n é z y J u d i t : Az első Déldunántúli Népművészeti Hét	61
K i s s Á k o s : A II. nemzetközi ókori mozaik kutató kongresszus	67
T a m á s I s t v á n : Megjegyzések a Népművészetünk Története című kiállításhoz	77
K r i s z t G y ö r g y : Beszámoló a műemléki albizottságok VI. országos értekezletéről	80
S z a b ó I s t v á n : Észtország múzeumaiban	89
Muzeológiai és muzeográfiai vonatkozású fontosabb folyóiratok jegyzéke	102
Dr. Mezősi Károly (1907-1971)	120
B a n n e r J á n o s : A Lehel-kürt szolgálataiban	122
Külföldi folyóirat szemle	140
Hírek, események	146

INHALT:

Die Museen und der Fremdenverkehr	3
D a n k ó, I.: Mitwirkung der englischen Museen in dem Schulunterricht	19
M e r é n y i, F.: Über den ungarischen Kunst- denkmalschutz	31
É r i, I.: Die Mechanisierung des Registrierens der Objecte und der Information in den Museen	42
D r a v e t z k y, B.: Nach den "Balatoner Konfe- renz" - Gedanken, Ergebnisse, Probleme	49
E r d é l y i, Z.: Aufruf zur Gründung eines Forstmuseums	57
K n é z y, J.: Über die erste Süd-Transdanubische Volkskünstlerische Woche	61
K i s s, Á.: Der II. internationale Kongress der altertümlichen Mosaikforschung	67
T a m á s, I.: Bemerkungen zu der Ausstellung "Ge- schichte der ungarischen Volkskunst"	77
K r i s z t, Gy.: Referat über die VI. Tagung der Denkmal-Unterausschüsse	80
S z a b ó, I.: In den Museen von Estland	89
Der UNESCO-ICOM Verzeichnis der wichtigsten museo- logischen und museographischen Zeit- schriften	102
Dr. Károly Mezősi (1907-1971)	120
B a n n e r, J.: Im Dienst des Lehel-Horns	122
Ausländische Zeitschriftsrevue	140
Nachrichten, Begebnisse	146

E SZÁM MUNKATÁRSAI:

- Dankó Imre, a Hajdú megyei Múzeumi Szervezet igazgatója,
- Merényi Ferenc, az Országos Műemléki Felügyelőség igazgatója,
- Éri István, a Veszprém megyei Múzeumi Szervezet igazgatója,
- Dravetzky Balázs, a Somogy megyei Múzeumi Szervezet igazgatóhelyettese,
- Erdélyi Zoltán, a Dunakanyar Intéző Bizottság főelőadója,
- Knézy Judit, a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum muzeológusa,
- Kiss Ákos, az Iparművészeti Múzeum osztályvezetője,
- Tamás István, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóhelyettese,
- Kriszt György, az Országos Műemléki Felügyelőség mérnöke,
- Szabó István, a szolnoki Damjanich János Múzeum muzeológusa,
- Ikvai Nándor, a Pest megyei Múzeumi Szervezet igazgatója,
- U. Kolbai Olga, könyvtáros,
- Villangó István, a Központi Múzeumi Igazgatóság Propaganda Csoportjának vezetője,
- Zádor István, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumi Szervezet igazgatója,
- Balassa Ivánné, a Központi Múzeumi Igazgatóság Propaganda Csoportjának munkatársa.

